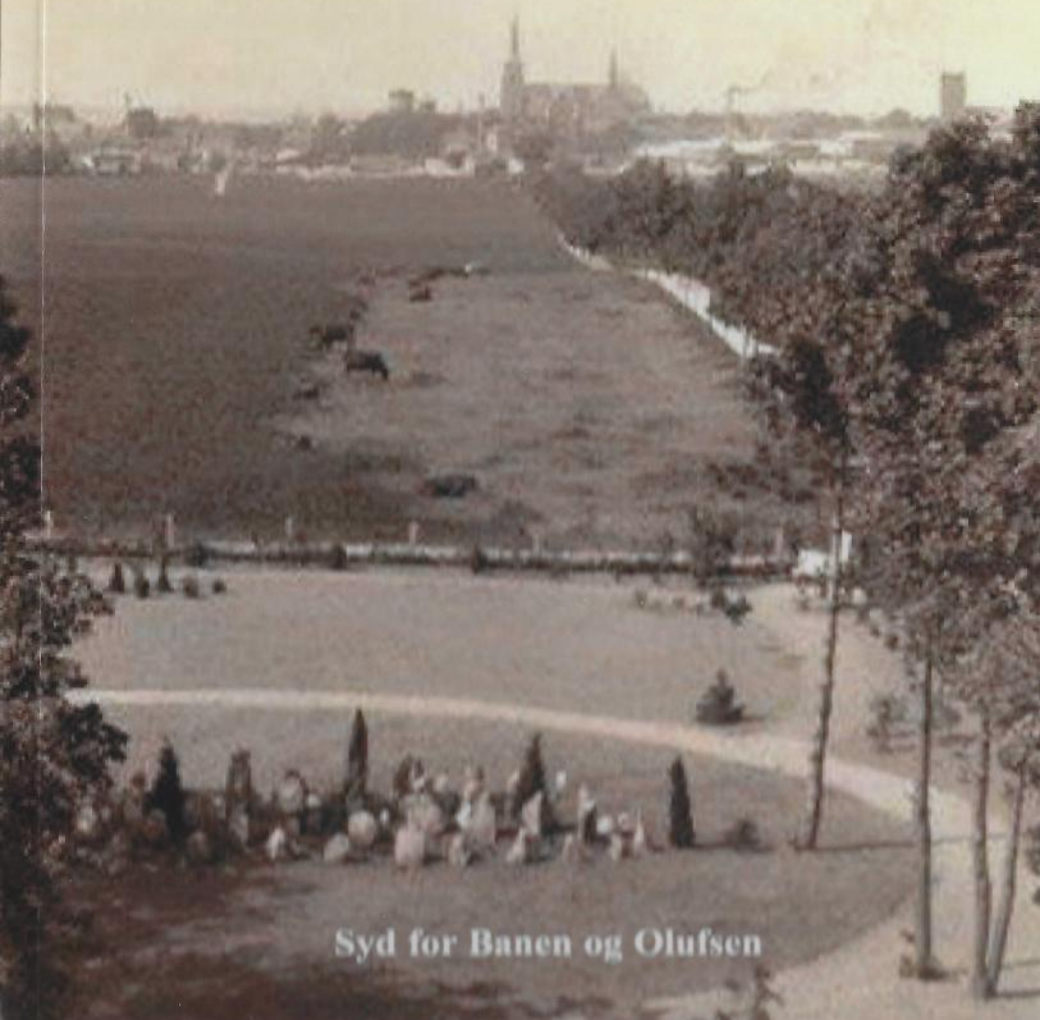

Syd for Banen

Historier fra Roskilde

Syd for Banen og Olufsen

Lokalhistoriegruppen

Syd for Banen

Roskilde

Historier fra Roskilde

Syd for Banen og Olufsen 2020

Copyright Syd for Banen 10 års jubilæum

1. udgave 1. oplag 2020

Design efter ide af Erik Harbo

Design: Arne Ilsted

Korrektur: Bente Harbo, Mogens Ohm Jensen

Fotos hvor intet andet er nævnt: Niels Jørgen Rasmussen

Lokalhistorisk Arkiv, Roskilde forkortes til LA

For- og bagside: Niels Jørgen Rasmussen ud fra foto:

Udsigt fra St. Maglegård.

Lokalhistorisk Arkiv med 4 kunstdetaljer fra området

Bogen er sat med Times New Roman

ISBN 978-87-93331-91-4

Tryk: Toptryk Grafisk

Foreningen samarbejder med

Roskilde Lokalhistoriske Arkiv

Historisk Samfund for Roskilde Amt

Svogerslev Lokalhistorisk Forening

Vindinge Lokalhistoriske Forening

Udgivet med tilskud fra

A/S Chr. Hansen Holding

Walk on the Wild Side

Redaktionsgruppen: Niels Jørgen Rasmussen, Ole Nielsen,

Bente Harbo, Svend Erik Christensen, Erik Harbo

Foreningens hjemmeside www.sydforbanen.dk

INDHOLD:

- Velkommen til Syd for Banens 10-års jubilæum s. 5
- Nord og Syd, Gorm Bruun Hansen s. 6
- Min fætter kan huske det hele, Niels Jørgen Rasmussen s. 8
- Syd for Banen* – en lokalhistorisk forening, Svend Erik Christensen s. 14
- Fra bondeland til bydel, Svend Erik Christensen s. 19
- Mit kvarter, Eske Hansen s. 31
- En familie syd for banen, Ole Nielsen s. 43
- Walk on the Wild Side, Niels Jørgen Rasmussen s. 55
- Skoven
- Havekolonien Granly
- Beskyttelsesrum
- Det begyndte med bacon, Niels Jørgen Rasmussen s. 61
- Familien Havsteen på St. Maglegård, Bente Harbo s. 64
- Bjørnelæder, dampfølser, Margretheskåle og SF Sten, Svend Erik Christensen s. 67
- Roskilde Rørvævsfabrik, Niels Jørgen Rasmussen s. 77
- Roskilde vandforsyning, Niels Jørgen Rasmussen s. 80
- Roskilde Amts Syge-, Daare- og Arbejdsanstalt, Tommy Hansen s. 89
- Veje i vort kvarter, Niels Jørgen Rasmussen s. 102
- Roskilde Ring – et virtuelt museum, Christian Møller Jensen s. 104
- Det brænder jeg for, Niels Jørgen Rasmussen s. 111
- Logoet til *Syd for Banen*, Niels Jørgen Rasmussen s. 115
- Plakater Niels Jørgen Rasmussen s. 117
- Syd for Banens arrangementer s. 127
- Den levende sydby i Roskilde, Magnus Haahr Nielsen s. 135

Velkommen til *Syd for Banens* 10-års jubilæum

I bestyrelsen i *Syd for Banen* er vi faktisk lidt stolte over, hvad vi går og laver. Der kommer mange til vore byvandring og aftenarrangementer. Vi bilder os ind, at vi holder historien, den lokale historie, den mundtlige historie, vores egen historie, levende. Vi er ikke faghistorikere, der tjekker alle kilderne, det er ikke videnskab, som vi beskæftiger os med. Det er den oplevede historie, vi hæfter os ved.

Vi giver mulighed for at fortælle om de ting, vi kan huske, om arbejdspladser i nærområdet, om personer vi har mødt, anekdoterne og oplevelserne, og den udvikling, som bydelen har været igennem.

Der er mange, der synes, at lige netop deres historie ikke er noget særligt, men prøv at fortælle den, og læg den sammen med andres, så bliver det til noget. Der er mange, der kan supplere med det, de selv kan huske om dengang, da tiderne var anderledes.

Historie er jo vores kollektive hukommelse, og den lever bedst, hvis den ofte bliver fortalt. Det har vi prøvet på i 10 år, og det synes vi, at vi har haft pæn succes med, så nu har vi besluttet at udgive denne 10-års jubilæumsbog, der afspejler dette.

Vi har set os tilbage, mens bogens sidste artikel af byplanlægger, arkitekt MAA Magnus Haahr Nielsen, ser fremad og inviterer områdets beboere til at komme med input til en fremtid, hvor sydbyen bobler af liv.

Jubilæumsbogens redaktion

Nord og Syd

Roskilde fik som den første by i kongeriget sammen med København i 1847 en jernbane med skinner og station samt selvfølgelig med planer om, at jernbanen skulle føres videre ud i Sjælland og med forbindelser til det øvrige land.

Naturligvis skulle denne nye trafikåre ikke pløjes gennem byen og ødelægge den eksisterende bebyggelse eller infrastruktur, men alligevel føres så tæt på byen og indbyggerne som muligt. Derfor blev den anlagt som en art tangent til den gamle by, så den netop berørte den gamle ovale omkreds ved den nuværende Jernbanegade.

Med tiden blev jernbanen udbygget, ført længere mod vest og gjort bredere med flere spor. Derved blev oplandet syd og sydøst for skinnerne om ikke afsondret, så delvist afskåret og ”fremmedgjort”. Der blev med tiden kun 2 overgange – viadukter, nemlig Røde Port ved Københavnsvej og Køgevejens underføring.

Alt eksisterende af betydning lå nord for banen: beboelse, erhverv, administration, kirker, historien, seværdigheder samt den smukke natur omkring fjorden.

Især efter 2. verdenskrig voksede Roskildes indbyggertal, og der blev ikke den fornødne plads til boligudbygning nord for banen, hvorfor der påbegyndtes en storstilet bebyggelse syd for banen omkring Køgevej og den nyanlagte ringvej. Noget nedladende fik hele dette område betegnelsen ”Syd for banen”, fordi alt det interessante, vigtige, kulturelle lå i den gamle by nord for banen, bortset fra sygehuset.

Øgenavnet blev efterhånden til kælenavnet. Området voksede i indbyggertal, men også i betydning, og flere og flere institutioner kom til. Men jernbanen som mere eller mindre synlig og generende ”mur” består.

Det er naturligt og måske også nødvendigt, at beboerne syd for banen har følt behov for at ”finde deres rødder” og for at give deres område sin egen identitet, når Roskildes identitet og sjæl lå nord for banen.

Foreningen *Syd for Banen* blev et af svarene herpå. En for-

ening, som ville samle beboerne, fortælle om området, give det en historie. Og dette skete samtidig med, at området gradvist fik større betydning for hele byen med socialforvaltning, amts-gård, rådhus, større sygehus, retsbygning, flere indbyggere, de mange ungdomsuddannelser, Roskilde Festival og Musicon.

Siden 2010 har *Syd for Banen* på imponerende vis givet området mund og mæle og givet det identitet og historie. For der var og er jo megen spændende og vigtig historie i området. De mange foredrag, bydelsvandring og aktiviteter har gjort deres. Ligeledes hjemmesiden med mange gode billeder og historier. Foreningen er blevet en vigtig og meget synlig del af Roskildes kulturelle liv.

Syd for Banen er en lokalhistorisk forening svarende til dem, der blev dannet mange steder i landet, oftest udenfor byerne, centreret om en enkelt landsby eller evt. sogn og med fokus på selve dette område, dets gårde, enkeltpersoner, familier og lokale tildragelser. Disse foreninger har ofte meget stor tilslutning, for det er jo "min" hjemegn, "mit" område, hvor jeg færdes til daglig og kender meget og mange. Synsvinklen er altid "nedefra" og "indefra". Dette er anderledes end "Historisk Samfund for Roskilde Amt", som opstod i 1910 nogenlunde samtidigt med de andre amtshistoriske foreninger. De dækkede et større område og kunne derfor ikke fokusere så meget på enkeltgårde m.m. De har til gengæld behandlet større områder, ofte inddraget rigshistoriske perspektiver. Det er en anden synsvinkel. Men begge dele er nødvendige for at give den historiske dybde.

Til lykke til *Syd for Banen* – det er imponerende hvad I har udrettet.

Gorm Bruun Hansen
Formand for Historisk Samfund for Roskilde Amt

Niels Jørgen Rasmussen

Henning Olsen blev født på Gormsvej den 9. februar 1934 og der voksede han op sammen med de mange andre børn i kvarteret. Han var lille og kvik og havde en nysgerrighed, der aldrig forlod ham. Han fulgte med i alt og var god til at fortælle om det, han havde alle antenner ude.

Hans far var ansat ved DSB, han var chauffør for overingeniøren på banestrækningen mellem Roskilde og Ringsted og hans køretøj var en Ford V8, hvor dækkene var taget af og erstattet med jernbanehjul, så der kunne køres frem og tilbage på skinnerne og inspiceres.

Børnene på Gormsvej 1937. Henning står i første række.

Under besættelsen skulle ingeniøren ofte ud i forbindelse med almindelig vedligeholdelse og jernbanesabotage; derfor havde Hennings far passérseddel, og det hjalp en dag familien, da der var afspærringer og udgangsforbud, dengang bageriet, der lå i krydset Køgevej/Østergade, blev saboteret.

Der var vist nogen, der mente at bageren havde solgt lidt rigeligt af wienerbrød til tyske soldater, når troppetransporttog stoppede i Roskilde.

Henning havde også hørt, at der blev skudt og øvet i våbenbrug i grusgraven, der senere blev til Roskilde Ring. Det var

Fars bil. 1937.

tæt på byen, men meget praktisk, da det jo var svært at lokalisere lyde, der kommer fra et hul. Henning opsnappede meget voksensnak og vidste godt, hvem der havde våben liggende og hvem, der gjorde hvad.

Om besættelsestiden i kvarteret har Henning fortalt et par timer på bånd til Henning Bjørn Larsen, en Roskildelokalhistoriker, der efter sin død vil videregive sit materiale til rette historiske arkiver.

Dengang han var dreng, da var der vinter til, og han havde en historie om, at han skulle besøge en skolekammerat i Vor Frue. Der var rigtig meget sne og fygninger, så derfor foregik det på ski. I Vor Frue måtte han kravle ind ad vinduet på første sal, for sneen dækkede hoveddøren fuldstændigt.

Henning gik ligesom alle de andre børn fra Gormsvejkkvarteret i Allehelgens Skole, det nuværende VUC, og da han gik ud af skolen blev han bybud/svajer i Monopol i Skomagergade. Her måtte han cykle rundt til alle dele af byen i al slags vejr, og her fik han virkelig tjek på, hvem der var hvad i byen, og hvem der boede hvor og hvem der gav drikkepenge.

Henning blev post og kunne udnytte sit gode lokalkendskab og sin evne til at huske ruterne og alle de små tips, om hvor postkasserne var og hvilke særaftaler der var hvor. Han havde

en næsten fotografisk hukommelse, og så sent som en månedstid før han døde, fremkaldte han i mindste detaljer en afløser-tur, han engang havde haft til Herslev.

Postbudene vidste i gamle dage meget om deres ruter og kunder, og Henning må have suget til sig som en svamp, når de andre fortalte. Derfor kunne han også fortælle om Gulvskrubbemorderen i Bakkegården, en nydelig ældre dame, der i sin ungdom havde været knapt så nydelig. Hun havde været en lokkedue i Nyhavn og fristet fulde svenskere og andet godtfolk om bag ved. Der var de blevet slået ned og rullet. Henning udpegede hende aldrig, mens hun levede; man var vel

Postbudet tager et hvil. Privatfoto

diskret. Men gulvskrubbens og historien findes stadig inde på Politimuseet i København.

Han kunne også fortælle om damen – en rigtig furie nede på Hejrevej, der gentagne gange havde klaget til postmesteren over vejnavnet. Efter en snak med postbudene, så meddelte postmesteren hende, at han fandt navnet passende og ikke ville foretage sig

noget i sagen.

Henning var med i Lambrettaklubben på en tur til Sverige og til en gang ringridning til scooters.

Henning var også rådhusbetjent og her kom han også godt rundt i byen med breve fra kommunen. Her kunne han følge med i alle udstykningssager, tinglysninger og alt nybyggeri, og han fik en stor bekendtskabskreds. Han ville vide, hvad der skulle foregå.

I 1968 blev Henning pedel på Østervangsskolen. Han var

Ringridning til scooters. Privatfoto

plysset på det tidspunkt og gik så på skolen under navnet "Plys" de første mange år. Der var embedsbolig til jobbet, så han boede lige ved siden af på Tulipanvej.

Under byggeriet var han med til alle byggemøder, og han kendte alle håndværkerne. Henning ville kende alt til bunds, og han ville vide, hvor alting var, og hvordan det fungerede. Henning havde den opfattelse, at det var hans skole.

Mark Jensen var den legendariske skoleleder med de store visioner, lærerstaben var for det meste yngre og langhåret, og sammen skabte de den nyeste og frieste skole i byen, hvor alting kunne lade sig gøre. Det var en dejlig arbejdsplads. Det var bare ikke altid, at Henning var blevet taget på råd, og det var ikke altid, der blev taget hensyn til ham og hans arbejdstider og øvrige opgaver. Somme tider syntes han, at det blev for meget med 70 arbejdsgivere. Men på tomandshånd, og hvis man spurgte lidt usikkert efter råd, så var der ingen grænser for hans hjælp og assistance.

Skolen havde omkring 1970 anskaffet sig en gammel 20 meter lang lasteptram fra 1912 fra København. Den var af Marinehjemmeværnet blevet bugseret til Roskilde og skulle være det store moderskib ude på fjorden. På skolen skulle byg-

ges en flåde af optimistjoller, der om sommeren sværmede om den gamle dame, og alle børn skulle lære at binde råbåndsknob osv. osv.

Henning var med i Pramforeningens bestyrelse, og gennem de næste tre-fire år forsøgte vi at rejse penge til at gøre drømmene til virkelighed. Vi fik da slebet dækket af, og vi fik opsat et søgelænder. Vi blev mødt med krav til sødygtighed m.m. og måtte lade os bugsere til Frederikssund for at få tjekket bunden. Undervejs var vi med i en redningssituation. En fiskekutter havde sendt røde nødraketter op. Det lykkedes for os at få sendt en trosse over til den nødstedte og få den på slæb.

Vi havde håbet på bjergeløn, men det var der ikke noget af. Vi måtte indse, at det økonomisk var en alt for stor opgave med prammen, og ideen var måske heller ikke så god. Vi var heldige med at slippe af med den og udgiften til havneleje, og i dag er prammen vist nok maste-depot i Mariager Sejlklub.

Under en novemberstorm var der omkring 300 personer, der sad fast i sneen på motorvejen sydøst for Roskilde. De kom alle til overnatning på Østervangsskolen og det var et større arbejde at organisere alt dette, men det blev også klaret.

Det ærgrede Henning at se elever på skolen behandle ting på en ødelæggende måde, og nogle gange blev der råbt højt, meget højt, og også ud af vinduerne. Det er der nok nogle rødder, der husker endnu. Men det var Hennings skole, og han var meget loyal over for den.

Som pensionist var Henning med i Sølvuglerne – en klub for tidligere medarbejdere ved Østervangsskolen. Skolens logo er en ugle, og sølvuglerne har fået grå stænk i fjerene. Der er kommet læsebriller til og et glas rødvin. Henning og hans kone Gurli nød at komme med på ture, museumsbesøg og udlandsrejser. Henning var altid glad og havde en masse fortællinger og gode grin om det, vi havde oplevet engang.

Efter han var gået af, havde skolen flere år efter en oversvømmelse under biblioteket, hvor mange classesæt af bøger blev skadet. Da Henning fik dette at vide, spurgte han om, hvorfor de dog ikke havde tændt for dykkerpumpen, den var der jo af samme årsag. Det var der ingen, der anede noget om, og der var ingen, der havde spurgt.

Den samme sætning kom han med, da skolen engang havde et historisk fællesemne om gamle dage i nærområdet. Man havde svært ved at finde folk udefra, der kunne fortælle, og først bagefter opdagede man, at han var en guldgrube af anekdoter og erindringer, men der var ingen, der spurgte.

Men Hennings kusine Jytte Larsen kunne fortælle præsten Mogens Ohm Jensen, at hendes fætter vidste alt og kunne huske alt. Så var det indlysende, at han var med til at stifte foreningen *Syd for Banen*, og han vidste, at det er vigtigt med viden, der rækker bagud.

Og da vi spurgte Henning om han ville være med, så sagde han ja. Og var næsten ikke til at stoppe.

Henning Olsen døde i 2016. 82 år gammel.

Syd for Banens første bestyrelse. Fra venstre: Mogens Ohm Jensen, Henning Olsen, Henning Bjørn Larsen, Jytte Larsen, Tommy Hansen, Niels Jørgen Rasmussen

Syd for Banen – en lokalhistorisk forening Svend Erik Christensen

For 10 år siden tog en gruppe personer initiativ til oprettelse af *Syd for Banen* – eller som det rettelig hedder *Lokalhistoriegruppen Syd for Banen*.

Grav hvor du står

Op gennem sidste halvdel af 1900-tallet har der i landet været en stigende interesse for lokalhistorie og antallet af lokalhistoriske foreninger er på det nærmeste eksploderet. Der er set lignende tendenser i det øvrige Norden og andre lande.

Hidtil var lokalhistorien – eller den topografiske historie – skrevet af faghistorikere eller den lokale førstelærer, der havde forfattet ”sognehistorien”. Som en reaktion på faghistorikernes behandling af lokalhistorierne begyndte flere og flere rundt omkring i landet selv at arbejde med deres egen lokalhistorie set fra deres perspektiv inde fra. I Sverige blev denne bevægelse beskrevet som ”grav hvor du står.” En meget god beskrivelse af det, der sker lokalt, hvor forskellige grupper og personer begyndte at skrive og fortælle om de enkelte landsbyer, arbejdspladser og personer. Fortællinger som på ingen måde gav sig ud for at være ”rigtig” faghistorie, men som mere havde karakter af hjemstavnsfortællinger, som museumsleder

Gl. Landevej. LA

Kim Furdal beskrev det i sin Ph.d.afhandling ”Kampen om lokalhistorien” fra 2016.

Denne udvikling har vi også set i den nuværende Roskilde Kommune, hvor der både er foreninger i Ramsø, Gundsø, Vindinge og Svogerslev. Det er alle foreninger, som findes i landsbysamfund. Lidt i modsætning til *Syd for Banen*, som forholder sig til den bydel, der ligger på ”den forkerte side af banen”. I vedtægterne står der at ”dens formål er at indsamle, fastholde, registrere og videregive historiske oplysninger fra området syd for jernbanelinjen i Roskilde By.”

Opstarten af *Syd for Banen*

Inden den stiftende generalforsamling den 13. september 2010 havde initiativgruppen stået for et væld af arrangementer. Det er beskrevet levende i beretningen til den anden generalforsamling den 11. april 2011. Her sagde formanden Mogens Ohm Jensen:

”Lokalhistoriegruppen *Syd for Banen* har fået en forrygende start, med stor interesse fra mange sider. Det har gjort det sjovt og personligt givende at være med, hvad enten man hører til dem der har involveret sig og bidraget aktivt, eller man hører til dem, der blot har deltaget en enkelt aften. Lad mig kort ridse begyndelsen op. I oktober 2009 blev det første møde i initiativgruppen holdt, med 6 deltagere som var grebet af en fælles idé. I januar 2010 blev det første offentlige møde holdt her i Jakobskirken, med 125 interesserede deltagere som hørte Henning Olsen fortælle om kvarteret omkring Knudsvej og Gormsvej og så de gamle fotos, som Niels Jørgen Rasmussen havde hentet frem fra det lokalhistoriske arkiv. I maj måned sidste år blev der gennemført en byvandring med Lotte Fang-Borup, Kaj V. Hansen og Henning Olsen som fortællere undervejs i det samme kvarter. 300 deltagere gik gennem Roskilde Ring og forbi de gamle industrimiljøer på Eriksvej, over den gamle dyrskueplads til det nye rådhus, som vi oplevede indefra. I juni måned kaldte Tommy Hansen og fru Inger sammen til sommer-reception i deres vidunderlige have på Bakkedraget i anledning af, at Tommys omfangsrige lokalhistoriske hæfte om kvarteret blev udgivet. Endnu en byvandring blev holdt i

august med direktør Else Erikstrup som en meget vidende rundviser på skoleslagteriet på Køgevej og Slagteriskolen på Maglegårdsvej.”

Mange arrangementer

Siden er det gået slag i slag. Der har i de 10 år været godt 50 arrangementer. Det var både foredrag, byvandring i kvarteret og forskellige besøg på lokale skoler, institutioner og arbejdspladser. Arrangementerne har haft en bred vifte af emner. Det har været dyk ned i en enkelt vej eller virksomhed, som det skete den 15. april 2013 med Hans-Otto Witt-Nielsens foredrag om Snerlevej og den 5. oktober 2015 med Svend Erik Christensens foredrag om Roskilde Madrasfabrik. Der har også været foredrag med mere generelt historisk indblik. Det er fx ”Kampen om lokalhistorien” med Kim Furdal den 13. maj 2019. Foreningen har også arbejdet med at få personer med tilknytning til kvarteret til at fortælle noget af deres historie. To gode eksempler herpå er rektor Claus Niller, der den 29. januar 2019 fortalte om sin vej fra Ringparken til Katedralskolen, og lektor på CBS Camilla Sløk, der den 9. april 2018 fortalte om sin opvækst i Blomsterkvarteret og sin skolegang på Østervangsskolen.

Byvandring på Roskilde Ring. Foto Tommy Hansen

Der har været et bredt samarbejde med andre foreninger

Flere arrangementer er holdt i samarbejde med andre historieinteresserede foreninger i Roskilde, fx Svogerslev Lokalhistorisk Forening og Historisk Samfund for Roskilde Amt.

Udover de egentlige historieforeninger har der også været et

godt samarbejde med Lokalhistorisk Arkiv på Roskilde Bibliotek, initiativgruppen til det årlige Ringen Rundt Grundlovsdag, og gruppen der har stået for markering af den 6 km lange vandresti Walk on the Wild Side i kvarteret.

Og ikke mindst har foreningen fået god hjælp af Jakobskirken, der lægger lokaler til hovedparten af foreningens arrangementer.

Vokseværk

Gruppen er vokset pænt fra starten. De seks initiativtagere blev til 37 husstandsmedlemmer inden udgangen af 2010. Det er siden gået fremad og ved indgangen til jubilæumsåret var der 83 husstandsmedlemmer, hvor langt hovedparten bor syd for banen.

Bestyrelsen 2020. Fra venstre: Mogens Ohm Jensen, Svend Erik Christensen, Ole Nielsen, Bente Harbo, Tommy Hansen og Niels Jørgen Rasmussen. Foto Erik Harbo

Langt hovedparten af medlemmerne deltager i de forskellige arrangementer, hvoraf de fleste i de seneste år har haft omkring hundrede deltagere.

Bestyrelser

Arbejdet i foreningen ledes af den valgte bestyrelse. Igennem den tiårige periode har flere bestyrelsesmedlemmer været med gennem hele perioden. Hertil er der nogle som er trådt ud og nye er kommet til. Der har således været kontinuitet og fornyelse. Sognepræst Mogens Ohm Jensen har været formand gennem hele perioden.

Bestyrelsen 2010-2012:

Mogens Ohm Jensen, Niels Jørgen Rasmussen, Tommy Hansen, Henning Bjørn Larsen og Henning Olsen.

Bestyrelsen 2013-2016:

Mogens Ohm Jensen, Niels Jørgen Rasmussen, Tommy Hansen, Jytte Larsen og Svend Erik Christensen.

Bestyrelsen 2017-2018:

Mogens Ohm Jensen, Niels Jørgen Rasmussen, Tommy Hansen, Ole Nielsen og Svend Erik Christensen.

Bestyrelsen 2019-2020:

Mogens Ohm Jensen, Niels Jørgen Rasmussen, Tommy Hansen, Bente Harbo, Ole Nielsen og Svend Erik Christensen. Kaj V. Hansen, Lotte Fang-Borup og Jytte Larsen har i forskellige perioder været bestyrelsessuppleanter.

Arbejdet med kommunikation

Syd for Banen har løbende arbejdet med kommunikation til medlemmerne, men også til offentligheden. Der har gennem tiden været god omtale af foreningen og dens arrangementer i Dagbladet, Paperboy og Roskilde Avis, som altid har været villige til at bringe stof fra foreningen.

Arrangementerne er blevet opreklameret med plakater rundt omkring i byen. Det er Niels Jørgen Rasmussen, som har kreet dem.

Hovedhjørnesteinen i kommunikationen til medlemmerne og opsamling af lokalhistorisk viden er hjemmesiden www.sydforbanen.dk

På hjemmesiden bringes der løbende nyheder om kommende arrangementer og anden aktivitet i foreningen. Den indeholder fotos fra området og har også en del lokalhistorisk materiale fra bydelen, fx om Roskilde Madrasfabrik og "Foderstoffens" rejse fra Algade til Sdr. Ringvej.

Fra hjemmesiden sendes der løbende nyhedsbreve ud til medlemmerne og andre interesserede. Med udgangen af 2019 var der 138 personer, der abonnerede på nyhedsbrevet.

Fra bondeland til bydel

Svend Erik Christensen

Syd for Roskilde købstad blev der fra Arilds tid og flere tusinde år frem drevet landbrug på nogle af Danmarks bedste jorder, som lå i udkanten af "Heden", der ligger mellem Roskilde, Køge og Tåstrup.

Johan Jacob Bruuns prospekt fra 1755. LA

Fra middelalderen og frem til slutningen af 1800-tallet var det en del af Roskilde købstads jorder, som var med til at forsyne Roskildes indbyggere med fødevarer.

Fra i årtusinder at være uforandret, har området ændret karakter inden for de sidste godt 100 år. Det er gået fra bondeland til en bydel i det nuværende Roskilde. En bydel, der har haft sin egen udviklingshistorie og dynamik. Den begyndende bebyggelse syd for banen var noget som borgerskabet "inde i Roskilde" rynkede på næsen af, da det skød op i 30'erne, 40'erne og 50'erne. Det var på den "forkerte side af banen". Så sent som i slutningen af 1980'erne fik familien Harbo følgende bemærkning med, da de flyttede ud på Havelodden: "Da ikke ude i det kvarter".

Siden da er der sket meget. Rådhuset er flyttet på den "forkerte" side af banen. Kommunens plan for området er at skabe "en mere sammenhængende, levende og attraktiv bydel". Det skal ske gennem "inddragelse af borgerne, søsætning af nye projekter, tiltrækning af investeringer og ved at understøtte lokale og borgerdrevne initiativer". Udover selve Sydbyen

ønsker kommunen også at Københavnsvej, der er en af områdets hovedfærdselsårer, bliver forskønnet og udviklet. Man arbejder med boligområdet Gyvelvej/Dommervænget som zebraby, hvor der satses på at opbygge et bedre fællesskab og egen identitet.

Den største satsning i området inden for de seneste årtier er omdannelsen af den tidligere betonvarefabrik Unicon til den nye bydel Musicon, hvor målet er at nå 1000 nye boliger og 1000 nye arbejdspladser på 10 år.

Bydel i flere etaper

Bydelen har været gennem en lang rejse fra den første bymæssige bebyggelse kom omkring år 1900 frem til i dag, hvor der er godt 10.000 indbyggere.

Den første egentlige bymæssige bebyggelse syd for banen var det daværende Frederiksberg, som lå ved Hersegades daværende forlængelse ud i Køgevej syd for banen. Det var et mindre kvarter, som bestod af få men store udlejningsejendomme. Det måtte i slutningen af 1800-tallet vige for udvidelsen af banearealet og blev revet ned i 1898.

Herefter skete byudviklingen i flere etaper og med forskellige typer af bebyggelse. I dag er hele området mellem jernbanen og motorvejen blevet udbygget med boliger, erhverv og uddannelsesinstitutioner.

Syd for banen består i dag af flere forskellige boligområder, der har hver sin karakter og historie.

To-families huse på Ruggårdsvej fra 1930'erne

De første årtier af 1900-tallet

I midten af 1800-tallet var Roskilde en lille søvning provinsby med godt 3.000 indbyggere. Det var flere århundreder siden, at byen havde mistet sin storhed med reformationen. De følgende århundreder blev byen udsat for flere tilbageslag: Svenskekrig, pest og ildebrande. Ulykker der betød økonomisk og befolkningsmæssig tilbagegang.

Københavnsvej i begyndelsen af 1900-tallet. LA

Først i anden halvdel af 1800-tallet kom der igen økonomisk og befolkningsmæssig vækst i byen. I perioden 1850-1900 ændrede byen udseende. Jernbanen kom til byen og flere industriskorstene begyndte at præge byens skyline. I 1900 var indbyggertallet steget til godt 8.000. Hertil kommer Sct. Jørgensbjerg sognekommune, som lå rundt om Roskilde købstad. Den store tilflytning gav pres på boligmarkedet.

Omkring år 1900 kom den første samlede bebyggelse syd for banen. Det var det nye Frederiksberg. Omkring samtidig begyndte byudviklingen på Hedegårdene "ude" ved Københavnsvej og Vindingevej. Det var dengang områder, som hørte under Sct. Jørgensbjerg kommune. I 1905 var der så mange indbyggere i området og i Ladegårdshusene, som lå nord for banen, at sognerådet i Sct. Jørgensbjerg kommune havde planer om at oprette en skole i området. Der var dengang 80 skolepligtige børn i området, hvilket også tyder på at et egentligt bykvarter var ved at skyde op.

Gammel Landevej, der tidligere var den oprindelige landevej mellem København og Roskilde, hørte til Roskilde kommune, selv om Sct. Jørgensbjerg kommune lå på begge sider af vejen. I 1918 blev det udlagt til et villakvarter og for enden blev der plads til tre nye ejendomme Gammel Landevej 28-32, som blev opført af Andelsboligforeningen af 1899. På trods af at lejlighederne havde toilet, så var det billige lejligheder for mindre bemidlede.

Frederiksberg genopstod

Ikke så snart var det gamle Frederiksberg blevet revet ned og grundene overtaget af "banen" før et nyt Frederiksberg så dagens lys umiddelbart syd for banen. Det blev den første samlede bymæssige bebyggelse i den nye kommende bydel. Det bestod hovedsagelig af en- og tofamiliehuse, men på bydelens hovedstrøg Knudsvej kom der en mere sammenhængende bebyggelse med to- og treetages udlejningsejendomme. Det var også her at områdets første sociale boligbyggeri så dagens lys. Det er Frederiksberg Huse, som blev opført på Knudsvej 35 og 37 i 1920 af Andelsboligforeningen af 1899. I løbet af 1930'erne kom bebyggelsen på Søndervang med stort set ens muremestervillaer. Nu var hele området udbygget mellem banen, Køgevej, Gl. Dyrskueplads og grusgraven i det nuværende Roskilde Ring Park.

Også i den vestlige del af "syd for banen" skete der byudvikling. Det var i området omkring Bakkedraget og Havelodden. De ældste huse er fra 1918. Området havde karakter af tilfældig bebyggelse og bestod af små havehuse, som hen ad vejen blev gjort mere beboelige. Kvarteret blev kaldt et "Klondyke", hvor der intet system var i tingene og der hverken var indlagt vand eller elektricitet i husene. Området har senere ændret sig og langt hovedparten af de oprindelige huse er revet ned og nye er skudt op. Men man kan dog stadig se spor af den oprindelige bebyggelse i området.

I 1930'erne kom der gang i boligbyggeriet

I både Roskilde kommune og Sct. Jørgensbjerg kommune blev der bygget nye boliger syd for banen. På Hedegårdenes jorder blev der bygget hovedsagelig tofamiliehuse på vejene mellem Østergade og den senere Ladegårdsvej. I 1933 udstykkede

Roskilde kommune flere villakvarterer i Roskilde. I den nordlige og vestlige del af kommunen var det efter tiden dyre grunde, som var beregnet for mere eller mindre velhavende. Syd for banen havde man en anden politik. Her blev der udstykket og byggemodnet 60 grunde i det kommende Østervangskvarter. De blev solgt til en lav pris og gode betingelser. De kostede 2-3 kr. pr. kvadratmeter, medens grundene i nord og vest kostede det dobbelte. Arkitekt Hans Schmidt havde udarbejdet forslag til familieboliger i det nye kvarter. Man kan den dag i dag se dem på fx Tårnvang.

Mod slutningen af 1930'erne var der kommet flere og flere boliger langs Københavnsvej og mellem Københavnsvej og banen. På Københavnsvej opførte Sct. Jørgensbjerg sognekommune i 1936 en blok med såkaldte aldersrenteboliger. De ligger bl.a. omkring Nymarksvej, der udviklede sig til en helt lille bydel med egen købmand på det daværende Trekronervej. Op i 1960'erne og 70'erne blev det sidste stykke mellem Nymarksvej og banen bebygget med ens små huse på Nymarksvænge.

Besættelsen og efterkrigstid

Efter befrielsen i 1945 var der i Roskilde, som andre steder i landet, stor boligmangel. I krigsårene var der bygget meget lidt. Roskilde Boligselskab færdiggjorde kun 174 lejligheder i krigsårene, men dette modsvarede på ingen måde det stigende indbyggertal i Roskilde. I 1940 var der i kommunen 22.245 indbyggere, i 1945 var det vokset til 24.065.

Kommunen udarbejdede i 1947 en dispositionsplan for byudviklingen de næste 20-25 år. Ideen i planen var, at Roskilde skulle blive en af de satellitbyer, som var beskrevet i Hovedstadens Fingerplan.

I dispositionsplanen beskrives den fremtidige udvikling på følgende måde: "En by på 40-50.000 indbyggere må anses på den størrelse, der byder sine borgere de første fordele i materielle og kulturelle henseender samtidig med, at den bevarer det købstadspræg, der er attråværdigt for den befolkning, der søger bort fra storbyen."

Statens boligpolitik efter 2. verdenskrig

I 1945 havde Folketinget fokus på nedbringelse af bolignøden. Et embedsmandsudvalg udarbejdede betænkningen "Det fremtidige boligbyggeri", der havde det grundsynspunkt, at det fremtidige boligbyggeri skulle være tidssvarende frem for skrabet byggeri. Der skulle være moderne bekvemmeligheder, ikke mindst af hensyn til husmoderen. Betænkningen udmøntede sig i 1946 i en ny lov om Byggeri med offentlig Støtte. Den knæsatte ordningen med statslåneordninger med kommunal garanti i perioden fremover. Det var ret store beløb, der blev stillet til rådighed for udlån til offentligt boligbyggeri. Fra 1946/47 til 1954/55 blev der hvert år afsat 75 mio. kr. til udlån til sociale boligselskaber og kommuner. Til sammenligning blev der årligt afsat 20 mio. kr. til privat parcel- og rækkehusbyggeri: de såkaldte statslånhuse.

Boligbyggeri i 1950'erne og 1960'erne

I de 20 år fra 1945 til 1965 blev byens indbyggertal forøget med ca. 15.000 til små 40.000. Det var særligt tilflyttere fra landet og Storkøbenhavn.

For at huse de mange nye indbyggere blev byen udbygget særligt i den sydlige del. Det var både nye parcelhuskvarterer og store blokbebyggelser. Særligt 1960'erne var den store vækstperiode.

Østervangskvarteret blev udbygget op gennem 1950'erne med nye parcelhuse syd for Ledagervej. Flere af disse huse var statslånhuse, og de var mindre end dem, der lå nord for Ledagervej. Et helt lille kvarter opstod på Snerlevej, der i vid udstrækning bestod af selvbyggerhuse fra 1950'erne. Samtidig skete der en udbygning i kvarteret omkring Bakkedraget.

De fleste boliger kom i de to store koncentrationer af lejeboliger. Den ene omkring krydset Køgevej og Østre/Søndre Ringvej. Det andet omkring Gyvelvej/Dommervænget. De første var i Ringparken, hvor de første blokke stod færdige i 1953 og senere udbygget successivt frem til midten af 1960'erne. På den anden side af Køgevej kom Bakkegården. De to byggerier var opført af Roskilde Boligselskab og havde tilsammen godt 500 lejligheder.

Ringparken

I 1946 var Roskilde Boligselskab på udkig efter byggegrunde.

Ringparken 1958. LA

Først faldt øjnene på Bakkegården på Køgevej, men det blev ikke til noget. Herefter faldt blikket på det store areal på den anden side af Køgevej og syd for den gamle dyrskueplads. I 1946/47 var det 80.000 m² hvilket svarer til 8 fodboldbaner. Aarealet lå langt uden for Roskilde, på den anden side af dyrskuepladsen. Området var afgrænset af industrier, herunder to store garverier, grusgrave og betonvarefabrik. Og der var udsigt til marker og gartnerier.

Et storstilet boligprojekt blev sat på skinner. Visionen for Ringparken blev i 1946 formuleret som: "500-600 lejligheder med 2.000 indbyggere. En by i byen med egne butikker, børneinstitutioner og legepladser".

Ringparken blev tegnet af Roskildearchitekten Michael Stigaard, der også var medstifter af boligselskabet. Fra de første idéskitser til det endelige projekt skete der mange ændringer. Oprindeligt var der idé om et højhus på 7 etager og rækkehuse ud mod Køgevej. Højhuset forsvandt hurtigt ud af planen. Rækkehusene blev aldrig bygget. Det blev vurderet, at huslejen ville blive for høj, så de var ubetalelige for almindelige mennesker. Men de oprindelige ideer om en fælles varmecentral, børneinstitutioner og butikker blev fastholdt i det endelige projekt. I Roskilde Tidende den 16. juli 1948 stod der under overskriften KÆMPEBYGGERI følgende at læse:

"Et kæmpe-byggeri, det hidtil største i Roskilde, vil til foråret blive påbegyndt på Køgevej bag Dyrskuepladsen, hvor der efterhånden vil opstå et helt nyt kvarter med i alt 457 lejligheder, 8 butikker og en børnegård. Opførelsessummen bliver 14½

mio. kr. Kvarteret, der får navnet Ringparken, er enestående for provinsen, idet det er første gang, man bygger et så stort kvarter under ét.”

Det trak ud med at få sat byggeriet i gang. Det skyldtes mangel på byggematerialer i efterkrigstiden. Byggeriet af de første 198 lejligheder i de 7 røde blokke og varmecentralen på Sdr. Ringvej gik i gang i 1949 og var færdigt i 1953. De første beboere flyttede dog allerede ind i februar 1952.

I de oprindelige planer skulle hele byggeriet være færdigt på få år og omfatte i alt 25 ens blokke i Ringparken og på Sdr. Ringvej, et butikscenter på Sdr. Ringvej og daginstitutioner. Det hele skulle bygges inden for en fem års periode.

Men så hurtigt kom det ikke til at gå. De politiske vinde i byrådet og på Christiansborg var ikke venligt stemt overfor boligbyggeriet. Som formanden for boligselskabet Villumsen blev citeret i jubilæumsskriftet fra 1961: ”Ringparkens første afdeling fuldførtes i 1953, men bl.a. fordi byrådet på det tidspunkt ikke var boligselskabet ganske venlig stemt, kneb det med at komme videre”.

Først i begyndelsen af 1960'erne blev der bygget på sydsiden af Sdr. Ringvej. Men det blev med en ny arkitekt med et nyt udtryk.

Dommervænget

Det blev fulgt op af opførelsen af private udlejningsejendomme på begge sider af Køgevej i henholdsvis Stenkrogen og Roskildevænge. I slutningen af 1960'erne blev der igen bygget i området. Det var på begge sider af den nyanlagte Østre Ringvej. Her byggede Boligselskabet og Ingeniørernes Pensionskasse.

I 1950'erne og 60'erne blev Gyvelvej udbygget med boligblokke og den store bebyggelse i Dommervænget kom til.

Betingelsen for at Boligselskabet fik lov til at opføre de 240 lejligheder som en del af bebyggelsen Ringparken på Sdr. Ringvej var at private bygherrer fik lov til at opføre de private udlejningsejendomme i Roskildevænge og Stenkrogen. De er senere, som også Ingeniørernes Pensionskasses byggeri i området, blevet udstykket til ejerlejligheder, med den undtagelse, at Stenkrogen er blevet en andelsboligforening. Antallet af lejligheder i området er skrumpet kraftigt ind, og der er kun de almenboliger tilbage. Den samme udvikling er sket på Gyvelvej og i Dommervænget.

Gule huse i Blomsterkvarteret

Blomsterkvarteret

Op gennem 1960'erne og ind i 70'erne skete den næste store udbygning syd for banen. Blomsterkvarteret kom til. Det ligger som en ring mellem Køgevej og Vindingevej ud mod motorvejen. Langt de fleste af vejene fik blomsternavne og bebyggelsen består af typiske etplans parcelhuse i gule sten. I 1967 blev der holdt en stor boligudstilling i Roskildehallen. I kvarteret omkring Bonderosevej blev der opført 13 arkitekttegnede parcelhuse, som indgik i udstillingen. Dette var samtidig startskuddet til det senere Blomsterkvarter.

Dansk Familie Huse

Samtidig skete der også en udbygning af området på Bakkedraget op mod motorvejen. Her var det bl.a. det kooperative byggeselskab Dansk Familie Huse som byggede 45 små

huse på Havelodden, Bakkedraget, Bakkesvinget og Bakkekammen. Ideen med projektet var, at husene skulle sælges til familier med jævne indtægter. I selskabets salgsmateriale står der, at husene skulle fremtræde som fuldgyldige udtryk for det bedste af tidens småhusbyggeri, samt at stærkt outrerede eller modeprægede normer er undgået. Husene der var på 98 kvm havde udover stue og køkken tre værelser.

Mange ungdomsboliger

Roskilde er en stor uddannelsesby med universitet, Campus og mange erhvervsuddannelser. En god uddannelsesby skal også have boliger til de uddannelsessøgende. Der er gennem årene blevet opført en del kollegier og ungdomsboliger. De er i dag for langt hovedpartens vedkommende lokaliseret i enten Trekroner eller sydbyen. Syd for banen er der i dag otte byggerier med ungdomsboliger. De første ungdomsboliger, der kom syd for banen, er kollegiet i Hedebohaven, som blev bygget af Roskilde Boligselskab i begyndelsen af 1970'erne. Der var samtidig planer om et kollegium i Gartnervang ud mod Køgevej, men her blev der i stedet opført ejerlejligheder. Herefter gik der en årrække før der kom flere ungdomsboliger til i kvarteret. Inden for en kort årrække kom der et mindre ungdomsboligbyggeri på Astersvej, Handelsskolekollegiet og ungdomsboligerne på Eriksvej. Det tidligere drengehus på Roskilde Hvile blev også ombygget til ungdomsboliger. Det sidste skud på stammen er Siloen på Sdr. Ringvej, Musicon kollegiet Essex Park og Noden på Musicon.

Udviklingen i det 20. århundrede

Med udbygningen af Blomsterkvarteret og i Bakkedragkvarteret var der stort set ikke en byggegrund ledig mellem jernba-

Nyt hus på Østervang

nen og motorvejen. Men der blev dog plads til flere boliger. Særlig kom der mange ungdomsboliger i kvarteret, således at det er det område i byen sammen med Trekroner, der har den største koncentration af ungdomsboliger. Hertil er der også blevet bygget nogle såkaldte skæve boliger på Stenvænget op mod banen. De er beregnet for udsatte borgere og i kommunens beskrivelse står: ”små individuelle huse, lav husleje og højt til loftet er den kommunale opskrift, når nogle af byens hjemløse skal forsøge sig med tag over hovedet.”

Herudover er der flere steder fx på Vindingevej og Sdr. Ringvej opført nye boligblokke. En anden tendens er, at ældre huse bliver købt, revet ned og der så opføres et nyt hus på grunden, tit huse der arkitektonisk stikker helt af fra de øvrige huse i kvarteret. Det er sket flere steder i Østervangskvarteret. Kommunen har også fået øje på dette og vil i forbindelse med Kommuneplan 2019 forhindre at bevaringsværdige kvarterer for fremtiden skæmmes på den måde.

På Eriksvej og på Musicon er gamle industriarealer blevet brugt til boligbyggeri. Det er led i kommunens politik med byfortætning som alternativ til at bygge i det åbne land. Det skal være med til at opfylde kommunens ønsker om en forøgelse af indbyggertallet med 10.000 de næste 10-12 år. En fortætning som der vil ses mere af syd for banen. Et eksempel er planerne om boligbyggeri på faktagrunden på hjørnet af Køgevej og Sdr. Ringvej.

Nye boliger opføres på Musicon i 2018

Musicon

På betonvarefabrikken Unicons gamle grund mellem Sdr. Ringvej og motorvejen er der i de sidste 12 år sket en rivende udvikling. Erhverv og kulturinstitutioner er kommet til. Roskilde Kommune overtog grunden i begyndelsen af 00'erne. Efter en del diskussion om dens anvendelse vedtog byrådet i 2007 en vision og udviklingsplan for området. Kommunen beskriver området således: "Musicon er en bydel med et levende bymiljø, hvor det musiske (i bred forstand) er overordnet tema. Roskilde Kommune vil blande kulturelle erhverv, butikker, boliger, kultur- og fritidsaktiviteter, der tilsammen skaber liv i bydelen det meste af døgnet. Musicon vil skabe værdier for hele byen og regionen i form af nye virksomheder, gode boliger, inspirerende parkområder og kulturelle attraktioner. Det skal gøre Roskilde til et sjovere sted at bo. Musicon har ambitioner om at blive en national rugekasse for kunstnere, designere, musikere, kreative virksomheder og andre med behov for utraditionelle rammer. Med en strategi, der udfordrer den traditionelle måde at udvikle byer på, har Roskilde en enestående mulighed for at blive et kulturelt hot-spot i Danmark."

Siden er der kommet gang i boligbyggeriet i området. Først kom de to ungdomsboligkomplekser. Senere er der skudt boligblokke op med ejerlejligheder. Også lavt-tæt byggeri og almene boliger er på vej. Målet er 1.000 boliger i området.

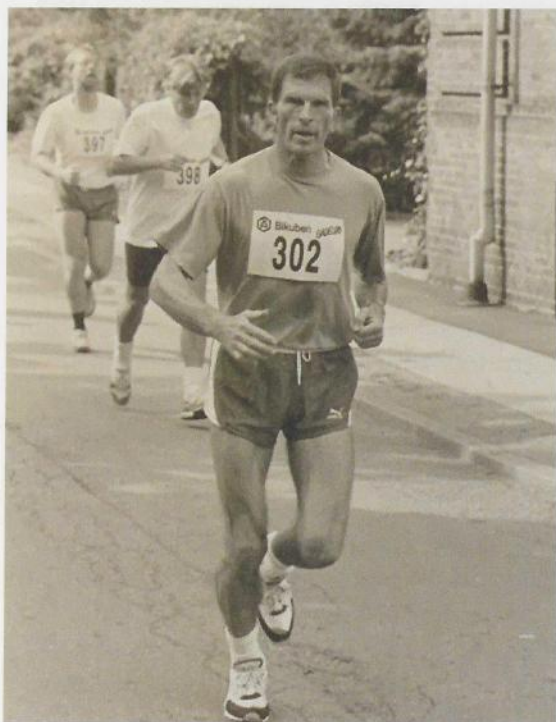
Mit kvarter Eske Hansen

Erindringer om Grundejerforeningen Plantagen, Østervangsskolen og et aktivt gymnastikliv i Roskildes sydlige bydel 1969-1990.

Et nyt kvarter tager form

I 1969 flyttede jeg med min familie ind i et nybygget hus på Brudelysvej i Roskilde, i forbindelse med at jeg samme år blev ansat ved Roskilde Politi.

Det var et helt nyt kvarter, hvor der blev bygget nye huse over det hele. Brudelysvej er en lille vej med kun 5 husnumre, og da vi ankom, var der kun bygget et hus mere. I løbet af kort tid blev der bygget huse på de 3 andre grunde.

Nærbetjent Eske Hansen var ivrig løber og motionerede meget. Foto Jesper Jensen

Vi var alle tilflyttere og fandt meget hurtigt sammen med naboerne, men også med mange fra nabovejene. Vi havde et stort socialt samvær med de andre naboer på Brudelysvej. Vi kom sammen privat og var nogle gange med til de runde mærkedage hos hinanden. Det var en god tid, for vi var alle i samme båd.

Huset var oprindeligt på 125 kvadratmeter, men som det skete med flere af de andre huse i kvarteret, udvidede vi huset med en vinkelstue på yderligere 30 kvadratmeter, så huset blev på i alt 155 kvadratmeter.

Huset havde en rigtig god beliggenhed lige op ad en granskov. Det værdsatte vi, for skoven havde fået lov til at vokse op, så træerne nu var rigtig flotte og høje. Der var også krattykning og lidt vild bevoksning. Vi gik mange ture der og nød det.

Når så mange børn voksede op på de samme veje, gav det et vældigt leben og liv i kvarteret. Flere familier på vejen og i kvarteret flyttede væk og nye kom til, men hele tiden var der mange børn i forskellige aldre, og vi fik nye bekendtskaber.

Skoven forsøgt fældet

Idyllen varede desværre ikke ved, for en morgen, da jeg var gået i seng efter en nattevagt, kunne jeg høre en voldsom larm af motorsave og væltede træer ude fra skoven. Jeg stod op og gik ud for at se, hvad der var gang i. Jeg fik øje på nogle folk fra kommunen, der var gået i gang med at fælde granskoven fra en ende af. De viste mig en tegning, der viste, at skoven skulle fældes og gøres til en park med store grønne græsarealer og små pletter med træer og buske.

Det så for så vidt meget godt ud, men jeg var alligevel lettere chokeret og kontaktede en nabo, Svend Andersen, der hurtigt kom til stedet fra sin virksomhed i Hedehusene. Vi fik med stor overtalelse kommunens folk til at stoppe med fældningen af træerne resten af dagen, idet de blev gjort bekendt med, at vi ville protestere mod træfældningen. Der blev etableret kontakt til Roskilde kommunes stadsgartner og aftalt et møde næste morgen i skoven.

Næste morgen kl. 8 mødte vi flere beboere fra området op i skoven til en samtale og meningstilkendegivelse med stadsgartneren og folk fra gartnerafdelingen. Specielt skoleinspektør Mark Jensen var rigtig god at have med, og der blev talt med store bogstaver, men dog konstruktivt. Enden på det hele blev, at træfældningen blev stoppet helt.

Det skal siges til kommunens ros, at det endte i fryd og gammen med en såkaldt plantedag, hvor gartnerafdelingen kom

med flere hundrede små træer, der med hjælp fra beboerne blev plantet. Vi plantede på livet løs, også stadsgartneren, der kom med en blankpoleret kommunal spade, der til sidst fik banket en lille metalplade i til erindring om begivenheden. Sådan gik det til, at skoven fik lov at leve videre, og jeg ved, at skoven den dag i dag stadig er der.

Grundejerforeningen

Alt dette gjorde så, at vi i kvarteret blev enige om at få etableret en grundejerforening for de 31 husstande på Bonderosevej, Bjørneklovej og Brudelysvej. Jeg blev valgt som formand, for jeg er vist ikke helt god til at holde mund de rigtige steder. Vi havde nogle få møder med kommunen om kvarterets og skovens fremtid, og da det var faldet på plads, blev grundejerforeningen nærmest en selskabelig forening med en årlig fest og nogle udflugter, men det er også rigtig godt. Jeg ved ikke, om grundejerforeningen består endnu.

Østervangskvarteret

Hele kvarteret, der var forholdsvis nybygget, blev og bliver stadig kaldt Østervangskvarteret. I starten var Østervangsskolen ved at blive bygget, og jeg kan huske, at det kun var den daværende afdeling A, der var færdigbygget, mens den øvrige del af skolen var under opførelse. Jakobskirken, Asterscentret og hele butikscentret blev først påbegyndt, efter vi var flyttet til stedet. Bebyggelsen Roskildevænge var lige bygget, mens Gartnervang først blev påbegyndt et par år senere.

Holbækmotorvejen var ikke færdigudbygget dengang. Motorvejen var ført syd om Roskilde, men der var også trafik ind gennem byen, på ringvejene og omfartsvejene, som blev ledt videre mod nord, syd eller vest. Der var trods alt ikke nær så tæt trafik som nu, og trafikbilledet var meget anderledes.

Østervangsskolen og forældreforeningen

Vores to døtre kom selvfølgelig til at gå i skole på Østervangsskolen, der allerede havde et godt rygte med en meget dygtig og fremsynet skoleleder, Mark Jensen. Ham kom jeg i løbet af min tid som forælder på skolen til at samarbejde meget med.

Klassfoto på Jakobskirkens trappe. Privatfoto

På Østervangsskolen var der en meget aktiv forældreforening, som var blevet startet samtidig med skolens opstart. Forældreforeningen stod for mange forskellige arrangementer og aktiviteter og havde en årlig velbesøgt generalforsamling, hvor det sociale var i højsædet.

Da min ældste datter startede på skolen, gik vi til generalforsamlingen, og det gik hverken værre eller bedre end at jeg blev valgt ind i bestyrelsen. Det lød så spændende, at det var svært at sige nej til. I de næste 2-3 år arbejdede jeg tæt sammen med formanden Kirsten Egelund Jensen. Hun insisterede på, at jeg skulle overtage hvervet som formand, da tiden kom, hvor hun ikke havde børn på skolen mere og ikke ville fortsætte som formand. Der var meget at gøre, men alt var med stor hjælp og støtte fra skolelederen, Mark Jensen, og andre gode kræfter på skolen, der alle gav forældreforeningen positiv særbehandling.

Vi arrangerede fire velbesøgte foredrag hvert år om vidt forskellige emner. Foredragene blev afholdt på lærerværelset eller i festsalen med plads til et par hundrede tilhørere, hvis det var nødvendigt. Vi havde besøg af kendte og mindre kendte navne, men altid med god tilslutning. Af kendte navne kan i flæng nævnes Lise Nørgaard, Troels Kløvedal, Hans Otto Bisgaard, Dan Turell, Johannes Møllehave, Herdis Møllehave, K. Helveg Petersen, Poul Hammerich, Jacques Blum samt flere forfattere

og andre interessante personer.

Vi arrangerede også teater i festsalen som f.eks. Gummi Tarzan, Kaskadeteatret, og fik både kendte og ukendte skuespillere til skolen. Derudover et årligt bankospil i festsalen samt praktisk hjælp til skolen i forskellige sammenhænge. Vi var medarrangør af skolens årsfester over fire aftener med salg af mad og drikke. Opbakningen fra forældrene var stor.

Forældreforeningen på festival

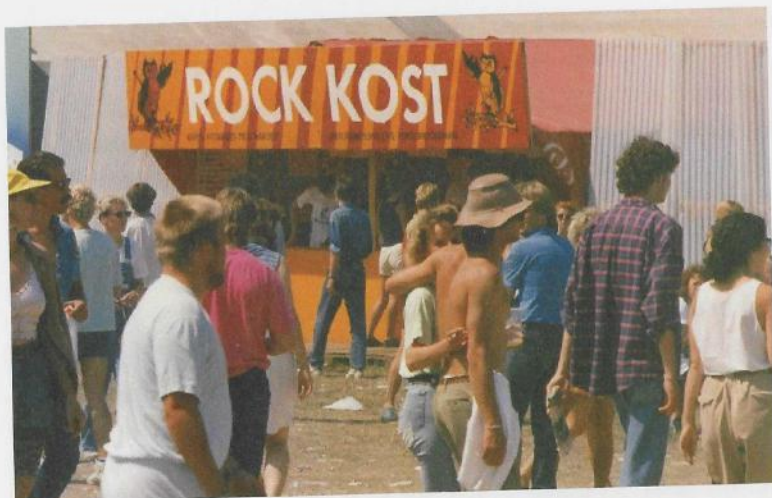
Et par år efter min tiltræden blev vi i bestyrelsen enige om at søge om en bod på Roskilde festivalen, hvor et overskud skulle anvendes som tilskud til børnenes lejrskoleture og ekskursioner. Vi fik tilladelsen fra festivalledelsen og fik etableret en bod det første år. Vi lejede et telt hos FDF og solgte pitabrød med råkost. Alt i alt var det ikke nogen succes det første år, hvor vi kun tjente omkring 6000 kr. Vejret var regnfuldt og ikke med os, og vores placering var ikke specielt god.

Næste år fik 'Rock Kost' en placering lige ved Orange Scene og tjente 36.000 kr. Mange forældre og lærere og nogle af de store elever hjalp til, og jeg var glad og stolt, da jeg kunne gå over til skolen med en check på 36.000 kr. til aktiviteter for børnene.

De næste år gik det slag i slag, hvor vi fik os etableret som en fast del af Roskilde festivalen. Vi drev en stor bod, som solgte pitabrød med råkost, råkostblandinger, sandwich, kaffe, te, kakao og en morgencomplet. Vi kom op på omkring 60-70 frivillige, for boden var i gang 17-18 timer i døgnet. Vi lukkede kl. 2 og åbnede igen kl. 7 eller 8 med morgencomplet.

Vi fik stadig stor opbakning af forældre, lærere og nogle af de store elever. Jeg tror, at det var attraktivt at arbejde i vores bod, for vi var altid beliggende på selve festivalpladsen og ikke ude på campingområdet. Jeg udarbejdede vagtplan for medarbejderne, så der var nok at se til.

Vi havde nogle fantastisk sjove år på Roskilde festival, hvor vi hvert år tjente mellem 50.000 og 100.000 kr. til det gode formål på skolen. Samtidig fik vi jo alle mulighed for at opleve Roskilde festival og gå rundt og nyde de små og store musikscener, men det var også en oplevelse at sælge mad til de festli-

På festival. Foto Ib Mortensen

ge festivalgæster, der bare var i godt humør.

Når festivalen var forbi, var vi trætte. De to uger op til festivalens opstart gik med at etablere boden, og der var meget at gøre, for vi skulle bygge boden op helt fra bunden samt sørge for installation af ovne, maskiner, vand, el og ikke mindst opstilling af en stor kølevogn. Der skulle være klare aftaler med leverandører og andre. Når det hele så var overstået, skulle alt pilles ned igen og køres retur. Denne nedtagning af boden var det lidt sure, specielt hvis det havde regnet, og det skete tit. Der skulle også laves regnskab. Til sidst lavede vi en festlig sammenkomst på skolen for medhjælperne i boden, hvor vi fejrede overskuddet og hinanden og højtideligt overrakte skolen en check med beløbet.

Østervangsskolens kulturcenter

På Østervangsskolen var der på et tidspunkt sideløbende med forældreforeningen opstået et projekt "Skolen som kulturcenter". Skolens leder Mark Jensen var igen meget aktiv og en stor inspirator i dette projekt, hvor der som hovedregel på en bestemt ugedag foregik aktiviteter i skolens faglokaler med efterfølgende fællesspisning. Mark Jensen arrangerede det sådan, at skolen hver onsdag stort set stod til kulturcentrets disposition.

Også lærere som f.eks. Niels Jørgen Rasmussen gjorde en stor indsats. Han var med hele vejen med mange kreative idéer, ikke mindst i forbindelse med festivalen. Jeg blev også involveret i dette projekt, idet jeg startede et hold med familiegymnastik i den lille tumlesal.

Projektet "Skolen som kulturcenter" fik vokseværk og var et rent tilløbsstykke af beboere fra skolens nærområde. Projektet fik økonomisk tilskud fra en pulje fra staten og Roskilde kommune. Det gjorde, at en lærer og ildsjæl, Lisbeth Klarskov, kunne ansættes som lønnet projektleder.

Det var nu nødvendigt at oprette en forening for at kunne drive kulturcentret og modtage tilskud. På en velbesøgt stiftende generalforsamling på lærerværelset blev jeg valgt som formand for "Østervangsskolens kulturcenterforening", og en ny udfordring stod for.

Hver onsdag fra om eftermiddagen var jeg travlt beskæftiget med kulturcentret i samarbejde med Lisbeth Klarskov. Borde og stole skulle stilles op, og jeg havde i forvejen købt madvarer til fællesspisningen. Så ankom de 4-5 frivillige, der lavede maden til de 60-80 personer, som deltog i fællesspisningen. De forskellige brugere kom og gik i faglokalerne, hvor i starten nogle engagerede lærere fra skolen underviste i sløjd, metal-sløjd, syning, kunstmaling, engelsk og meget andet. Blandt andet kom nogle pensionister hver onsdag og drak kaffe, hørte måske et foredrag og deltog i fællesspisningen. Hvis en bruger kom med en god ide, var der ingen bremseklodser, og flere aktiviteter startede op på den måde.

Senere blev de forskellige faglærere aflønnet af en pulje, som vi fik tildelt. Ved min familiegymnastik blev der på grund af stor tilslutning pladsmangel, men vi klarede os med god vilje. To gange optrådte vi med familiegymnastikken ved DGI's Forårgymnastikdage i Roskilde. To gange optrådte vi ved Borrevejledagene en weekend i juni måned, hvor vi med hele holdet boede og overnattede i et stort telt, som jeg havde lånt fra civilforsvaret. Vi var i dette regi et atypisk gymnastikhold, men fik stort bifald.

Hvert år den sidste kulturcenterdag før jul lavede madholdet rigtig julemad i form af flæskesteg og risalamande samt jule-

halloj og underholdning. Der var fyldt helt op i skolens festsal, og det samme gentog sig ved sæsonafslutningen før sommerferien, dog med en lidt anden menu.

Vores kulturcenter var berømt ud over kommunegrænsen, og tit var der besøg fra andre steder i landet, hvor interesserede mennesker gerne ville se, hvad der foregik hos os i Roskilde. Alt dette gik fint i mange år, men stille og roligt klingede succesen noget ud, ikke mindst fordi nogle af de mest driftssikre lærerkræfter søgte nye udfordringer andre steder. Samtidig kom der nogle mere strikse arbejdstidsregler, og desværre gik aktiviteten i mange faglokaler ned. Det var sjovt, så længe det stod på. Kulturcentret fortsatte også efter at jeg stoppede som formand, dengang jeg flyttede fra Roskilde.

Maglegårdshallen og Borrevejledagene

Da mine to døtre blev større, ville de gerne gå til gymnastik. Jeg kontaktede Roskilde Gymnastikforening og tilbød at starte et børnespringhold og fik tildelt drengegygnastiksalen på Sct. Jørgens skole på Sønderlundsvej. Det var en typisk skolegymnastiksal på den tid med ret nedslidte redskaber, ribber hele vejen rundt og en gammel ildelugtende rullemåtte. Vi kom i gang og oplevede pæn tilslutning, dog ikke så mange i begyndelsen. Der var flest piger, men også nogle meget friske drenge.

Jeg fik efter få sæsoner tildelt gymnastikhallen på den nu nedlagte Maglegårdsskole, og her var der perfekte forhold. Hallen havde en fin størrelse til gymnastik, den var forholdsvis ny og lys, med gode redskaber og omklædnings- og badefaciliteter. Det bevirkede, at der også kom større tilstrømning til holdet. Det var fint nok, for jeg var som træner for børnehold i konkurrence med kapaciteter som Poul Arne Nielsen med to store drengehold og Kim Overgaard og Lisbeth Schlichting, der havde mixhold som jeg.

Et år i forbindelse med sæsonstarten kom der en dreng på 8 eller var det 9 år med sin mor og ville tilmelde sig til gymnastikholdet. Jeg kunne genkende ham: det var Jan Magnussen, der lige var blevet verdensmester i gocart i sin aldersklasse og allerede var berømt. Jeg lod som ingenting og bad om hans

I det børnerige kvarter blev der fyldt godt op på gymnastikholdene. Privatfoto

navn, ligesom alle de andre, der stod og ville tilmelde sig. Jan kiggede lidt på mig og sagde højt, så alle kunne høre det: "Jeg hedder Jan Magnussen, og jeg er verdensmester". Sådan, så var det sat på plads.

Jan holdt ikke ret længe ved på holdet. Han ville hellere køre ræs, men jeg har senere talt med ham, og vi har moret os over episoden.

På et tidligt tidspunkt på Maglegårdsskolen blev jeg klar over, at vi måtte være 2 trænere, for der kom efterhånden rigtig mange, og det stillede større og større krav, selv om jeg havde gode unge hjælpeinstruktører. Det blev en dygtig og kompetent træner Bettina Sølling Hansen, der kom til, og vi fandt sammen i et rigtigt godt fællesskab og samarbejde. Vi var begge med ved opvarmningen, så tog Bettina sig af det rytmiske og musikke, mens jeg tog mig af springene, og vi var begge to med hele vejen.

Vi var hvert år med ved opvisningerne i Roskildehallen og deltog nogle år ved Borrevejledagene i starten af juni måned, hvor vi tilbragte en forlænget weekend. Der var dømt råhygge med fællesspisning ved grillen, og vi havde nogle fantastiske dage ved Borrevejledagene, hvor hele holdet klemte sig sammen og levede og overnattede sammen i det store telt. Nogle forældre deltog også. Det vigtigste var at være med, selv om vi også lige skulle lave en opvisning på et kvarters tid.

Østervangshallen

På et tidspunkt blev Maglegårdsskolen lukket. Dette indebar, at vi ikke kunne være i gymnastikhallen mere. Så var gode råd dyre, men intet er så skidt at det ikke er godt for noget. Jeg fik tilbud om at komme med mit hold i Østervangshallen, der er en hel idrætshal i forbindelse med Østervangsskolen, og jeg sagde selvfølgelig ja tak. Østervangshallen havde alle faciliteter i orden og gode redskaber, så det tegnede fint.

Jeg gik i gang i Østervangshallen, hvor jeg startede to børnespringhold, et hold med små gymnaster på 5-8 år og et hold for de lidt større fra 9-13 år. På det tidspunkt var både Poul Arne Nielsen og Kim Overgaard stoppet med deres hold, så mange børn fra specielt Kims hold dukkede op på mit hold. Jeg vidste, at dette forpligtede. Den sidste opvisning i Roskildehallen jeg havde haft, mens jeg var på Maglegårdsskolen, var gået rigtig fint, og jeg var spændt på, hvor mange der ville dukke op i Østervangshallen, for forældrene kigger altid meget nøje efter ved opvisningerne.

Den første dag blev jeg og de 3 hjælpeinstruktører nærmest væltet bagover, for der mødte mellem 60 og 70 håbefulde børn op med deres forældre. Vi gennemførte et program, så godt vi kunne, og jeg måtte bede forældrene have tålmodighed og komme næste gang, hvor vi så kunne komme videre. Jeg fik fat i 8 unge gymnaster, som resten af sæsonen fungerede som hjælpeinstruktører, blandt andet flere fra holdet med de ældre børn. Så gik det ellers slag i slag, hvor vi havde en halv times fælles opvarmning og derefter 3 springbaner i en time, og ved afslutningen på sæsonen var der 55 børn på holdet til opvisningen. Det var sjovt, og jeg var helt høj. Jeg ved, at hjælpeinstruktørerne havde det på samme måde.

Jeg var godt klar over, at det ikke kunne fortsætte i så højt gear. Deltagerantallet på de 2 hold faldt til et mere normalt niveau og jeg havde det helt fint med det, for så kunne jeg koncentrere mig mere om hver enkelt gymnast.

Roskilde Gymnastikforening på Roskilde festival

I forbindelse med et ledermøde i gymnastikforeningen foreslog jeg og Ilse Lassen, at gymnastikforeningen skulle have en bod

på Roskilde festival. Kim Overgaard og Lisbeth Schlichting var helt med på idéen, og vi troede, at vi havde fået jordens bedste idé, men der blev vi klogere. Formanden Nanna Albrechtsen og kassereren Inge Olsen kiggede forfærdet på mig og bemærkede, at det måtte vi selv ”mosle med”, bare det ikke gav under-skud. Vi fik dog grønt lys, men kun fordi Kim Overgaard, der sad i bestyrelsen, skruede bissen på. Så fik vi arrangeret et lille byggesjak, der hjemme i haven på Brudelysvej tømrede en bod sammen, og så var vi klar til at tage på Roskilde festival. Det skal her indskydes, at det var før, at forældreforeningen fra Østervangsskolen havde bod på festivalen.

Vi solgte under hele festivalen biksemad i en lille bod. Vi lavede ikke biksemaden helt fra bunden, men det var tæt på. Vi knoklede, for vi opdagede, at vi ikke havde hjælpere nok. Vi var nogle få, der arbejdede rigtig mange timer i boden til ud på de små timer. Faktisk nåede nogen af os at se solen stå op et par morgener.

Da festivalen var slut, havde vi lavet et overskud på godt 30.000 kr. Kim Overgaard fik overbevist den øvrige bestyrelse om, at pengene ikke bare skulle tilfalde den fælles kasse, men

Nærbetjenten gav gerne en hjælpende hånd ved cyklistprøven.
Privatfoto

at det ville være en bedre ide at tage på gymnastiklejr med de unge gymnaster. Som sagt så gjort, så en weekend kørte to busser og flere privatbiler med unge gymnaster og et stort lederteam til Gerlev Idrætshøjskole, hvor alle havde en god oplevelse og kom godt trætte hjem. Jeg var 3 år med gymnastikforeningen på festival og startede så en bod op for Østervangsskolens forældreforening. Gymnastikforeningen er fortsat på Roskilde festival med et udvidet sortiment.

Jeg ledede to børnespringhold i Roskilde Gymnastikforening igennem 15 år. Men alt har en ende, og man kan løbe tør for idéer og få svært ved at fremtvinge den samme motivation fra år til år, så jeg stoppede, mens legen var god. På det tidspunkt var jeg også godt i gang med familiegymnastikken i Østervangsskolens kulturcenter.

... en familie syd for banen

Ole Nielsen

Første generation

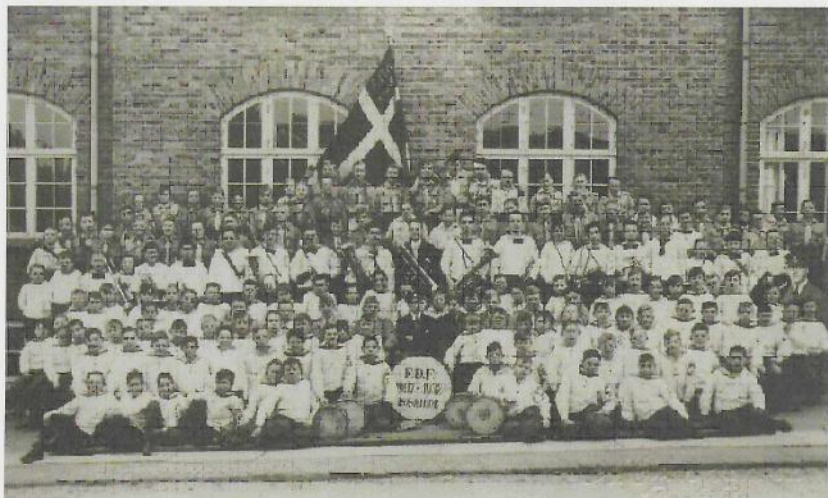
Otto Nielsen blev født i Svogerslev den 17. oktober 1917 og voksede op på en lille landejendom mellem Roskilde og Svogerslev som den næstældste af en børneflokk på fem.

Han kom i den lokale skole i Svogerslev, men kun hver anden dag, for børnene skulle hjælpe til med at passe bedriften derhjemme.

Ud over at passe landbruget arbejdede hans far, Christian, som tømrer og møllebygger hos en mester i Roskilde og var desuden medlem af sognerådet i Kornerup-Svogerslev valgt for Det radikale Venstre.

Otto Nielsen. Privatfoto

FDFs 15-års jubilæum. FDFs arkiv

FDF, de tidlige år

På værkstedet i Roskilde havde Christian en lærling, som var FDF'er, og han må have gjort indtryk på tømreren, for på trods af hans radikale sindelag, som på den tid, dvs. kort efter 1. verdenskrig, blev præget af nogle antimilitaristiske holdninger, og som absolut ikke gik ind for uniformering eller øksersits, selv om det kun var med trægeværer, blev Otto og hans 3 brødre alle meldt ind i FDF, Otto i 1929.

Da Otto havde afsluttet sin skolegang, kom han i handelslære hos en engros købmand i Roskilde, og han bestod sin handelsmedhjælpereksamen på Roskilde Handelsskole i 1934.

Senere blev han ansat som kommis hos købmand L.A. Hansen på Københavnsvej, men han var stadig et aktivt medlem af FDF, og efter en mindre paladsrevolution blev han i 1939 udpeget som kredsleder som afløser for senere bankdirektør K. Henker.

På dette tidspunkt var han flyttet til Roskilde, hvor han boede i et tårnværelse i det daværende KFUM på hjørnet af Bredgade og Kornerupsvænge, der hvor der indtil for få år siden var politistation.

På et tidspunkt under besættelsen skulle der planlægges en sommerlejr for FDF, men der manglede en "tante" til at lave mad. En af de andre unge ledere, som blev kaldt Per, sagde: Jeg har en søster, Kirsten, hun vil sikkert gerne med.

Ottos modstandsgruppe. Privatfoto

Kirsten var på dette tidspunkt lige i begyndelsen af tyverne og var ene pige blandt 3 brødre, som alle var med i FDF. Hendes familie var flyttet til Roskilde fra Fløng og boede en tid på Sønderlundsvvej, men flyttede senere til Hersegade. Hun havde gået i mellem skolen på Roskilde Realskole, den nuværende Gråbrødre Skole. Hun havde efter sin skoletid været i huset hos en familie på Klosterengen og fik senere plads som ”bagerjomfru” i et bageriudsalg i Tåstrup.

På Pers opfordring kom hun med på sommerlejren, og så gik det jo ikke værre eller bedre end, at Otto og Kirsten blev kærester, og kort efter befrielsen i 1945 blev de gift.

I forbindelse med befrielsen kom det frem, at Otto og en række af de andre unge ledere i FDF havde været medlemmer af modstandsbevægelsen, men han fortalte først langt senere, at de ikke havde fået lov til at være specielt aktive, bl.a. fordi Roskilde var for tæt på København, hvor der jo foregik langt mere. I Roskilde blev deres rolle begrænset til mindre opgaver i forbindelse med f.eks. våbenopsamlinger og mere politimæssige opgaver i forbindelse med selve befrielsen.

Efter at Otto og Kirsten var blevet gift, flyttede de ind i en lille lejlighed på Stensagervej, som dengang lå pænt uden for byen.

Lige bag ejendommen var der åbne marker, som delvist blev dyrket af de drenge, der var anbragt på drengehjemmet ”Roskilde Hvile” på Københavnsvej, som i 1902 var blevet oprettet af ”Foreningen af 1837 til Forsømte Børns Frelse”. Det er den ejendom, hvor der i dag er ungdomsboliger, og markerne er dér, hvor Hedebo parken ligger.

I 1946 fratrådte Otto Nielsen som kredsleder i FDF, og omkring dette tidspunkt overtog han L.A. Hansens lille købmandsbutik på hjørnet af Københavnsvej og Elisagårdsvej, og her var Kirsten medhjælpende ægtefælle.

I løbet af de næste år voksede familien. Janne blev født i 1946, Knud i 1947, Ole i 1949 og Jens kom til i 1953. Med 4 børn blev pladsen i den lille lejlighed på Stenagervej for trang, og i oktober 1954 flyttede familien til en større lejlighed i Bakkegården, som en af de allerførste familier der flyttede ind i den helt nye bebyggelse.

Bakkegården

Havde Stenagervej været i udkanten af byen, var Bakkegården dengang rigtig på landet. Så meget at familiens venner og bekendte undrede sig over, at de var flyttet ud af byen.

Her var der også åbne marker og gartnerier hele vejen ud til Ringvejen, og Køgevej var en almindelig 2 sporet landevej med åbne grøfter og græsrabatter med vejtræer.

På dette tidspunkt var byggeriet af Bakkegården stadig i gang, og de børn, der allerede var flyttet ind, havde en fantastisk byggelegeplads, hvor de kunne bruge de efterladte materialer til at bygge huler.

De kunne også lege i halmstakkene på markerne efter høsten, men det var landmanden, Hans Lærke, ikke så glad for. Gartner Forslund var heller ikke glad for, at ungerne legede røvere og soldater i hans lille frugtplantage langs med Vognmandsmarken.

I de første år var der også nogle konflikter, hvor børneflokkene fra de forskellige lokale boligkvarterer bekrigede hinanden ret voldsomt. Det var Bakkegården mod Ringparken og Søvang, eller "Søvapperne" som vi kaldte dem, mens Bakkegårdens børn var allierede med dem fra Tårnvang og Havevang.

En af disse konflikter handlede om, hvorvidt Vognmand Vemmelund, som boede på den oprindelige "Bakkegården", kørte i en "Ford" eller en "Bedford". Da drengene ikke kunne blive enige, skiltes de, men en af "Søvapperne" ville have det sidste ord og kastede en kastanje efter Bakkegårdsdrengene. Den ramte uheldigvis Ole direkte på øjet, hvilket kostede ham en uges indlæggelse på Rigshospitalets øjenafdeling, bl.a. fordi Roskilde Sygehus' eneste øjnlæge var på ferie. Øjet kom sig heldigvis uden mén.

Lidt efter lidt faldt der dog ro over gemytterne, og efter en tid flyttede kombattanterne over på fodboldbanen på den gamle dyrskueplads, hvor der blev arrangeret fodboldkampe mellem Ringparken og Bakkegården med den senere skatteinspektør Jørgen Phillipsen som dommer.

Familien var også faldet godt til i Bakkegården, og i 1961 blev den udvidet med en lille efternøler, Dorthe.

Bakkegården var en afdeling under Andelsboligforeningen af 1899, og med hans brede interesse for lokalområdet var det en naturlig ting, at Otto engagerede sig i det lokale beboerdemokrati. Han blev i 1969 valgt ind i Bakkegårdens afdelingsbestyrelse, hvor han senere også markerede sig som afdelingsformand.

Som afdelingsformand var Otto også medlem af Andelsboligforeningens repræsentantskab, og han blev i 1973 valgt ind i foreningens bestyrelse, hvor han blev næstformand.

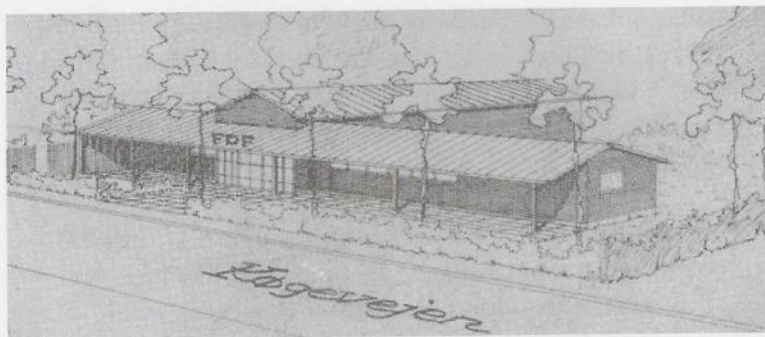
Ud over næstformandsposten bestred Otto også en række øvrige tillidsposter i forbindelse med boligselskaberne, herunder var han medlem af selskabernes byggeudvalg og var i en periode medlem af bestyrelsen for Hedebo Parkens Kollegium.

FDF, de senere år

Selvom Otto Nielsen var fratrådt som kredsleder tilbage i 1946, var han stadig aktiv i FDF. Han deltog i det daglige arbejde i kredsen, og stillede eksempelvis op som leder på flere FDF-sommerlejre, hvor resten af familien også deltog. Han var også medlem af kredsbestyrelsen og var i 1956 med til at træffe beslutning om at bygge et kredshus på den gamle dyrskueplads ved Køgevej.

Roskilde Kommune stillede grunden til rådighed, og selve husbyggeriet blev finansieret dels ved et statslån, dels ved egne midler. En række frivillige "donerede" ca. 13.000 arbejdstimer til byggeriet. Herudover bidrog en række virksomheder i Roskilde med assistance i form af arbejdskraft og materialer. Huset blev indviet i december 1958, og her blev næsten alle FDFs aktiviteter, som ellers havde været spredt rundt på skoler og forsamlingslokaler i byen, nu samlet. Huset blev i TV-avisen udråbt som "Verdens største FDF-hus". Nu kunne FDF holde ugentlige klassemøder for de yngste aldersklasser, patruljemøder for de lidt ældre, orkesterprøver og øveaftner for tambourkorpset, alt sammen under eget tag.

Herudover blev der afholdt basarer, og huset lagde også lokaler til bl.a. orkesterkoncerter, dyrskuer og børnedyrskuer, ligesom der blev arrangeret f.eks. maleriudstillinger og fugleudstillinger.

FDF-huset. Arkitekttegning. FDFs arkiv

Ud over FDFs egne aktiviteter blev der, allerede inden huset var helt færdigt, indgået en aftale mellem FDF og Roskilde Domsogn om, at der mod en godtgørelse på 100 kr. pr. gang kunne afholdes kirkelige handlinger i FDF-huset. Husets store sal blev indrettet sådan, at den på kort tid kunne omdannes til kirkesal med plads til omkring 200 personer.

Der blev også indrettet halvdags-børnehave i huset, en børnehave som blev drevet af Dansk Kvindesamfund.

FDF-huset på Køgevej

Otto og hans hustru Kirsten blev de første bestyrere af FDF-huset og varetog i mange år den daglige drift, herunder rengøring og afvikling af en lang række store og små arrangementer, hvor andre foreninger lejede sig ind til f.eks. kaffebord eller spisning. Her var det ofte Otto selv der gik i køkkenet og rørte i gryderne, især hvis der skulle laves mad til 100 gæster eller flere. Det var således også Otto, som forestod opstilling til kirkesal de søndage, hvor der blev afholdt gudstjeneste i FDF-

FDF-huset på Køgevej. FDFs arkiv

huset. Ind imellem vikarierede han som kirketjener og kordegn ved gudstjenesterne.

Et af de mere specielle arrangementer i Huset var, da det blev benyttet som garderobe i forbindelse med optagelsen af filmen "Cirkus Buster", som blev optaget i 1961, da cirkus alligevel var på dyrskuepladsen i Roskilde.

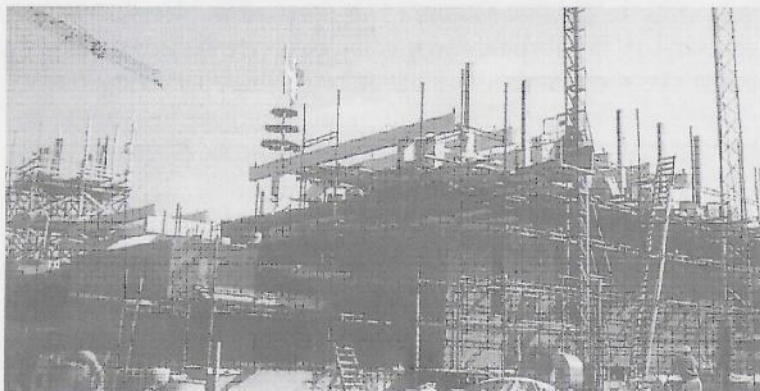
Selv om FDF havde fået eget hus, skete det dog ofte, at der blev holdt ledermøder eller andre møder i familiens lejlighed i Bakkegården, og så skete det lige så ofte, at hele opgangen duftede af Kirstens hjemmebagte boller og bradepandekager. Det kunne også være tilfældet, hvis der skulle være et arrangement i FDF-huset, hvor børnene fik at vide: "Fingrene væk, det er til FDF-huset".

Søndre Sogn

Anvendelsen af FDF-huset som kirkesal allerede fra indvielsen i 1958 var forløberer for, at Søndre Sogn i 1965 blev udskilt fra Roskilde Domsogn.

Otto murer tagryg. FDFs arkiv

Rejsegilde på Jakobskirken. Jakobskirken 25 års jubilæumsskrift

Nedrivning af FDF-huset. Den nye socialforvaltning i baggrunden.

Allerede inden den egentlige udskillelse af Søndre Sogn fik menigheden omkring FDF-huset valgt 2 repræsentanter ind i Domsognets menighedsråd. Ved det første menighedsrådsvalg efter etableringen af Søndre Sogn, som blev afholdt i november 1965, blev Otto Nielsen indvalgt i menighedsrådet.

Det blev en travl periode, som meget kom til at handle om at få lov til at bygge en ny kirke i tilslutning til Østervangsskolen. Skolen lå centralt i den nye bydel, som var opstået i området mellem Vindingevej og Køgevej, og som mod syd blev afgrænset af Ringvejen, nu bedre kendt som Holbæk-motorvejen.

Efter mange forhandlinger med Roskilde kommune blev der i 1971 endelig indgået en aftale om at bygge en ny kirke i sognet, og byggeriet af Jakobskirken blev igangsat.

Jakobskirken blev indviet i april 1974, og først på dette tidspunkt ophørte gudstjenesterne i FDF-huset. Det blev desværre nedrevet i 1975 i forbindelse med, at Køgevej skulle udvides, og den nye socialforvaltning havde brug for et parkeringshus.

Dette medførte, at FDF som forening var hjemløs i nogle år. Men kredsen bevarede sin tilknytning til Søndre Sogn, og kredsens aktiviteter blev i første omgang gennemført, dels på Østervangsskolen, dels i nogle lejede kælderlokaler i Rosagården, og lidt senere igen i lejede kælderlokaler under Fakta ved Køgevej. I 1977 fik kredsen mulighed for at overtage den gamle Sygekasse på Sdr. Ringvej 28 som kredshus.

Østervangsskolen

Østervangsskolen blev indviet i 1968, og Dorthe var en del af den allerførste årgang, som startede på skolen.

I forbindelse med Dorthes skolegang engagerede Otto sig også i skolens forældreforening.

Beskæftigelse

Otto Nielsen havde i 1958 afstået sin forretning på Københavnsvej og havde i stedet fået ansættelse som funktionær på DAK.

Han havde i den forbindelse fået et samarbejde med vognmand Lauge Ibsen, som var fast vognmand på DAK. På et tidspunkt i begyndelsen af 1960'erne indgik Otto en aftale med Lauge Ibsen om at hjælpe til med vognmandens regnskaber på fritidsbasis. Det førte til, at Otto i 1967 blev fuldtidsansat som bogholder og senere prokurist i virksomheden, som i de følgende år voksede til at være en af de største vognmandsforretninger i Roskilde.

Kirsten var hovedsaglig hjemmegående husmor og tog sig af børneflokkene, men havde periodevis erhvervsarbejde uden for hjemmet. Ud over medhjælp i forretningen på Københavnsvej havde hun i en kortere periode job på DAK, hun sorterede æbler hos en frugtgrosserer, som havde lager på Københavnsvej, gjorde rent på Risø, og endelig havde hun et job som køkkenmedhjælper på Skt. Hans.

Men frem for alt var Kirsten også en aktiv halvdel af det første bestyrerpar i FDF-huset på Køgevej.

Næste generation

Med faderens mangeårige engagement i FDF var det ganske naturligt, at familiens børn, efterhånden som de blev gamle nok, blev meldt ind i FDF/FPF. Her deltog de i mange af kredens aktiviteter.

For eksempel var Knud med i FDFs orkester og Jens og Dorthe var medlemmer af Tambourkorpset. Lidt efter lidt blev hele familien også involveret i driften af Huset, hjalp til med daglig rengøring, opstilling og nedtagning af kirkesalen, og var f.eks. med til at servere både til kaffebord og middage ved for-

skellige store og små arrangementer.

Efterhånden som de hver især blev ældre, påtog de sig også forskellige lederopgaver i kredsen, i de helt unge år som klasse-assistenten for de yngste årgange, poge og pilte, og senere som patruljeførere for de 13-15-årige og klasseledere for de yngste.

Så det var også en ganske naturlig ting, at familiens unge på den måde blev dybt engageret i FDF- og FPF-kredsens daglige ledelse og drift. I perioden fra 1969 til 1981 var søskendeflokken rigt repræsenteret både i kredsledelsen og senere i bestyrelsen:

Knud:	Kredsledelsen 1970-1973 og 1974-1976 Formand 1986-1990
Ole:	Formand for Seniorklubben 1968-1969 Kredsledelsen 1973-1977
Jens:	Kredsledelsen 1974-1978 Leder af Tambourkorpset 1974-1978
Dorthe:	Kredsledelsen 1980-1981
Janne:	Formand 2005-2007

så mange var af den opfattelse, at FDF i Roskilde var lidt af et familieforetagende i denne periode.

Dette engagement kom også til udtryk ved, at 4 af 5 søskende stiftede familie med en FDF/FPF-kammerat fra Roskilde, mens den yngste, Dorthe, blev gift med en FDF-kammerat fra Esbjerg.

Som bemærket var alle svigerbørnene også engageret i FDF/FPF, og de har varetaget opgaver både i det daglige FDF-arbejde, i kredsledelsen, som bestyrere af FDFs lejrgrund "Godset" i Hvalsø, og som bestyrere af kredshuset på Sdr. Ringvej.

Tilknytningen til lokalområdet har også været så stærk, at alle de unge familier efterhånden bosatte sig lokalt i området syd for banen.

Med familiens tilknytning dels til FDF og dels til Jakobskirken som den lokale sognekirke var det også naturligt, at stort set alle kirkelige handlinger i familien som bryllupper, barndåb og konfirmationer er foregået i Jakobskirken. Herudover har Jens i en periode fra 1980 til 1985 været ansat som kirkesanger i kirken.

Ud over at Otto blev valgt til menighedsrådet allerede i 1965, har næste generation også taget denne opgave på sig:

Janne har været suppleant til menighedsrådet

Knud har været medlem af menighedsrådet

Jens har været medarbejdervalgt repræsentant i menighedsrådet fra 1981-1985

Dorthe har været medlem af menighedsrådet siden 2013

Som nævnt tidligere slog alle de unge familier sig ned i lokalområdet i slutningen af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne, og Jannes 3 drenge kom også til at gå i skole på Østervangsskolen.

I den forbindelse blev hun også en del af forældrearbejdet omkring skolen, idet hun blev valgt ind i forældrerådet i en af drengenes klasser.

Her opstod der en lidt pudsigt situation, da det viste sig, at en af de andre forældrepræsentanter boede i familien Nielsens gamle lejlighed i Bakkegården.

Da der skulle planlægges et mødested for et møde i forældrerådet, undslog den pågældende sig med den undskyldning, at de ikke havde så meget plads.

Det fik Janne til at tænke på alle de ledermøder mv., som i hendes barndom blev holdt i hjemmet, hvor der dengang var både hjerterum og husrum til alle, også selv om vi en gang imellem sad lidt tæt om kaffebordet.

Apropos Bakkegården var Otto ikke den eneste, som engagerede sig i, hvad der foregik i bebyggelsen. Jens og hans kæreste Hanne havde i slutningen af 1970'erne fået en lejlighed i afdelingen, og Jens var i en periode aktiv både som medlem af bebyggelsens legepladsudvalg og som medstifter af et lokalt "vinbryggerlaug", som etablerede vinbrygning i et kælderrum.

Mens Dorthe gik på Østervangsskolen, var Jens, uden nogen sammenhæng i øvrigt, ansat som pædagogmedhjælper i skolens børnehaveklasse. Her gjorde han stort indtryk som den ene halvdel af "Den talende Kamel" ved skolens opsætning af *Folk og Røvere i Kardemomme By* i forbindelse med en af skolens berømte årsfester.

In memoriam

Som det fremgår af denne lille beretning var Otto og Kirsten Nielsen i mange år aktive og engagerede i en lang række aktiviteter i lokalområdet primært med tilknytning til FDF/FPF, Søndre Sogn og Jakobskirken, Østervangsskolen og Bakkegården, et engagement, som i vid udstrækning er blevet overtaget og videreført af familiens næste generation.

Otto var ”still going strong”, så det var derfor overraskende, da han pludseligt og uden forudgående sygdom afgik ved døden i maj 1979.

Kirsten blev boende i Bakkegården og sov stille ind i sin lejlighed en dag i 1987, efter at have boet i bebyggelsen i 33 år.

Walk on the Wild Side

Niels Jørgen Rasmussen

Det var byplanlægger Gunilla Rasmussens morgenløbetur, der

**Gunilla Rasmussen
afmærker stien**

blev til en oplevelses- og motionssti gennem store dele af Roskilde sydby. Sammen med den lokalhistoriske forening *Syd for Banen* blev ruten afmærket med en refleksstrimmel med en QR- kode, der kan aflæses med en smartphone.

Ruten tager dig igennem omkring 150 års bebyggelsehistorie og byudvikling i et område, der er langt mere dynamisk end den øvrige bys nyere historie.

Man kan begynde hvor som helst på ruten, tage den i etaper, den ene vej eller

den anden, den ene årstid eller den anden. Der er altid nye oplevelser.

Vi kan starte ved rundkørslen Køgevej-Østergade, gå langs jernbanen og over den lille fodgænger-cykelbro til den glemte bydel Frederiksberg. Her passerer vi det gamle elværk til jævnstrøm og drejer ned i Roskilde Ring, den gamle grusgrav, der blev racerbane og siden en dejlig park. Ved indgangene til parken og rundt langs med stierne er sat 10 sten med QR-koder, der fortæller Roskilde Rings historie som racerbane. Du kan også se kunstværket Genfortryllesens Brønd af Mikael Thejll og en Koltergang – en flot sydeuropæisk olivenpresse.

Vi passerer det mere end 60 år gamle Gule og det Røde Ringparken, krydser Ringvejen og kommer ind på Rabalderstræde på Musicon. Det er den gamle betonvarefabrik Unicon, der er under forvandling til den mest kreative nye bydel i Roskilde. Her er ungdomsboliger, teater Åben Dans,

Rockmuseet, den nye højskole, Kunstsmedjen og microbryggeri og meget andet. Her kommer efterhånden 1000 boliger. Området er under konstant forandring og udbygning.

Man kan tage en tur på anlægget til nedsivning af regnvand og skaterbanen eller gå forbi den nye Teknisk Skole. Køgevej krydses og man kommer til Roskildevænge, der efterhånden har en del år på bagen. Østervangsskolen fra 1968 og Jakobskirken har samme arkitekt, Jørgen Hartmann-Petersen, kaldet Habakuk. Udsmykningen inde i kirken er af blandt andre Hein Heinsen. Både skolen og kirken spiller en stor og dynamisk kulturel rolle i kvarteret.

Fortsætter vi, kommer vi ind i Østervangsparken, der ligger midt i parcelhuskvarteret fra 1970'erne. Vi krydser Vindingevej og kommer hen til KFUMs fodboldbaner, hvor der altid sker noget. Så skal vi over den røde gangbro over Ringvejen og kommer til bebyggelsen Dommervænget og Hedebo-parken, der heller ikke ligner noget andet på ruten. Vi smutter gennem en lille passage hen under det imponerende vandtårn, der ikke er i brug som sådant mere.

Måske kan vi nå at beundre det nye svømmeanlæg, der er under opførelse. Bymarken krydses og vi kommer bag om Hedegårdens Skole, her er sket en stor udvidelse og der er kommet en dejlig legeplads. Vi passerer beskyttelsesbunkere fra 2. Verdenskrig på vejen videre frem mod Østergade.

Her passerer vi Jordemoderkonsultationen og den gamle frøforsyningsbygning, der nu er kontorer. Så er vi ved udgangspunktet, hvis vi da ikke lige er faldet i staver over det stort planlagte Røde Port Projekt.

Når man ude på Walk on the Wild Side-turen tjekker QR-koden på den strimmel, der markerer ruten, hører man på sin telefon følgende teksteksempler:

QR-kode Skoven

For børnene i Østervangsskolen er den bare Skoven. De bruger den i idrætstimerne, i Natur/Teknik, når der skal findes noget spændende. De bruger den til at lege i. Det er her de ser deres første egern. Voksne kalder den for Hundelorteskovens eller 100 Meter Skoven, hvis de kan huske deres Peter Plys. Det kommer lidt an på synsvinklen.

Det var oprindeligt en granplantage, der blev plantet en gang

i 1930'erne. Der er stadigvæk en flot skovvej, kantet af snart 100-årige bøge, men ellers var det Rødgran og Grøn Douglasgran, der blev plantet. I mange år var det herfra, at byens juletræ til Stændertorvet blev hentet. I forbindelse med at skolens fodboldbane blev lavet 1968-69, forsvandt en del af skoven. Den tredjedel af den nuværende skov, der er nærmest skolen, blev plantet af elever omkring 1970.

Skoven plantes

Det var en ren løvskov med alle danske skovtræer til glæde for biologilæreren.

Skoven er stærkt angrebet af rodfordærversvampen, der svækker alle nåletræer. Forskellige storme – senest i 1999 og 2013 – har væltet meget, og i dag er der ikke mange nåletræer tilbage.

De sidste er helt klart også svamperamt og vil forsvinde indenfor få år. I skoven og i de omkringliggende villahaver er der en masse småfugle: mejser, gran- og løvsangere, bogfinke, ringduer, husskader og der er også en rågekoloni. Ind imellem kan der også ses mere spændende arter. Der er noteret sortspætte, korsnæb, skovhornugle, nøddekrige og skovsneppe.

Store ødelæggelser i forbindelse med stormen i 1999

QR-kode Havekolonien Granly

Haveforeningen Granly omfatter 192 haver og er fra 1951. I Danmark er de ældste endnu eksisterende kolonihaver fra 1821. De ligger i Åbenrå, de er fredede og blandt verdens ældste.

I 1884 startede den egentlige kolonihavebevægelse i Ålborg. De første kolonihaver i København kom i 1891. I Roskilde kom de første haver i 1918.

I Roskilde er der i dag 8 haveforeninger og over 1000 haver. I begyndelsen var vægten kun lagt på nyttehaven, hvor man kunne supplere med kartofler og friske grøntsager af egen avl. Senere blev der større vægt på fritidshaven/prydhaven/den økologiske have. Det blev rammen om et rigt socialt liv, et paradys for børnene, et fristed. I dag kan man se alle mulige blandingsformer, og opfattelsen af, hvordan en rigtig kolonihave og et rigtigt kolonihavehus skal se ud, er meget bred.

Prøv selv at tage en tur rundt og se på haverne. Det er meget svært at udpege en enkelt have eller et hus og sige, at den er typisk. Der er så stor variation, og de er alle sammen så rigtige. Kolonihaverne lå lidt udenfor byen, og efterhånden som byen voksede, og der blev behov for jorden til andet formål, måtte haverne flyttes længere ud. En lov fra 2001 slår fast, at haver ikke kan nedlægges, uden at der stilles ny jord til rådighed. For at forhindre spekulation er der fastsat regler for, hvordan haverne skal prissættes og husene skal vurderes.

En af de kendte, der havde have i Granly, var Lisbeth Olsen, Roskildes borgmester 1978-1986. Var de politiske forhandlinger gået lidt i hårdknude på Rådhuset, så kunne der nok findes et kompromis over en kop kaffe i haven. Der er meget, der er blevet klaret over en øl og over hækken, og sådan er det også i dag.

Foråret kommer tidligt i en kolonihave, for planerne er lagt hele vinteren.

Når solen skinner, når alle flagene er hejst, og de første jordbær er plukket, så er det rigtig sommer i Danmark.

QR-kode Beskyttelsesrum

Når luftalarmen lød under besættelsen 1940-45 skulle man søge beskyttelsesrum. I mange private huse og i ejendomme havde man i kælderen indrettet sig sådan, at man kunne opholde sig der, indtil alarmen var blæst af. Der havde man også et lille nødlager med tændstikker, stearinlys, vand og en toiletspand.

I skoler, teatre og kontorbygninger, hvor der var mange mennesker, skulle der også være beskyttelsesrum, og i parker og på tomme byggegrunde blev der lavet dækningsgrave, der minde om skyttegrave.

Privat beskyttelsesrum på Elisagårdsvej før 1944. Privatfoto

I 1943 kunne beskyttelsesrummene rumme 8-10% af befolkningen, men under indtryk af de store bombninger af de tyske byer, f.eks. Hamburg og Lübeck bestemte man, at der skulle bygges betonbunkers. Målet var at kunne rumme 25% af landets befolkning.

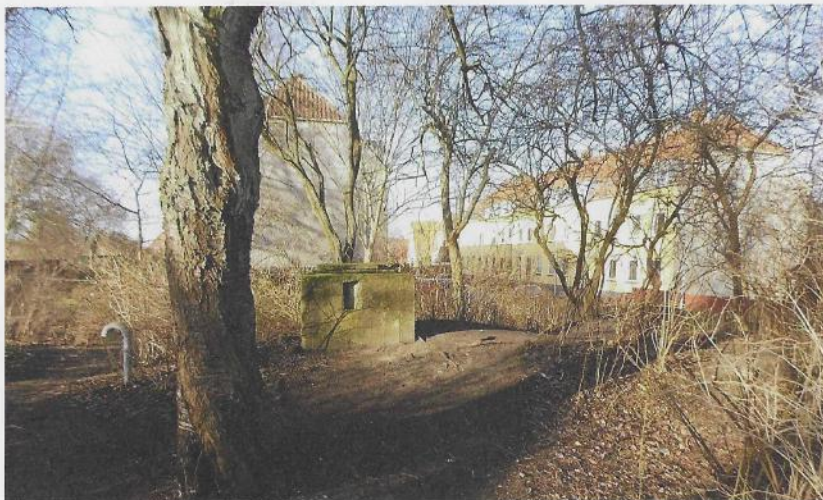
I foråret 1944 kom der bunkers i Ålborg, Silkeborg, Århus, Esbjerg, Løkken og Hirtshals. Det var der bomberisikoen var størst. I sommeren 1944 fulgte København og resten af landet. Der kom bunkers i mere end 100 byer.

Materiale-mangel og strejker forsinkede planerne, men i maj 1945 var 5.751 af 5.800 projekterede taget i brug. Sådant en standardbunker var en kuppelkonstruktion med plads til 50 personer, og her sad man så på rad på bænke, indtil luftalarmen blev blæst af.

I Roskilde eksisterer der stadig 24 bunkers eller betondækningsgrave, som de teknisk hedder. Langs "vores sti" er der 3 anlæg: På Gammel Landevej 32, Ny Østergade 1 (ved parkeringspladsen ved stationen) og ved Eriksvej på den gamle Dyrskueplads.

Jeg har set et tilbud på at nedrive en bunker. Det lød på 100.000 kr. og det er nok forklaringen på, at de stadig er der. Det er Teknisk Forvaltning/ Brandvæsnet, der i dag har tilsyn med de gamle bunkers og sørger for at holde dem forsvarligt lukkede og stude beplantningen lidt.

De fleste er tomme, men nogle er lejet ud. Restaurant Klosterkælderen og Gimle har en hver. Ved Sct. Jørgensbjerg

Bunker på Roskilde Gl. Landevej

Kirke fungerer en som konfirmandstue, men ellers bruges de som lagerrum for f.eks. en håndværker.

Det private beskyttelsesrum på Elisagårdsvej blev lagerrum for købmanden på hjørnet, og når der blev spillet voksenfodbold på Hedegårdens Skoles fodboldbane, så blev tredje halvleg ofte udkæmpet her. Værtshuset gik under navnet "Valhalla", der jo var stedet, hvor de døde helte rejste sig og kæmpede videre. Da man opførte Ro's Torv var der placeret containere ovenpå det private beskyttelsesrum. Det havde firmaet fået lov til mod at de fjernede det hele, når byggeriet var færdigt, og det har de gjort.

Det begyndte med bacon... og det ene fører det andet med sig Niels Jørgen Rasmussen

Slagteriernes Forskningsinstitut

Ved udbruddet af 2. verdenskrig havde Danmark eksporteret bacon til England, men endnu ikke fået afregning for det. Pengene blev indefrosset i Bank of England indtil fredsslutningen, og de danske bønder blev kompenseret for det. De fik erstatning af den danske stat.

Efter krigen blev pengene frigivet fra England, men hvem skulle have dem? En klog og fremsynet mand mente, at de skulle bruges til at fremme dansk svineavl og eksport.

3 steder i landet blev der lavet svineforsøgsstationer først i 1950'erne, og her ved Roskilde lå den lokale ude ved Ledreborg Allé.

Samtidig blev Slagteriernes Forskningsinstitut opbygget på Maglegårdsvej ved Søndre Ringvej. Det var nærliggende at placere det der, da der i Roskilde var et Andelssvineslagteri og den store konservesfabrik DAK på Københavnsvej.

På Elisagårdsvej ved DAK blev der også opført en penicillinfabrik, der modtog kirtler, noget der bare tidligere var affald. Det var hypofyser, skjoldbruskkirtler og bugspytkirtler, der blev anvendt til bl.a. insulinproduktion. Produktionen var ikke

Karl Teglmann

rentabel og ophørte i 1967.

De to firmaer, der senere blev til Novo Nordisk, var langt længere fremme i skoene og har siden vokset sig kæmpestore. Der blev koncentreret meget viden om slagting og behandling af levnedsmidler i Roskilde, og Slagteriskolen blev af de samme nærliggende grunde også placeret på Maglegårdsvej. Her kunne de nyeste forskningsresultater, udkæringer og slagteriteknik hurtigt komme videre til erhvervet og

her kunne slagteriarbejdere omskoles og nyuddannes. Der blev også lavet et kreaturslagteri og et forsøgsslagteri.

Under forstander Karl Teglmann fra 1961-1994 kom der ca. 6.000 elever gennem systemet om året. I den tid udviklede erhvervet sig fra 62 andelslagterier og 20 private slagterier til bare 2 meget store andelsslagterier og 3 større private slagterier.

”Madkulturen”, der skal udvikle

Testmåling og kontrol

nye fødevarer, kom også til og flyttede ind i hovedbygningen på den gamle St. Maglegård, der engang havde ejet al jorden i området.

Da elevantallet på Maglegårdsskolen blev for lille, blev skolen nedlagt som folkeskole og Handelsskolen tog over, der blev lavet om og nybygget. Teknisk Skole, der har 2.800 årselever, blev også placeret ved Maglegårdsvej, så der er masser af unge mennesker i gang med ungdomsuddannelser i kvarteret. Og det begyndte altså alt sammen med bacon...

Familien Havsteen på St. Maglegård Bente Harbo

Når man i dag vil finde skoleslagteriet og den dertil knyttede slagteriskole, skal man bevæge sig ud til Maglegårdsvej, vejen der løber mellem Sdr. Ringvej og Darupvej. Her færdes dagligt

St. Maglegårds hovedbygning inden reoveringen. Foto Tommy Hansen tusinder af unge mennesker, elever på de store uddannelsesinstitutioner, der er blevet bygget her. Foruden de nævnte er det Handelsskolen, Teknisk Skole og Erhvervsakademiet Zealand. Men midt i alt dette moderne nybyggeri ligger stadig en gul bygning fra 1875, Store Maglegård, og det er den, der har givet navn til vejen.

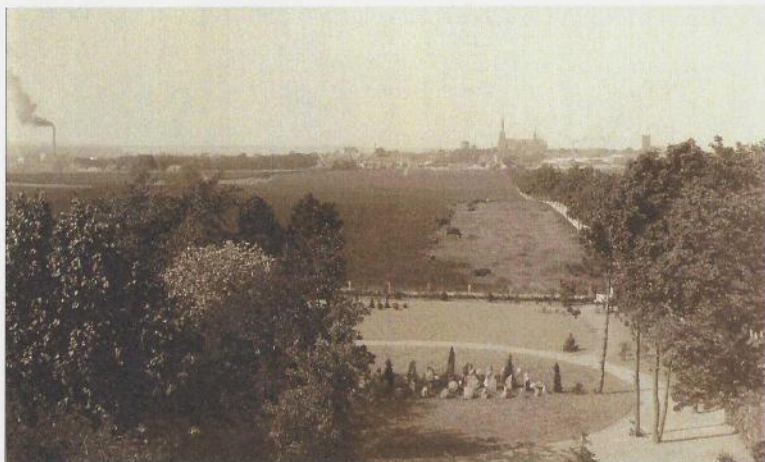
St. Maglegård blev i 1885 overtaget af den unge københavner Theodor Havsteen, som snart viste sig som en meget dygtig landmand, ja han drev gården frem til et mønsterlandbrug. Adgangsvejen til gården hed også dengang Maglegårdsvej. Den begyndte kort efter viadukten ved den nuværende Sdr. Ringvej, men var kun en grusvej, der endte i en rundkørsel ved St. Maglegård. Fra gårdens tagterrasse var der frit udsyn over åbne marker, hvor man over græssende kvæg kunne se mod nord til Roskilde by. Også mod øst, vest og syd hørte jorderne til St.

**Th. Havsteen i hofjægermesteruniform
og fru Ida født Blechingberg. LA**

Maglegård. Vest for gården, hvor Handelsskolen (tidl. Maglegårdsskolen) nu ligger, havde familien Havsteen anlagt en stor køkkenhave, og øst for gården var der en sø, hvor Havsteen yndede at gå på jagt. Selve haven med udgang fra hovedbygningens havestue lå mod nord, og her havde Havsteen plantet mange store træer, hvoraf flere står endnu: bøgetræer og kastanier. Den store kastanie foran BOMI stod således i Havsteens have. Desuden havde han en passion: Han samlede på store sten, som han lod opstille i haven. Bl.a. en stor sten, som blev opgravet i Lavringe mose, og som Havsteen fik transporteret hjem til sig. Denne sten står i dag som genforeningssten i Byparken.

Theodor Havsteen giftede sig med borgmester Blechingbergs smukke og ombejlede datter Ida, der hurtigt blev det strålende midtpunkt for en udstrakt selskabelighed, både officielt og privat. Omgangskredsen var byens bedre borgerskab og de omkringboende gårdejere, som Havsteen også gik på jagt sammen med. De mere officielle pligter var formandskabet for Roskilde Sparekasse og sædet i byrådet, foruden utallige tillidshverv. Bekendtskabet med kongehuset medførte en udnævnelse til jægermester (Chr. IX) og senere til hofjægermester (Chr. X) og Ridder af Dannebrog.

Udsigt til Roskilde fra tagterrassen medstensamlingen i forgrunden. LA

Jeg nævnte før, at Ida var en strålende værtinde for de mange gæster, men hun styrede også den store børneflokk. Seks børn kom der til i hurtig rækkefølge fra 1890 til 1906. Alt dette kunne selvfølgelig ikke lade sig gøre uden et stort antal tjenestefolk: forvalter, fodermester, karle og piger foruden daglejere og polske roepiger i de travle perioder.

Af de seks Havsteen-børn ønskede ingen at overtage gården efter faderen, så den blev solgt i 1916, og derved åbnedes muligheden for at flytte de store institutioner og virksomheder ud på de tidligere marker. Heldigvis har man bevaret og renoveret den smukke gule 1800-tals hovedbygning, der i dag tjener som administrationssæde for "Madkulturen". Over indgangsdøren har man bevaret et hjorterelief, der vidner om Havsteens jagtinteresse, og på tagterrassen er indmuret initialerne TH. Ellers er der ingen synlige spor af en mand og hans familie, der spillede en dominerende rolle i byen i en menneskealder. Foruden navnet Maglegårdsvej er det kun den uanselige stump vej mellem Maglegårdsvej og Rabalderstræde, Havsteensvej, der vidner om den driftige proprietær på St. Maglegård.

Selv om han fik en nærmest fyrstelig begravelse fra Roskilde domkirke, findes familiens gravsted ikke her i byen, men på Holmens kirkegård.

Bjørnelæder, damppølser, Margretheskåle og SF Sten Svend Erik Christensen

Gennem de sidste 100 år er en stor del af Roskildes industrielle udvikling sket syd for banen. Her lå tre store garverier, en stor betonvarefabrik, grusgrave og fødevareindustri. Langt de fleste industrivirksomheder lå enten ved den daværende Kamstrupsti eller "ud ad" Københavnsvej. I dag er der ikke meget tilbage. Roskilde og særligt syd for banen er gennem de seneste godt 40-50 år blevet afindustrialiseret. Fabrikkerne er for langt de flestes vedkommende lukket og til dels flyttet ud af landet.

Luftfoto af Kamstrupsti, hvor der også ses grusgraven i Roskilde Ring, Kemps Garveri, FDBs Garveri og Roskilde Madrasfabrik. LA

Roskildes tidligste industrialisering

Roskilde oplevede som alle andre provinsbyer en begyndende industrialisering i sidste halvdel af 1800-tallet. Der blev sat skub i denne udvikling med ophævelse af laugsvæsenet og gennemførelse af næringsloven i 1862. Dog skete industrialiserin-

gen i Roskilde langsommere end i mange andre sjællandske provinsbyer. Roskilde lå tæt på København, og hovedstaden blev i mange tilfælde valgt som hjemsted for nye industrier i stedet for Roskilde.

Det egentlige industrielle gennembrud i Roskilde skete op gennem 1870'erne og særligt i de første to årtier af 1900-tallet. I 1872 var der 19 industrivirksomheder i Roskilde med i alt 199 ansatte. Det var virksomheder med over fem ansatte og som alle benyttede en eller anden form for mekanisk drift. Der var bl.a. papirfabrik, betonvarefabrik, teglværk, lervarefabrik, tobaksfabrik, jernstøberi og maskinfabrik.

I begyndelsen af 1900-tallet var antallet af industrivirksomheder steget og de beskæftigede 353 arbejdere. Antallet af håndværksvirksomheder var fra 1872 til 1901 steget fra 159 værksteder med 350 ansatte til 191 værksteder med 646 ansatte.

Særligt to industrigrene havde deres storhedstid i Roskilde gennem det meste af 1900-tallet. Det var produktionen af læder og fødevarer, men også betonvarer har været en betydelig industrigren i byen.

Industrialiseringen syd for banen

Frem til begyndelsen af 1900-tallet lå håndværk og industri inde i selve Roskilde med få undtagelser. Først herefter bredte

Arbejdshold i grusgraven på den senere Roskilde Ring ca. 1937.

LA

den sig syd for banen, hvor den frem til midten af 1970'erne skete i tre etaper. Den første i begyndelsen af 1900-tallet og nogle årtier frem langs den daværende Kamstrupsti. Den næste bølge var så småt i gang samtidig på og omkring Københavnsvej frem til 1950'erne. Den sidste etape kom i 1960'erne og 1970'erne på Industrivej og Håndværkervej.

Kamstrupsti

Langs Kamstrupsti var der fra omkring år 1900 en stor grusgrav, som lå i den nuværende Roskilde Ring Park og dele af Musicon. Grusgraven lukkede i slutningen af 1940'erne og der var fra 1955 til 1968 motorsportsbane. I grusgraven lå der fra omkring 1920 og frem en skærvefabrik, som leverede skærver til DSB, som brugte dem i forbindelse med anlæggelse og vedligeholdelse af banestrækninger. Senere lå der også en fyrværkerifabrik der, efter at grusgravningen var ophørt.

Arbejdere på betonvarefabrikken omkring 1980. Privatfoto

Betonvarefabrikken Sjælland

Grusgraven var leverandør af råmaterialer til betonvarefabrikken, som lå, hvor Musicon i dag ligger. I slutningen af 1930'erne etablerede firmaet Hotaco fra Holbæk "Roskilde Betonvarefabrik" på stedet. Den producerede rør, trapper og fliser. I slutningen af 1940'erne blev den opkøbt af KH beton, der udvidede produktionen med færdigblandet beton og større betonelementer. Fabrikken, som oprindeligt lå øst for Kamstrupsti, blev nu udvidet de næste årtier til også at ligge vest for

Kamstrupsti. I 1970'erne og 80'erne var det en stor arbejdsplads med omkring 250 ansatte. Der var stor kulturforskel på områderne øst og vest for Kamstrupsti. I vest arbejdede man i sjak, medens man i øst arbejdede individuelt. I 1980 blev der bygget en ny administrationsbygning, som i dag huser Teknisk Skoles administration. I 1980'erne fusionerede fabrikken med den FLSmidth-ejede betonkoncern Unicon. I 2004 blev området solgt til Roskilde kommune og virksomheden flyttede ud af byen.

De tre garverier

På få år blev området på Kamstrupsti mellem grusgraven og Dyrskuepladsen omdannet til industri med tre store garverier.

I 1914 etablerede Jørgen Winther Cromlæderfabrikken på Kamstrupsti. Jørgen Winther var søn af garvemester Hans Winther, som oprindeligt havde et mindre garveri på hjørnet af det nuværende Stændertorvet og Allehelgensgade. Det flyttede i 1898 ud på Skovbogade, hvor politistationen i dag ligger. Jørgen Winther var også uddannet garver og havde flere udlandsophold bag sig, da han var med til at udvikle en ny revolutionerende garvemethode, hvor man brugte krom i stedet for bark. Den nye metode blev brugt i hans nyetablerede garveri, hvor et af produkterne var såkaldt "bjørnelæder", som blev brugt til sålelæder.

Fabrikken brændte i 1929 og det lykkedes ikke at genetablere den. Et konsortium overtog grunden og de tilbageblevne bygninger, og hen ad vejen flyttede der flere forskellige industrier ind i området. Det var bl.a. en halmvarefabrik og Roskilde Madrasfabrik, og sidst i 1930'erne flyttede det nyetablerede Kemps Garveri ind, som lå der indtil midten af 1960'erne, hvor det flyttede til Vordingborg. I dag bruges de eneste bevarede bygninger af musikklubben Paramount og amatørteatret Lo Specchio.

Efter madrasfabrikkens lukning i 1992 blev bygningerne brugt til forskellige småindustrier og til sidst som auktionslokale. De blev revet ned i 2014 og der er i dag boliger på området, hovedsagelig ungdomsboliger.

Ansatte på FDBs garveri i 1930. LA

FDBs garveri

Det tredje store garveri på Kamstrupsti var FDBs garveri, som blev etableret i 1920. Brugsforeningerne havde på daværende tidspunkt lige etableret en skotøjsfabrik. Man ønskede selv at producere læder til egen fabrik. Oprindeligt var planen at etablere garveriet i forbindelse med skotøjsfabrikken i Glostrup, men valget faldt i stedet på Roskilde. I det meste af perioden frem til lukningen var der beskæftiget omkring 80 personer. Ved lukningen var antallet nede på 22. Udover selve garveriet var der også en sele-
tøjsfabrik og en træsko-
fabrik.

Seletøjsfabrikken beskæftigede, da det gik bedst, 22 sadelmagersvende.

Produktionen af sele-
tøj gik stærkt tilbage som følge af landbrugets mekanisering, hvor hesten blev erstattet af traktoren.

**FDBs træskofabrik omkring 1960.
Privatfoto**

Træskofabrikken lå oppe under taget. Her var en mindre gruppe, hovedsagelig kvinder, beskæftiget med at montere overlæder på de færdige træbunde, som blev indkøbt udefra.

Garveriet lukkede i 1969, da FDB også havde nedlagt deres skotøjsfabrik på grund af import af udenlandsk fodtøj. Bygningen og grunden var blevet opkøbt af Roskilde amt, som opførte amtsgården på grunden. Selve garveriet blev nedrevet i 1985. Inden da havde Civilforsvaret holdt til i bygningerne.

Københavnsvej

Samtidig med at industrialiseringen omkring Kamstrupsti var i fuld gang i begyndelsen af 1900-tallet, skete det samme så småt omkring Københavnsvej, der indtil sammenlægningen af Roskilde og Sct. Jørgensbjerg kommuner i 1938 var en del af Sct. Jørgensbjerg. Medens Kamstrupsti var præget af garverierne, blev Københavnsvej præget af slagterier i bred forstand.

Umiddelbart uden for Røde Port kom Roskilde Offentlige Slagtehus i 1914. Det blev bygget på det tidligere lystanlæg Plantagen. Virksomheden lukkede i 1966 og bygningerne blev overtaget af pålægsfabrikken Rosakød, som i begyndelsen af 1990 flyttede til Bjæverskov.

I 1908 blev Dampfølsfabrikken etableret på Københavnsvej overfor det nuværende Ro's Torv. Dens officielle navn var "Brdr. Nielsens Exportslagteri og Dampfølsfabrik". Produktionen startede i slutningen af 1800-tallet som en slagterbutik "inde i Roskilde". Brødrenes specialiteter var ekstra fine spegepølser og cervelatpølser, men de havde også en produktion af dåsemad.

Op gennem den første halvdel af 1900-tallet kom der flere industrier til langs Københavnsvej. En af de mest kendte var Roskilde Betonvarefabrik, som senere flyttede til Sdr. Mellemsvej, hvor den i 1965 begyndte at producere SF-sten. Det udviklede sig til datterselskabet SF-STEN A/S, som senere flyttede ud på Københavnsvej og fik navnet IBF Betonvarer. Der lå flere forskelligartede virksomheder langs Københavnsvej. Det var fx Rørvævsfabrikken, Laksefabrikken og Digsmed, der producerede fade og skåle af teaktræ.

Konservesfabrikken DAK

I 1935 blev Dansk Andels Konservesfabrik DAK åbnet på Københavnsvej. Der var oprindeligt 50 ansatte, men den udvik-

Dansk Andels Konserverfabrik på Københavnsvej. LA

lede sig hurtigt til byens største arbejdsplads, der gennem årtier havde omkring 400 ansatte.

DAK blev stiftet af en række sjællandske andelsslagterier, der ønskede en centralisering af deres konserverproduktion. Igennem årene var virksomheden kendt for deres konserver-skinke, som var en stor eksportvare.

Ved siden af konserverproduktionen begyndte DAK også at producere penicillin i den fabriksbygning, som stadig findes på Elisagårdsvej. En anden nicheproduktion var det kunstige pyrimiddel Dakozym, som blev brugt i garverierne.

I 1996 blev virksomheden overtaget af Vestjyske Slagterier og nedlagt året efter. DAK lå, hvor Ro's Torv ligger i dag.

Industrivej

I slutningen af 1950'erne og 1960'erne kom der endnu en bølge af industrialisering i Danmark. Mekaniseringen af landbruget betød afvandring af arbejdskraft fra land til by. De blev opslugt af de stadigt voksende fabrikker. Denne udvikling gik på ingen måde uden om Roskilde.

I slutningen af 1950'erne havde Roskilde mangel på industrigrunde. Der blev i de næste årtier udlagt industri- og håndværksgrunde både nord og syd for Københavnsvej. I 1958 blev Industrivej anlagt og flere virksomheder skød op syd for

Industrivej blev etableret i 1958 med bl. a. Frellsens Kaffe

Københavnsvej. I begyndelsen af 1970'erne blev Industrivej forlænget og der kom to nye veje til mellem Industrivej og Sdr. Mellemvej. Det var Betonvej og Metalvej. I dag er en af de få tilbageværende industrier Frellsens Kaffe og RIAS, som dog i dag mest er lager.

På den anden side af Københavnsvej blev Håndværkervej anlagt i midten af 1960'erne, og i 1970'erne kom Navervej til. På Håndværkervej blev der i 1964 bygget Roskilde Værkstedsbym, som blev hjemsted for små håndværksvirksomheder. Senere kom Roskilde Forbrændingsanstalt til at hedde KARA og i dag ARGO.

Rosti

En af de mest kendte virksomheder i det nye industrikvarter var plastfabrikken Rosti, der oprindeligt blev startet af Rolf Fahrenholtz og Stig Jørgensen i 1944 i København. Navnet Rosti var en sammentrækning af de to stifters fornavne. Virksomheden startede som grossistvirksomhed inden for isenkram. I slutningen af besættelsen begyndte de produktionen af lampefatninger i bakelit. Det foregik i et baglokale i Valby.

Op gennem 1940'erne og 1950'erne voksede virksomheden og fra 1950 var det den berømte Margretheskål, som de satte i produktion. I 1950'erne rykkede fabrikken til Tåstrup og i 1967 til Roskilde. Her overtog Rosti fabriksanlæggene fra ESSO Plastik på Industrivej og Danish Plastics på Københavnsvej. I 1968 flyttede også administrationen til Roskilde og der var dengang 200 beskæftigede i Roskilde. Gennem de næste årtier

blev der opbygget fabrikker rundt om i verden og beskæftiget flere tusinde ansatte. I mellemtiden havde A.P. Møller-Mærsk Gruppen overtaget virksomheden, og i 1993 blev produktionen lukket i Roskilde og flyttet til udlandet.

Fra industri til skoler og institutioner

De oprindelige industrier i Roskilde fra første halvdel af det 20. århundrede er for længst lukket og for nogles vedkommende er produktionen flyttet til udlandet. Det gælder bl.a. garverierne, DAK og Rosti. Den smule industri, der er tilbage, ligger nu omkring Industrivej og Håndværkervej.

I stedet for industrien har kvarteret fået mange ungdomsuddannelser og forskellige institutioner. Retten i Roskilde og Rådhuset er flyttet syd for banen. Hvor der før var mange ansatte i håndværk og industrier, så ser vi i dag, at langt hovedparten af indbyggerne syd for banen er beskæftiget inden for det offentlige, uddannelse og service.

Foto med tilladelse fra Chr. Hansen

Verdensfirmaet Christian Hansen Holding A/S

Et enkelt verdensfirma har slået sig ned ved Sdr. Ringvej. Det drejer sig om Christian Hansen Holding A/S, der producerer fødevaringredienser. Grundlæggeren var Chr. D.A. Hansen, 1843-1916, som var apoteker, fabrikant og godsejer.

Virksomheden har stadig sin vigtigste del af forretningen inden for mejeriområdet, og nyere forretningsområder inklude-

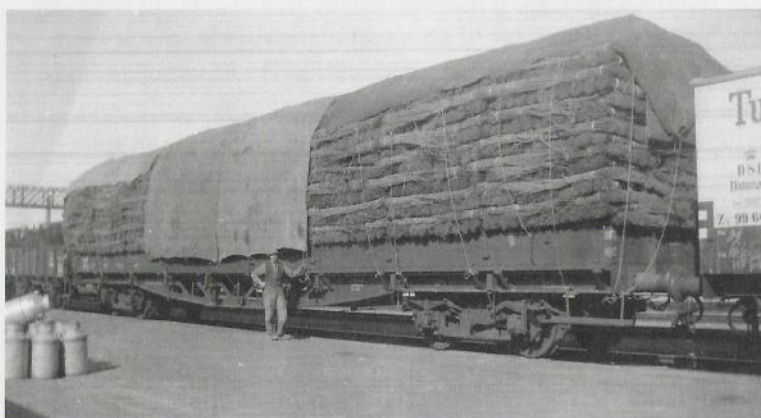
rer også probiotika (mælkesyre og bifidobakterier), naturlige farvestoffer og ingredienser til kødindustrien.

I 2019 blev Chr. Hansen placeret som verdens mest bæredygtige virksomhed af det canadiske magasin og analysevirksomhed, Corporate Knights. På Corporate Knights' 2020 rangering blev Chr. Hansen placeret som verdens anden mest bæredygtige virksomhed.

Roskilde Rørvævsfabrik Niels Jørgen Rasmussen

Min svigerfar Ernst Pilmann ledede fra 1939 en rørvævsfabrik på Elisagårdsvej nr. 4. Den lå omtrent der, hvor Rema 1000 nu ligger. I dag er der ikke nogen mere, der bruger rørvæv, men det var en hel uundværlig del af ethvert husbyggeri før i tiden. Alle lofter og alle skillerum, der skulle pudses, skulle først have sat rørvæv op, så skulle mureren kaste grov puds på, og så skulle der finpudses. Herefter kunne der males eller tapetseres. I dag klares dette meget lettere og hurtigere med gipsplader og så lidt spartling.

Tagrørene kom som regel fra Vestjylland med godsvogn. De blev hentet med firmaets Ford lastbil og kørt hjem og læsset af. Så blev de oplagret tørt i staklader lige bag ved vævehuset.

Arbejdsmand Pedersen ved godsvognen.

I baggrunden "luftbroen" ved Roskilde station. Privatfoto

De længste og bedste rør, kaldet gipsrør, blev på 9 væve med metaltråd vævet til store måtter, de korte havde 6 rækker tråde, de lange havde 12. Herudover var der også bundter af tagrør til almindelig tagtækning, sådan som vi stadig kender det i dag. Det var tækkerør. Foruden en medhjælpende hustru var der ansat fem væversker, ufaglærte kvinder fra nabolaget.

Det var i august 1948. Der var lige kommet flere store læs rør hjem, flere hundrede travere, der skulle bruges til hele næste års produktion, da ulykken indtraf. En seksårig dreng fra nabo-

Fra genopbygningen.

Det store hus til venstre er penicillinfabrikken ved DAK.

Foto Ernst Pilmann

æblerne stegt på træerne. Foran min svigermors vindue voksede der en hyld, som tog af for varmeudstrålingen, så der ikke gik ild i gardiner og andet indbo, og hun har siden betragtet hylden med lidt ærefrygt og kaldt den et vænetræ med mange gode egenskaber.

Skaderne ved branden løb op i nærheden af 200.000 kr. i datidens penge. Der var forsikret, men det tog tid at genopbygge, og der var et betydeligt driftstab, da det var svært at få nye råvarer og specielt metaltråde til at væve med. Der var også 5 ansatte, der mistede deres arbejde.

Branden gjorde et dybt indtryk på Ernst Pilmann, og han blev mistænkt for selv at have antændt branden, indtil man fik klarhed over den rette sammenhæng. Det var måske en af årsagerne til, at han udviklede en invaliderende gigt, der gjorde, at han måtte stoppe som fabrikant og blev kørelærer og udlejningsadministrator. Han døde i 1975.

Roskilde vandforsyning Niels Jørgen Rasmussen

I 1875 blev vandkvaliteten i byens kilder og brønde undersøgt. Kildevandet var i orden, men brøndvandets kvalitet var elendig. Byen lå jo ovenpå en mødding af århundreders affald, den såkaldte kultursvamp.

200 borgere havde klaget over vandets kvalitet. Byrådet var

Tvillingevandtårnene i Jernbanegade. Til højre ses det oprindelige vandtårn fra 1880. Det andet er fra 1897. Postkort fra Erh. Flensborg

delt, et flertal ville sætte brøndene i stand frem for at bygge et vandværk. Et over-slag fra en vandin-spektør viste, at brøndene kunne istandsæt-tes for 4000 kr., men han kunne ikke garantere

vandets kvalitet. Derfor

kunne et flertal i vandudvalget ikke anbefale, at der blev anlagt et vandværk. Læge Hansen kom med en mindretalsudtalelse: "Vandets indhold af fosforsyre vidner om kirkegårdsindflydelse, dens indhold af ammoniak, salpetersyre og svovlsyre om forrådnelseslag og kloaktilskud, det mikroskopiske indhold om

at der i vandet lever og færdes en verden, der har sin oprindelse fra disse steder, og almindeligt anses for ikke at være overbringeren af noget godt". Han støttede sine argumenter fra laboratorier og læger. Han gik i krig og argumenterede: sygdom, sundhed, indtægter. Han lavede et overslag, der sagde 130.000 kr. Han viste, hvordan pengene kunne skaffes, og at der var vand nok til et vandværk. Han gjorde indtryk på byrådet, og man besluttede at oprette og placere et vandværk for enden af Støden, tæt på Hellig Kors Kilde.

Doktor Hansen havde sejret i sin enmands-krig.

I 1880 blev vandværket indviet

En dampmaskine pressede vandet fra boringen ud i lednings-

Vandtårn på Køgevej 1916. LA

nettet op gennem Støden og igennem næsten alle byens gader. Man holdt pumpningen i gang ca. 12 timer hvert døgn til de ca. 200 husstande, der var med i de første år. For at udligne forbruget i løbet af dagen og for at have vand til natten, havde man brug for et vandtårn. Sct. Laurentii tårn (Rådhus-tårnet) var fore-

slået, men var ikke nok, og derfor skulle der bygges et vandtårn

På luftfotoet ses beliggenheden ved Bakkegården. LA

overfor Ting- og Arresthuset. Tårnet skulle være noget i retning af Gåsetårnet i Vordingborg.

Der blev sat brandhaner op i byen – man havde ikke glemt de tidligere store bybrande, og byrådet opkrævede en vandskat på 20 øre for hver 1000 kr. ejendommene var forsikret for. Det var for de ejendomme, der kunne nyde godt af brandhanerne i tilfælde af brand.

I 1880 var ca. 200 af ca. 350 husstande med i vandværket og byen havde 5.893 indbyggere. Der var omkring 5,7 km vandledning. Man havde kun en taphane pr. husstand. Sundhedskommissionen anmodede i juni 1887 om, at rendestene kunne blive skyllet med vand fra brandhanerne hver onsdag og lørdag om eftermiddagen indtil udgangen af august. Man havde ingen kloakker, alt kom i rendestene, både husholdningsaffald og produktionsaffald. Man var meget afhængig af nogle gode kraftige vandskyl, der kunne sende det hele ud i fjorden.

I 1897 blev der bygget endnu et vandtårn, så Roskilde fik et tvillingevandtårn 300 m³ og i kote 62 m. I 1907 blev det tilladt at installere vandskylende toiletter i Roskilde, og man måtte sætte vandkapaciteten i vejret.

DSB byggede et gult firkantet vandtårn på rangerterrænet, et tårn der i proportioner og farve svarede til stationsbygningen. Det skulle sikre, at der altid var vand til damplokomotiverne. Tårnet er revet ned i juni 1985.

Sygehuset fik sin egen boring som nødforsyningsforanstalt-

Vaskeriet på Maglegårdsvej fra 1950-erne

ning, ligeledes garverierne og Svineslagteriet.

I 1916 blev der bygget et vandtårn på Køgevej: Tårnvang. Vandspejl 65 -70 m, kapacitet 200 m³.

Alt vandet til vandforsyningen kom fra kilderne og borerer ned i gruslaget.

I 1944 borede man ned i kalken i 120 m dybde og så blev det nødvendigt med luftning og filtrering af råvandet.

Vaskeriet på Maglegårdsvej havde sit eget smukke og funktionalistiske vandtårn og egen vandboring. De skulle bruge særlig blødt vand af hensyn til deres sæber.

Københavns Vandforsyning anlagde et nyt stort vandværk i Lejre i 1936 og transportledningerne gik under Roskilde, Brøndgade, forbi Gasværket og videre gennem Kongebakkekvarteret.

Der blev lavet en aftale om, at Roskilde kunne aftage noget af vandet på særlige favorable vilkår, og dette benyttede man sig af indtil Hornsherredværket blev taget i brug i 1974. Stationen for vandfordelingen var halvt nedgravet på Sankt Claravej/Sankt Ibsvej, for foden af Byparken.

Der var ikke tryk nok på vandet i Roskilde. Hver sommer manglede man vand i flere højtliggende lejligheder, og ledningsnettet var fra starten for svagt dimensioneret. Allerede i 1945 begyndte man på forstærkningsarbejder, og man lavede 3 trykforøgningsanlæg, men alt sammen var ikke nok. Der skulle et nyt vandtårn til.

Der skulle også være svømmehal og restaurant på toppen. Der blev udkrevet en navnekonkurrence: Den flyvende Hollænder, Himmelbaren, Kig op, Oven vandet, Paddehatten, Stormfulde Højder og Vaskefadet blev foreslået, men Toppen vandt og det har den heddet siden.

Arbejdet blev udført af Pihl & søn. Først blev bunden støbt, og da denne var hærdet, løftede 16 donkrafte den ca. 60 cm om dagen og præfabrikerede betonblokke blev indstøbt i søjlerne samtidig med, at siderne blev støbt op. Hver søjle bar hvad der svarede til 15 store lokomotiver. Det hele er beskrevet i Ingeniørens Ugeblad i et nummer fra 1959.

Jeg var elev på Hedegårdens Skole i 6. klasse dengang, og jeg kan huske at vi brugte en formningstime eller tegnetime, som det hed dengang, på at tegne fra selve arbejdspladsen. Ved min konfirmation i 1960 fortalte min gudfar, der var ingeniør, om hvor smart og imponerende det var.

Roskilde havde fået sit nye vartegn, og det var Ford så interesseret i, at de måtte have reklamepladsen ud til motorvejen. I dag er det Bauhaus og det nye Energitårn, der forkynder at man kommer til Roskilde.

Forureningen

Den 16. maj 1967 blev der udstedt et kogepåbud. Der var fundet colibakterier i drikkevandet. Det er ikke i sig selv farligt, de forekommer i millionvis i tarmsystemet hos alle pattedyr, men deres tilstedeværelse kunne betyde, at der også kunne være endnu værre bakterier. Prøverne fra boringerne og vandindvindingsstederne, i alt 11 steder, viste ingen forurening, så mistanken samlede sig om vandtårnet. Man frygtede, at der kom vand ned fra toiletterne og ind i vandbeholderen.

For en sikkerheds skyld drak jeg øl, og jeg var kommet i den alder, hvor jeg kunne prøve mine evner på dette område. Jeg husker en folkesanger en aften på Promenaden: Drik ej vand fra byen, hvis du vil være stor, for de skriver i pressen, det er smaskfyldt med lort...

Presseoverskrifter: Hele Roskilde koger... Der blev fundet et defekt kloakafløb fra restaurant Toppen. Det sivede ned gennem gulvet på toilettet, gennem et lag lecabeton og gennem

Vandtårnet på Bymarken 1974. LA

vandbeholderens betonloft.

Den 8. juni efter at alle kloakrør var fjernet, kunne man stadig finde colibakterier i vandprøverne fra ledningsnettet, så kogepåbuddet blev opretholdt. Alle indvindingssteder, boringer og ledningsnettet blev undersøgt igen, og mistanken samlede sig om nogle gamle overløbs- og tilbageløbsrør tæt på kloakrør ved en gammel samlebrønd ved Helligkors Vandværket. Det var især ved kraftige regnskyl, at colibakterietallet var højt. Man havde fundet forureningskilden, rørene blev lagt om og forureningen ophørte.

Restaurant Toppen fik lavet nye afløb med underliggende tagrender, der skulle opsamle eventuelle forkerte dråber. Der blev lagt et låg ovenpå selve vandbeholderen beklædt med helsvejset linoleum, og der kom et helt nyt trappetårn som nødudgang.

Toppen blev genåbnet med samme restauratør, men der skulle altså gå hele 7 år pga. økonomiske problemer.

Jeg boede i Dommervænget lige over for vandtårnet, og en dag tegnede jeg det. Jeg skulle selvfølgelig også tegne det, da det fik den rustne nødudgangsdør sat på.

Målinger til Hornsherredværket

Allerede i 1938 var Roskilde lagt sammen med Sct. Jørgensbjerg kommune. Vores del af byen hørte ind under Sct. Jørgensbjergs østre del, og her blev vi forsynet med vand fra Hedegårdenes Vandværk.

Før kommunesammenlægningen i 1970 bestod vandforsyningen af ikke mindre end 12 kommunale vandværker og borer, 8 private vandværker, 6 større institutions- og erhvervsanlæg plus en aftale med at få vand fra københavnernes Lejreledning. Efter sammenlægningen kom yderligere 3 kommunale fra Veddelev, Svogerslev og Himmelev.

I 1974 åbnede Hornsherredværket, og de ældre vandværker og borer blev taget ud af drift og vandtårnene revet ned.

Først Bakkedragets vandtårn. Det var i drift indtil 1947. Det blev sprængt af Sjællandske Ingeniørregiment under ledelse af kaptajn Langberg mod et vederlag på 500 kr. Evt. skader var regimentet uvedkommende. Der røg 3 tagsten og et vindue. Det var den 3. juli 1956 klokken 11.25, og så kom det på forsiden af Tidende.

Dobbeltvandtårnene i Jernbanegade blev revet ned i 1972.

Vandtårnet på Køgevej, der gav anledningen til gadenavnet Tårnvang, blev revet ned året efter.

Det er altså Hornsherredværket, der leverer hovedparten af Roskildes vand.

Og det er delvis min skyld!

Jeg gik ud af skolen i 1963 og blev arbejdsdreng hos en landmåler. Jeg holdt i den anden ende af målebåndet, og jeg tævede skelrør i jorden med en ordentlig hammer. – Og så målte jeg vand. Alle brønde og vandboringer fra Kirke Såby i syd og til Skibby i nord skulle registreres – der var godt 800 stk. Der skulle sænkes et målebånd med et tungt lod ned i brønden og dybden skulle noteres, derefter blev loddet skiftet ud med en fløjte, der var konstrueret sådan, at når fløjten ramte vandet, så kom der en fløjtende lyd – og så kunne vandets højde registreres. Nu havde man så vandsøjleens størrelse. Alle brøndene blev på den måde pejlet to gange om året og 90 af stederne blev valgt ud, så de blev pejlet en gang om måneden. Det stod på gennem flere år, fordi der skulle skaffes dokumen-

tation for, om brøndene og boringerne løb tørre, når Roskilde begyndte at prøvepumpe. Disse oplysninger lå så til grund for den erstatning, der skulle udbetales. Efterhånden blev det mig alene, der kørte rundt på min NSU Quickly med pladestyr og med de to målebånd i cykeltaskerne, og jeg kom til at kende beboerne rigtig godt. Jeg kunne klare de 90 målinger i løbet af en weekend, så jeg kunne fortsætte med det, da jeg begyndte at læse, og det kunne så spare mig for at tage studielån.

Det var mine meget nøjagtige målinger – plejer jeg at sige – der afgjorde sagen. Med til det hørte selvfølgelig også, at der var tilstrækkeligt vand i undergrunden. Og så skulle det pumpes til Roskilde. Syd for Lyndby blev værket opført. I Norge blev fremstillet to meget kraftige plastvandrør på 7-800 m. De blev forsejlet i hver ende og så kunne de bugseres over Skagerrak og Kattegat og ned gennem fjorden.

Da de kom til Borrevejle Vig, kom man vand i rørene, og de sank lige så stille ned på bunden i den rende, man havde spulet klar til dem. Lige på midten er et af de allerdybeste huller i fjorden, så der hænger de frit svævende. Så kom vandet i specielle betonvandrør i land og videre gravet ned i Herslev, Katinge, syd om Katinge sø til Margrethehåb, hvor der er et stort underjordisk vandmagasin. Herfra kunne det så pumpes videre ind til vandtårnet på Bymarken og videre ud i ledningsnettet.

Hedegårdenes Vandværk og Trekronerværket

I 1975 flyttede jeg til Ruggårdsvej, og bag et af husene på Ledagervej lå også et vandtårn. Det blev opført i 1922 og var i drift til 1993. Det hørte under Hedegårdenes Vandværk og dette vandværk skulle nedlægges og lægges ind under Roskilde. Men den opsparede kapital skulle i hvert fald ikke direkte ind i kommunekassen, og alle interessenterne, og sådan en var jeg, blev inviteret til højt smørrebrød oppe på Håndværkeren. Indskudskapitalen og formuen skulle brændes af. Vi sad vejvis, og det var hyggeligt. Det var første gang jeg hørte ordet vejfest, men der gik nogle år før det blev sat på sine egne hyggelige skinner.

Vandtårnet blev revet ned, jeg tror en gang sidst i halvfemserne, og jeg har slet ikke kunnet finde noget billede af det.

Et andet vandværk – Tre kronerværket, der også var en del af Hedegårdens Vandværk – lå på Københavnsvej, der hvor Dyne-Larsen havde Jysk. Det blev opført i 1906. Det var faktisk kun en stor cisterne, der lå på områdets højeste bakke. Det var 5-6 m højt. Her fotograferet fra Elisagårdsvej, hvor min svigerfar havde en rørvævsfabrik. Tårnet blev revet ned i efteråret 1975.

Bag Hedegårdens Skole ved Gammel Landevej var der også en boring med et lille udluftningsanlæg, som jeg passerede hver dag fra skole.

Vandtårnet på Bymarken er i dag tomt, alt tryk på ledningsnettet klares af pumper. Nu må man til at finde en god ide til hvad det skal bruges til, for det skal da ikke rives ned lige som de gamle vandtårne. Det er det for flot og særpræget til.

Tre kronerværket. Foto Ernst Pilmann

**Roskilde Amts Syge-, Daare- og
Arbejdsanstalt**
**Episoder om stort og småt på sygehuset ved
Køgevej gennem 100 år**
Tommy Hansen

I Roskilde, syd for byens centrum, skete der i årene 1847 og 1857 nogle for byen betydelige udviklinger, hvor den tilkomne jernbane fra København var den første – men ikke mere om den.

Wolfgang von Haffner. LA

Mere interessant er det, at byen fik et sygehus, og i samme moment tillige en sindssyge- og arbejdsanstalt på initiativ af godsejer Wolfgang von Haffner til Egholm gods i Hornsherred.

Godsejeren var amtsrådsmedlem i det daværende Roskilde amt, der dengang bestod af Højre, som stort set var konservative godsejere og storbønder, sammen med Venstre som var mindre bønder og næringsdrivende.

De to grupper sloges om magten i Roskilde amtsråds-kreds, og generelt kan man sige,

at denne politiske sammensætning gjorde amtsrådet ”tung at danse med”, da ”Anstalten”, som stedet blandt Roskildes borgere kaldtes, skulle ansætte ledelse, læger og andet personale – men nu begynder vi fra en ende af med de anekdoter og forløb, der er værd at stifte bekendtskab med.

I 1857 blev det såkaldte sygehus indviet med 27 indlagte, hvor der på syge-afdelingen var indlagt 1 mandlig patient, medens der på sindssygeafdelingen var anbragt 11 kvinder og 4 mænd, som var til opbevaring uden behandling.

På arbejdsafdelingen var anbragt 8 mænd og 3 kvinder, der alle havde vægret sig ved at arbejde.

Den daglige ledelse bestod af tre godsejere fra amtsrådet, der havde valgt et ægtepar Carl og Ellen Roosén som henholdsvis inspektør og økonoma. Inspektøren afgik imidlertid hurtigt

Quintus Ryge. LA

ved døden, men ledelsen tabte dog ikke modet, da sygehuset skulle videre, og ansatte i stedet en bagermester fra Roskilde Johan Phillip Frederik Jeanson, der netop var blevet enkemand, som ny inspektør og – som der er noteret – accepterede at "over-tage" enken.

Den første læge på stedet var en skuespillersøn Immanuel Christian Valdemar Quintus Ryge, der stillede krav om en bolig på sygehuset, hvilket amtsrådet afslog. Dette betød at lægen fik et dårligt forhold til

amtsrådet, som kulminerede, da der på sygeafdelingen blev indlagt en mandlig patient, der selv betalte for sit ophold på enestue, med en, som det hed, bedre forplejning, til en pris af 1,30 krone pr. døgn.

"Officiantpatienten" som han kaldtes, var kræsen og forlangte specialkost samt et hvidt hovedpudebetræk, ligesom kopper med hank og en flødekande af mærket "Københavnsk Porcelæn" som på restauranter.

Læge Quintus Ryge skriver i journalen:

"Således må det anses for nødvendigt at anskaffe duge og stofservietter samt Københavnsk Porcelæn af de på restauranter brugelige."

Svaret fra amtsrådet var:

"Hovedpudebetrækket syes af kvinderne på arbejdsanstalten. Der formenes ingen grund til at anskaffe det Københavnske Porcelæn, så meget mere som anstalten er besidder af lignende, ihvorvel kopperne er uden hank."

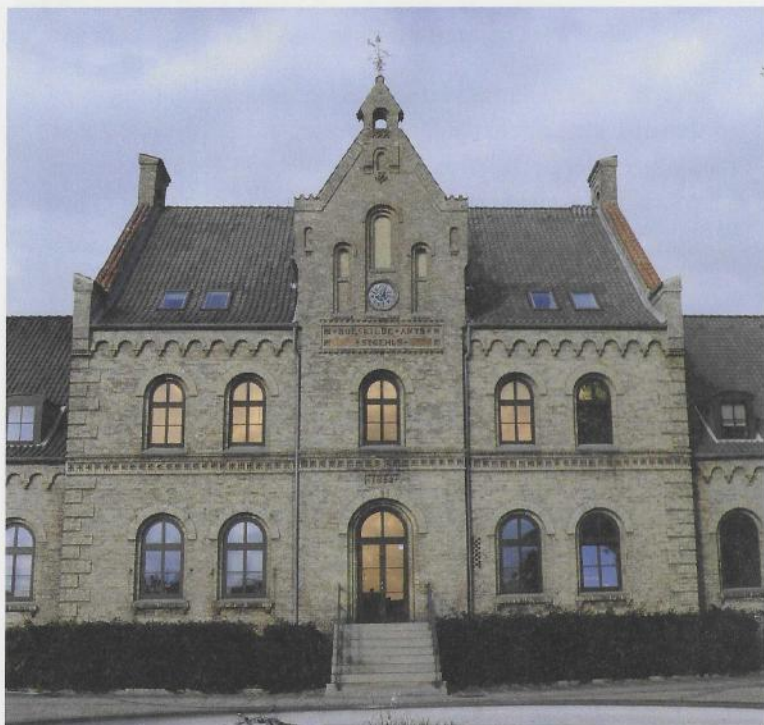
Efter 9 år på stedet sagde læge Quintus Ryge sin stilling op

med dette brev til amtsrådet, og med kopi til byrådet i Roskilde:

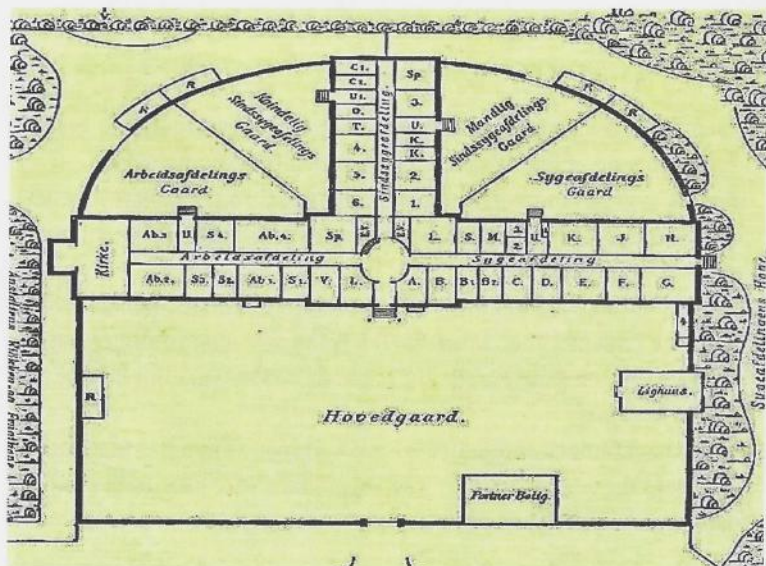
”Jeg fandt det i alle de år jeg bestyrede anstalten umuligt at holde luften ren, og endnu ubehageligere er den omstændighed, at amtets sygehus mere og mere synes anvendt som en slags lemlestiftelse til ophobning af sådanne stakler som ingen andre vil huse uden et ublu vederlag.

Jeg har ikke alene i min tid fundet sygeafdelingen belagt med sådanne patienter med kroniske lidelser, hvis uddunstninger forgiftede luften i en sådan grad, at det gør et vederstyggeligt indtryk på andre patienter.

Hertil kommer endnu det misgreb, at man tillige har fnatstuerne i samme fløj – dør om dør – med sygelokalerne, hvor man i høj grad generes af lugten af tjære og svovl.

**Det gamle sygehus.
Foto Erik Harbo**

Plantegning over sygehus. LA

Med til at understrege at de sindssyge patienter indlægges på en somatisk sygeafdeling understreges af, at ledelsen måtte konstatere, at stedet i offentligheden, ikke blot ved det usympatiske navn Roskilde Amts Syge-, Daare- og Arbejdsanstalt, har et ringe omdømme.”

Det var hårde ord, der nok havde berørt selv den største egoist i amtsrådet, samtidig med at der var tilgået en kopi til byrådet i Roskilde. For at give lægens påstande mening vil vi se nærmere på, hvad der blev de anbragte dårer og lemmer til del på Køgevej, der, som der står, har et ”ringe omdømme.”

Sindssygeafdelingen var kønsadskilt med 12 mænd og 6 kvinder med et gårdområde til hvert køn. Da afdelingen for mænd imidlertid hurtigt blev overbelagt, blev kvinderne anbragt i kælderens, hvor de var anbragt i 20 år med et enkelt toilet til rådighed foruden retiraderne oppe i gården.

Frem mod anstaltens 25-års jubilæum i 1882 kunne man ikke leve med at kvinderne var anbragt i kælderens, hvorefter afdelingen blev forhøjet med én etage til kvinderne, som nu blev anbragt på 1. sal.

Efter 43 år flyttes dårerne i 1925 til fattiggården, Bredgade

Hans Poul F. Seidelin. LA

Peter V. Hansen. LA

17, Roskilde, hvor de 13 år senere, i 1938, igen bliver overført, denne gang til Sikringen i Nykøbing Sj.

Tvangsarbejdsanstaltens anbragte bliver efter klage over hygiejneforholdene af sundhedsstyrelsen nedlagt og overført til Sundholm.

Det oprindelige hovedhus med tvangsarbejdsafdelingen og sindssygeafdelingen indgår i sygeafdelingen, medens sygehusudviklingen mellem amt og kommune fortsætter gennem navnene "Roskilde Amts Sygehus" og det senere "Roskilde Amts og Bys Sygehus" i 1936.

Sygdomme som difteritis, skarlagensfeber, tuberkulose og tyfus blev indtil 1888 behandlet "dør om dør" på sygeafdelingen, hvorefter en lov påbød amtet at indrette en epidemiafdeling på området mod nord ved jernbanen til 20 patienter.

Den næste læge Hans Poul F. Seidelin kom fra en praksis i Borup, og som sin forgænger ønskede også han at få bolig på stedet, hvilket igen blev afvist.

Han forsøgte at få amtsrådet med på den nye karbolsyrebehandling, der imødegik infektion i et sår, ligesom amtsrådet afviste de resultater Louis Pasteur havde opnået mht. bakteriebekæmpelse, da dette krævede en stor investering i laboratorier. Lægen rejste efter 12 år i 1878.

På efterfølgende møder skændtes grupperne i amtsrådet om skylden for lægeflugten, men vedtog at være mere åbne og

fremadskuende, da den næste læge ”med slebet sværd i hånden” arriverede på scenen på Køgevej, nemlig læge Peter V. Hansen.

Tuberkulosen hærgede, og læge Hansen opfordrede amtsrådet til at indrette en epidemiafdeling, da patienter med tuberkulose, difteritis og tyfus blev indlagt på almene sygestuer. Dette forslag blev afvist af amtsrådet.

Læge Hansen var modstander af den nye slags personale, nemlig sygeplejerskerne, der i stigende grad blev ansat nu hvor sygehuset i 1882 havde 25-års jubilæum. Han var godt tilfreds med det hidtidige plejepersonale, der gik under betegnelsen ”gang- og vågekoner” som han i øvrigt mente passede godt til patientklientellet i Roskilde.

Derimod inviterede lægen amtsrådet til en prøvespisning af kosten på stedet, som han kaldte ”almuekost,” og som var ret ensidig, idet de anbragte lemmer og dårer fik vandgrød fire gange om ugen.

Det var et både pikeret og afvisende amtsråd, der takkede nej til invitationen og meddelte, at man ikke ville foretage sig noget med henblik på kosten – men lægen havde en plan, og nu blev der ballade.

I forbindelse med 25-års jubilæet i 1882 sad lægen i redaktionsudvalget til det jubilæumsskrift, der blev offentliggjort, og hvor lægen i detaljer udspecificerede forskellen på kostplanerne på sygeafdelingen med de mere tarvelige menuer på dåre- og arbejdsanstalten. Vandgrøden blev nævnt, ligesom ”kål med flæsk” var afvekslende med ”ærter med flæsk”. Senere fulgte en tekst i skriftet:

”Når man erindrer, at arbejdslemmerne er personer der er dømt til straf, og fattiglemmerne af særlige grunde forsørges på en tvangsarbejdsanstalt, må man billige at maden for disse kan være tarvelig, idet der ingen grund er til at gøre opholdet særligt behageligt, når blot maden er tilstrækkelig, men det er måske lidt for ensformigt med retten vandgrød 156 gange om året, der selv for folk med et minimum af opfattelsesevne, i længden bliver kedeligt.”

Men så skete der noget tre år senere, idet indenrigsministeriet på opfordring af en tilsynsmyndighed udbad sig amtsrådets ytringer vedrørende den ofte serverede vandgrød, ligesom man

udbad sig anstaltens spisereglement til orientering.

Endvidere, og som salt i amtsrådets sår, pålægger ministeriet amtet at yde en gageforhøjelse til lægen ”under hensyn til dens iver, hvormed han røgter sin gerning.”

Nødtvungent fremsendte amtet det ønskede spisereglement, men for arbejdslemmerne og de sindssyge blev der fortsat 156 gange om året serveret vandgrød, dog blev vandgrøden tilsat frugtsaft, så den i alt fald fik en mere farverig kulør.

Gageforhøjelsen fik læge Hansen ikke noget ud af, idet amtsrådet ikke kunne leve med denne ydmygelse og fyrede lægen med argumentationen ”manglende samarbejdsvilje.”

Vi skal nu tilbage til bagermester Jeanson – det var ham med enken – der efter 25 år gik på pension, hvorefter man ansatte amtsbogholder Thorvald J. Rousseau Jensen som sygehusets nye inspektør. Han var iøvrigt gift med Andrea, en datter af bagermesteren.

Det viste sig, at Rousseau Jensen gennem årene via sin stilling som bogholder i amtet havde forfalsket udgiftsbilag fra sygehuset ved at gøre beløbene større end de var, og stukket forskellen i sin egen lomme.

Rousseau Jensen fik fra begyndelsen af sin ansættelse et spændt forhold til den fyrede læge Hansen, der nu sad i Rønne som stiftsfysikus – i dag kredslæge.

Da lægen i forbindelse med sin fratræden sendte et brev til amtsrådet med sin mistanke om, at der foregik et ”fifleri” med amtsrådets midler, satte den daværende stiftamtmand baron Bille-Brahe en undersøgelse i gang. Den frikendte dog Rousseau Jensen, og stiftamtmanden betegner lægens mistanke som grundløs og både uheldig og upassende, hvorefter sagen henlægges.

Desværre viste det sig fire år senere ved en tilfældig revision, at læge Hansen havde haft ret i sin mistanke, og at amtsrådssekretær Carl Theodor Ibsen, der var norsk, sammen med inspektør Rousseau Jensen og politifuldmægtig Berthelsen, der var amtsrevisor, mod bestikkelse havde lukket øjnene for denne kriminelle handling, hvor de havde bedraget amtskassen.

Detaljer i sagen viser, at da Carl Theodor Ibsen overtog stillingen som amtsrådssekretær, havde han i Norge haft en krimi-

nel fortid, hvor familien økonomisk havde måtte udrede et økonomisk kriminelt forhold.

Senere slog han sig ned i København og fortsatte sin kriminelle løbebane. Han endte som tugthusfange på Møn, men da det viste sig at han kunne noget med tal, passede han tugthusets regnskab til stor tilfredshed for tugthusets ledelse.

Da han havde udstået sin straf, fortsatte han med ansættelse i tugthuset som regnskabsfører indtil 1851, hvor stedet blev lukket, og han drog derfra med en fin anbefaling. Han slog sig efterfølgende ned i Roskilde og fik snart ansættelse som kontorist i amtet, og avancerede efterfølgende til fuldmægtig. Men allerede da havde han haft fingrene nede i amtskassen ved at forfalske udgiftsbilagene. Ved revision dækkede han manglen i kassen med penge fra andre kasser osv.

**Jonas Christian
Bille-Brahe. LA**

Da han blev amtsrådssekretær i 1877, fortsatte han bedrageriet. Denne gang var det amtets "Skolekasse," det gik ud over, og øvelsen fortsatte fra tidligere.

Sammen med dette kom der en ny stiftamtmand i 1873, baron Jonas Christian Bille-Brahe, der lige havde arvet godset Svanholm i Hornsherred. Stiftamtmanden brugte megen tid på godset og stolede på sin sekretær og "svang pennen" uden at se sig for. Sceneriet fortsatte i 12 år, indtil baronen stoppede som stiftamtmand i 1889.

Da underslæbet nu efter flere år var kommet op på den uhyrlige sum af 245.000 kroner, følte Ibsen jorden brænde under sig. Han forlod Danmark for at komme til USA, men begik den fejl i Sverige at logere sig ind på et hotel under sit eget navn. Da han var efterlyst, smækkede fælden, og han blev anholdt.

Da der to år senere i 1891 falder dom i sagen, må Carl Theodor Ibsen atter i tugthuset, denne gang i tre år. Da han bliver løsladt, er han en knækket mand, der tilbringer sine sidste år i fattighuset Bredgade 17, Roskilde, hvor han efterfølgende dør.

Politifuldmægtig Berthelsen, der lukkede øjnene mod bestikkelse, mistede sit embede, medens inspektør Rousseau Jensen måtte 15 måneder i forbedringshus for at have "fiflet" med amtets midler.

Ved retssagen følte baronen at "adel forpligter", og han betalte næsten 200.000 kroner tilbage til amtskassen af egen lomme for sin skødesløshed.

Da anstalten skulle finde en afløser for læge Hansen, blev det Theodor Alexander Schiøtz, der havde en praksis i byen. Han boede i Bondetinget 4, hvor familien i generationer havde boet. Han var i øvrigt farfar til sangeren Aksel Schiøtz.

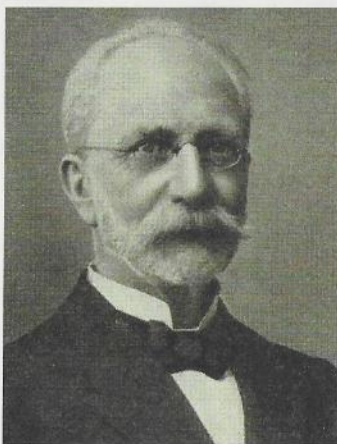
Den nye læge efterlyste som sin forgænger en epidemiafdeling, men blev indhentet af lovgivningen, der vred armen om på amtsrådet, så byen, som nævnt tidligere, fik et epidemisygehus i den nordlige ende af sygehusgrunden nede ved jernbaneterrænet.

Lægen satte sin stilling ind på at få en udvidelse af sygeafdelingen, hvorefter der blev en tilbygget fløj til den hidtidige sygeafdeling. Amtsrådet "faldt til patten" og havde fået nok af konflikter med de foregående læger.

Afdelingen fik navnet "Nye gang" eller "Schiøtz's gang". Den øverste etage på tilbygningen fik tilnavnet "Storkely" og havde værelser til sygeplejersker med nattevagt, medens pladsen foran blev kaldt "Nonnegården."

Vittige tunger forbandt navnene med de mange ugifte sygeplejersker, der tidligere betragtede jobbet som et kald og derfor var ugifte frøkener, dog uden at der var belæg for denne sammenligning. Læge Schiøtz var på sygehuset i 29 år og gik efter en rolig årrække på stedet på pension i 1914.

Det hidtil kedelige navn på sygehuset var tidligere blevet ændret til Roskilde Amts Sygehus, ligesom der mellem amtet

Theodor Alexander Schiøtz.

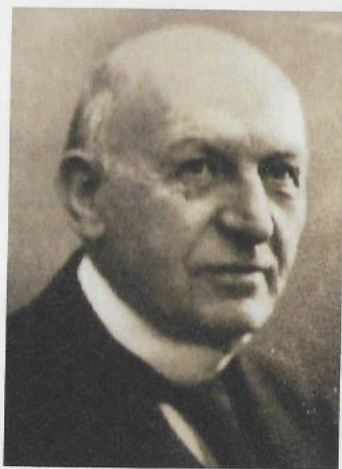
LA

Storkely. Foto Tommy Hansen

og Roskilde kommune havde været tilnærmelser med henblik på en fælles drift uden at dette havde ført til et resultat. Også en opdeling af sygeafdelingen i en medicinsk og kirurgisk afdeling havde været på tale, men nu fik sygehuset sin første overlæge, og han skabte i tyve år skred i tingene med udvikling af sygehuset.

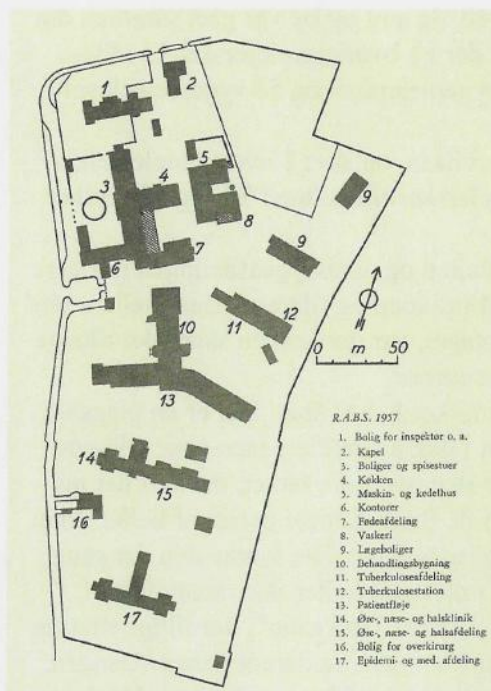
Da Lunding Smith som den første overlæge tiltrådte i 1914, satte også han sin stilling ind på en udvidelse af sygeafdelingen, hvorefter amtsrådet nølende ”krøb til korset” og bevilgede 120.000 kr. til opførelsen af ”den nye gang” der lå forskudt for ikke at komme for tæt på sindssygeafdelingens gård.

Thorvald Lunding Smith.
LA

Det var Lunding Smiths fortjeneste, at Roskilde amt indledte en forhandling med Roskilde kommune, som medførte at der i 1936 opstod et samarbejde, og det nye Roskilde

Roskilde Amt's og Bys Sygehus 1957.
LA

Amt's og Bys Sygehus blev en realitet. Men det nåede Lunding Smith ikke at se, idet han som 65-årig i 1934 afgik ved døden. Han er mindet ved en indmuret plade på kapellet ved Ny Østergade. Selv om sygehuset i 1934 beskæftigede 1 overlæge samt 5 reservelæger, 15 sygeplejersker og 22 sygeplejeelever sammen med 52 andre personaler – herunder stadig nogle gang- og vågekoner, der dog lidt efter lidt blev udfaset – stod det

klart, at sygehuset skulle opdeles i en medicinsk og kirurgisk afdeling med hver sin overlæge.

Med det første røntgenapparat, som samtidig blev indkøbt til 12.000 kr., var udviklingen inden for røntgenfotografering begyndt at gå stærkt. 1934 var også året, hvor man opførte boliger til de efterhånden flere reservelæger til en pris af 70.000 kr.

Forløberne for sygeplejerskerne på sygehuset var som nævnt tidligere gang- og vågekoner, der kunne deles op i to faste grupper. Gangkonerne var kvinder, der uden uddannelse gik til hånde med både rengøring og al assistance til lægerne på sygeafdelingen.

Både sindssygeafdelingen og tvangsarbejdsafdelingen var stort set ren opbevaring og havde ikke en fast bemanning af sygeplejersker som sådan. Vågekonerne opgave var, som titlen antyder, overvågning af døende patienter, ikke mindst om natten.

Ganske få år efter 1940, da amt og by var gået sammen om driften af sygehuset, var der i 1 oversygeplejerske, 15 afdelingssygeplejersker, 21 sygeplejersker og 58 sygeplejeelever (opgjort i 1947).

I 1957 ved 100-års jubilæet var der: 2 oversygeplejersker samt 18 afdelingssygeplejersker tillige med 78 sygeplejersker og 65 sygeplejeelever.

Da tvangsarbejdsanstalten og sindssygeafdelingen tidligere var overført til andre institutioner, og tilnærmelsen mellem amt og kommune blev genoptaget, var der kun én skamplet tilbage på Køgevej. Det var fnatrummet.

Selv de pæneste mennesker kan få fnat. Det er en plagsom men ufarlig tilstand, som i dag er sjælden, men som tidligere kastede et deklasserende skær over sin bærer, om end det må indrømmes, at somme af de fnatbefængte personer heller ikke bidrog til at forbedre lidelsens rygte. Det kunne den dengang gratis offentlige fnatkur imidlertid heller ikke medvirke til.

Fnatrummet lå i den såkaldte "fnatgang", der tillige rummede gamle madrasser og cykler samt kasserede senge. Gangen, der lå i "Den gamle Gang", stank af det gamle fnatmiddel, som var den klassiske fnatcreme, der blandt andet indeholdt tjære. Kuren blev udført af en portør eller gangkone i et skummelt, primitivt udstyret kælderlokale med et par snuskede badekar, hvor den befængte lå nøgen og med en stiv børste blev skrubbet med fnatcremen.

Da både amtet og kommunen ikke fortsat ønskede at kaste midler i de gamle bygninger fra 1857, traf man den beslutning at opføre et moderne hospital.

Disse forhold gjorde det nødvendigt at få et nyt overblik over de øgede udgifter. I eftersommeren 1936 forelå både planer og beregning af udgifter som viste en merudgift på 1,3 million kroner, således at opførelsen af det nye sygehus og moderniseringen af de ældre bygninger fra 1857 løb op i 4.560.000 kr. dog inklusive køb af Menighedssygehuset og Epidemisygehuset, der tidligere var opført af Roskilde kommune ved Østervang.

Bygningen af det nye sygehus skred planmæssigt frem, og på mindre end 3 år stod det færdigt. Anden Verdenskrigs

udbrud i efteråret 1939 medførte ingen hindringer for byggeriet, og kort før julen 1939 blev de første patienter modtaget.

Den igangværende Anden Verdenskrig satte alligevel på mange områder sit præg på landets sygehuse. Mange sygehuse, ikke mindst i provinsen, måtte på grund af linnedmangel lukke flere afdelinger, da linned i disse krigsår ikke var til at skaffe.

I Roskilde var man bedre stillet, fordi beholdningen af linned på det gamle sygehus både var stor og stadig intakt.

Den 15. januar 1940 fandt en smuk og højtidelig indvielse sted sammen med, at sygehuset fik det nye navn Roskilde Amts og Bys Sygehus.

Et igennem mange år næret ønske om et moderne sygehus var nu en realitet. Forløbet gennem de 100 år fra kammerherren på Egholm Slot i Hornsherred Wolfgang von Haffner fik amtsrådet til at imødekomme behovet for et sygehus i Roskilde, det der i 1857 som en "grim ælling" kom til verden på Køgevej, og igennem en kolossal medicinsk udvikling frem mod 1957 endte med at fremstå som "en smuk svane," for nu at blive i bedste H.C. Andersen stil.

Veje i vort kvarter

Niels Jørgen Rasmussen

Alle veje fører til Rom, siger man, men syd for banen har vi Køgevej, Københavnsvej, Vindingevej og Kamstrupsti, det er de gamle navne. Veje siger jo noget om, hvad de fører til, og navnene hænger ved.

Der er også navne fra det gamle bondesamfund, gårdnavne som i Maglegårdsvej, Bakkegården, Hedegårdsvej, Elisagårdsvej. Hovedbygningen på Store Maglegård eksisterer endnu, det er i dag "Madkulturen", mens de andre er revet ned for længst.

Der er ikke mange vejnavne i vores område, der har personnavne i sig, men i Havsteensvej har vi ejeren af Store Maglegård: Hofjærgermester Havsteen.

En bys jorder, Bymarken, var delt op i tre vænger. Man havde treårsskift, sådan at den ene vang lå brak, mens man dyrkede de to andre. Det var et spørgsmål om at have gødning nok. Året efter var det en ny vang, der blev braklagt, og så fremdeles. Jorden fik altså hvile hvert tredje år. Vi har Søndervang og vi har Østervang, der lagde navn til et helt kvarter. Siden hen kom Tårnvang, Søvang, Havevang og Gartnervang, men det er "moderne" navne.

De enkelte stykker jord gav også anledning til navne. Vi har Dommervænget, vi har Vognmandsmarken. Det var byens jord, der var stillet til rådighed for dommeren og vognmanden som en del af hans løn. Så kunne de dyrke den eller forpagte den ud.

Købmand Schwartz i Jernbanegade udstykkede sin jord umiddelbart syd for banen til det, der engang blev kaldt Frederiksberg. Der kom vejene til at hedde Gormsvej, Thyrasvej,

Knudsvej, Svendsvej og Eriksvej. Det var efter sigende hans børn, der havde navngivet dem. De var vældig optaget af historieundervisningen om vikingetidens gæve heltekonger.

Men ellers var det kommunens navneudvalg, der afgjorde hvad vejene skulle hedde. Postvæsnet havde også lidt at skulle have sagt. Der skulle ikke være alt for mange Lærkeveje eller Rosenvænger rundt omkring, det ville give alt for meget rod i brevomdelingen.

Man havde Munkesøvej, Ruggårdsvej, der mundede ud i Nyvængevej, der blev omdøbt til Østergade, og efterhånden kom Bregnevej, Klintevej, Kløvervej, Snerlevej og Gyvelvej til. Da Havekolonien Østervang blev nedlagt i 1960'erne, var det nærliggende at fortsætte blomstertemaet, og vejnavne i parcelhuskvarteret blev da også til en stor buket. Der er Bellisvej og Anemonevej, der er Bonderosevej og Brudelysvej, men også Bjørneklovej kom på listen, det ville man nok ikke i dag synes var politisk korrekt.

I industrikvarteret mod øst ud ad Københavnsvej finder vi selvfølgelig Industrivej, Håndværkervej, Navervej, Metalvej og Betonvej. Vejnavnene skulle sige noget om driftighed og foretagsomhed.

På Musicon signalerer vejnavnene musisk kreativitet. Vi har Penselstrøget, Pulsen, Basgangen og Rabalderstræde, der efter sigende skulle være det mest stjalne vejskilt i kommunen.

Kommunen har et vejudvalg, der tager stilling til nye navne. Det er godt, at vi har et udvalg, der lige kan tænke sig lidt om, og se sig lidt for, inden tilfældige indskydelser får for stor indflydelse. Vejnavne er ikke sådan lige til at ændre, det måtte en efter sigende lidt emsig og højtråbende dame på Hejrevej acceptere. Hun havde skrevet til postvæsnet og klaget over vejnavnet, men fik det svar, at de syntes det passede usædvanlig godt i hendes situation.

Roskilde Ring - et virtuelt museum

Christian Møller Jensen

Historien om, hvorfor der i dag står 10 sten i parken Roskilde Ring, handler om en unik tid i dansk motorsportshistorie, der den dag i dag har en særlig plads i manges hjerter. Men det er også historien om hårdt frivilligt arbejde, et par glemte briller og et historiespeciale.

Da jeg skulle til at bestemme mig for, hvad jeg skulle skrive speciale om, havde jeg den klare opfattelse, at det skulle handle om noget med mekanik. Jeg havde et job som bartender på det tidspunkt, så jeg havde en del yngre kollegaer på omkring 20 år. En dag opdagede jeg, at langt de fleste af dem ikke anede, at der havde ligget en motorbane i Roskilde – og slet ikke hvor. Tankerne om, hvordan man kunne formidle Roskilde Rings historie, begyndte at spire.

Et par år senere havde jeg afleveret min opgave og troede egentlig at jeg havde sat det sidste punktum i historien om Roskilde Ring. Det var lige indtil jeg en dag mødte ind til eftermiddagsvagten på mit arbejde og der lå et par glemte briller bag disken. Der var sat en håndskrevet seddel på dem. ”C.C. Hansen” stod der på den. Jeg havde læst adskillige artikler af C.C. Hansen, da jeg researchede til opgaven. Han var præsident for Dansk Automobilsports Union på daværende tidspunkt og havde åbenbart glemt sine læsebriller, da han spiste frokost. Da han kom i løbet af eftermiddagen og hentede dem, præsenterede jeg mig og sagde, at jeg havde læst en del af hans artikler, fordi jeg havde skrevet et historiespeciale om Roskilde Ring. C.C. smilte det skæve smil, jeg efterfølgende har lært at kende så godt og svarede: ”Nå, men så kommer det jo til at tage et par timer det her.” Jeg fortalte ham om den idé, jeg havde skrevet speciale om: at lave en app, der kunne formidle Roskilde Rings historie. App'en skulle ved hjælp af geodata afspille digitaliserede småfilm fra Roskilde Ring, når man i dag gik rundt i parken. På den måde kunne man se parkens landskab blive omdannet til en motorsportsbane lige dér, hvor man stod, og således ville man faktisk have et museum på det sted, hvor der ikke lå et egentligt museum. Man ville have et virtuelt museum – i

Christian Møller Jensen præsenterer en QR-kode på en "sten" af grå flamingo til pressemødet på Hotel Scandic.

Foto Christine Hedetoft

et af byens grønne rum. C.C. bemærkede, at han havde hørt Otto Jensen (tidligere klubleder i Viadukten) snakke om noget lignende og foreslog at introducere os – og resten er, som man siger, historie.

Otto havde set en gravsten på en kirkegård med en QR-kode på, som hvis man scannede den med sin telefon, afspillede en video om den afdøde. Dét havde fået ham til at overveje, om ikke der skulle rejses en mindesten på Roskilde Ring med en tilsvarende funktion.

Efter nogle indledende snakke blev vi enige om at indkalde til pressemøde på Hotel Scandic i februar 2014 for at samle opbakning til vores projekt. Pressemødet var meget velbesøgt. Jan Magnussen, Jens Winther, Ole Vejlund, Jac Nellemann, C.C. Hansen, Thorkil Simonsen, Preben Hjort, Bjarne Louw, ITG Racing, Vagn Test og en masse andre, for ikke at nævne den samlede roskildensiske presse – både de trykte medier og Kanal Roskilde – dukkede op. Folk lyttede interesseret til den idé som vi fremlagde, nemlig at rejse en række mindesten på Roskilde Ring og forsyne dem med QR-koder, som man kunne scanne og altså se gamle filmklip fra motorbanen, når man gik tur dernede.

Det næste år gik med at samle sponsorer sammen og penge

**Ole Vejlund og Christian Møller
Jensen ved sten nr. to
17. sept. 2014.**

Foto Christine Hedetoft

publikumsindgange var på den gamle motorbane – og så måtte tiden vise, hvor mange mindre sten, der kunne rejses inde i selve parken.

Det praktiske i at samle penge ind var nemt nok, så længe sponsorerne selv kunne afregne direkte med stenhuggeren. Men når der skulle flere donorer om én sten blev det lidt mere kringlet, og vi fik brug for en konto at sætte pengene ind på. Det mest naturlige var at tage fat i *Syd for Banen*, fordi Roskilde Rings historie ligger lige midt i foreningens ekspertiseområde. Det blev starten på et langt og godt samarbejde, der i december måned 2019 havde fem års fødselsdag.

Det blev til ti sten i alt. To med motiver fra de gamle programforsider. Tre med autografer fra lokale racerførere. Én med navnene på alle dem der har kørt Formel 1 på Ringen. Én

ind til at komme videre. Det viste sig at være et større arbejde end først antaget. Heldigvis var der mange lokale (og ikke-så-lokale) kræfter, der beredvilligt stillede op med donationer, så allerede Grundlovsdag 2014 kunne vi sætte den første sten på den flotte placering ud til Søndre Ringvej.

Vi havde hele tiden den udfordring, at vi ikke vidste, hvor mange sten vi ville kunne skaffe penge til, så det blev hurtigt en vigtig lektion i ”det muliges kunst”. Vi kom frem til, at vi ville have tre ”hovedsten”, der skulle stå cirka dér, hvor de tre

med navne på en række danske motorcyklister der har kørt der, og tre som Otto Jensen selv udsmykkede med motiver han fandt passende til stedet.

Den 5. juni 2015 var de 10 sten klar til afsløring. Det vil sige, stenene havde stået der alle sammen i månedsvis, men QR-koderne var ikke blevet aktiverede. Jeg havde siddet og klippet video i flere uger op til, og der var faktisk lidt udfordringer med at få linksene til at virke i dagene helt op til Grundlovsdag. Men færdige og funktionelle blev de, og Grundlovsdag 2015 blev stenene præsenteret for offentligheden.

I månederne forinden havde vi arbejdet på at stable et træf for tidstypiske køretøjer på benene. Roskilde Rings 60-års fødselsdag skulle markeres, så det ikke ville blive glemt foreløbig. Ottos netværk i motorsportsmiljøet er vidtrækkende, og med en håndfuld medarrangører kom vi langt omkring i danske veteranbilsklubber, motorcykelmiljøer og historiske motorsportskredse.

Vi havde fået lavet et klistermærke med en formelvogn fra en gammel Roskilde Ring-plakat og skrevet ”Jeg har kørt på Ringen” i en cirkel rundt om – med henvisning til en historie Ole Vejlund har fortalt. Han citerer en anden racerfører Jørgen Ellekær (der ikke er iblandt os mere) for at have sagt: ”Det er utroligt at høre så mange unge mænd i det danske natteliv, der blærer sig med, at de har kørt på Roskilde Ring. Jeg tror, at hvis man samlede dem alle sammen på Sjælland, ville øen synke i havet.”

Så hvis man tilmeldte sig vores træf, kunne man med rette blære sig med, at man har kørt på Ringen – man fik endda et klistermærke som bevis.

Alle der ville køre på Ringen, skulle tilmelde sig gennem VisitRoskilde, og da der i ugerne op til Grundlovsdag det år var nogle udfordringer med deres bookingsystem, bed Otto og jeg negle over, om der nu vitterligt kom nogle og så vores sten. Men vores værste frygt blev gjort til skamme. Det blev en stor succes, meget større end vi havde turde håbe på. Der var 120 tilmeldte køretøjer og nogle enkelte, der dukkede op på dagen, så Grundlovsdag 2015 klokken 10:00 kørte der for første gang

siden 1968 biler rundt på Roskilde Ring igen. Der blev vist 150 mennesker rundt til stenene og de kunne se premieren på de videoer, der nu gemte sig bag QR-koderne.

Det var fantastisk sjovt at lave, og vi samlede alle frivillige på Hotel Scandic til en velfortjent fadøl efterfølgende. Alle var stadig helt høje på den følelse af, at man havde "været på" hele dagen, men også temmelig brugte af det fysiske arbejde, der trods alt også var i det. Få dage efter kontaktede Otto kommunen og bad om tilladelse til at gentage succesen i 2016.

I 2016 faldt Grundlovsdag på en søndag, og dét åbnede for muligheden for at holde en gudstjeneste i det fri, samtidig med at folk sparkede dæk på Ringen. Vejret var med os igen, og dét at kombinere vores veteranbilstræf med en udendørs gudstjeneste var vist en gevinst for begge parter. Folk, der trængte til et afbræk fra kromfælge og højglanspoleret lak, kunne sætte sig og nyde lidt gospelmusik – og de folk, der gik til og fra gudstjeneste, stoppede op og nød den hyggelige stemning mellem biler og motorcykler. I arrangørgruppen er vi enige om, at 2016 var året, hvor der var flest besøgende til vores arrangement på Ringen. Vi følte os overbevist om, at vi var oppe på cirka 2500 besøgende i løbet af dagen. Det blev også året, hvor Otto Jensen meddelte os andre, at han ikke ønskede at deltage i planlægningen af arrangementet igen.

Jeg måtte lige overveje ideen om at tage ansvaret som frontfigur på mig. På det tidspunkt havde jeg ikke det store netværk i historiske motorsportskredse, og jeg havde svært ved at se, at jeg skulle kunne løfte opgaven. Men med de rette medarrangører omkring mig, takkede jeg ja til opgaven og vi gik i gang allerede i efteråret 2016. To faste bestanddele af arrangørgruppen var blevet *Syd for Banen* (repræsenteret ved Mogens Ohm Jensen) og KnuckleGrease Garage (repræsenteret ved Morten Fogh og Christoffer Møller Jensen), og ikke mindst takket være dem blev 2017 afviklet med lige så mange deltagere som de foregående år – og TV2 Lorry lagde for første gang vejen forbi og lavede en reportage.

Grundlovsdag 2018 faldt på en tirsdag. Det var vi lidt bekymrede over i arrangørgruppen; ville folk tage sig tid til at komme til Roskilde, og i det hele taget ned på Ringen, nu hvor

**Stemmingsbillede fra Ringen Rundt, 10. juni 2018.
Foto Mike Ingvorsen**

der ikke var en fridag før eller efter? Vi skubbede arrangementet til 10. juni (søndagen efter Grundlovsdag) og kombinerede det endnu en gang med en udendørs gudstjeneste med gospelkor og amerikanerbiler – nøjagtig som to år før.

Vi havde også mobiliseret den lokale disc golf-klub, der nu til dags kalder Roskilde Ring for deres bane. De stillede op og fortalte om sporten, og alle interesserede kunne prøve at *putte* med en frisbee på ét af Ringens 12 huller. Der var som de foregående år også en Scalextric-bane stillet op, så børn og barnlige sjæle kunne køre om kap med de små legetøjsbiler. Historiens veje er som bekendt uransagelige – så 50 år efter, at svenske Reine Wisell satte sin banerekord på 42,0 sekunder (22. september 1968 – i det sidste løb på den sidste dag) på Roskilde Ring, var det en svensk pige der var med sin far på Ringen, der satte årets bedste tid på Scalextric-udgaven af selv samme racerbane.

For fjerde gang i træk var vejret med os, og deltagerantallet lå igen mellem 120 og 130 biler og motorcykler. Tilskuertallet kan vi kun komme med kvalificerede gæt på, men det var ikke så højt som i 2016. Det var nok en meget god indikator for,

hvor stort arrangementet kunne blive med det budget, det antal frivillige og den mediebevågenhed vi havde at rutte med.

Allerede tidligt i forberedelserne til 2019 tog jeg kontakt til SixtyFivers. Det er vel en gruppering, man bedst kan beskrive som et *racing community*, hvor alle medlemmer har dét til fælles, at de kører historisk motorløb i klassen for biler fra før 1965. De brænder for historiske racerbiler, tiden og fascinationen af det "rigtige" race, hvor bilerne skal køres og skrues på, som de selv udtrykker det på deres hjemmeside. Deres biler er holdt uden reklamer, som det var kutyme det meste af Ringens levetid og i de originale farver. De har været en værdifuld medspiller at få ind i arrangørgruppen, fordi de har adgang til nogle spændende biler, der rammer plet i forhold til tiden på Roskilde Ring. Både jeg og arrangørgruppen er nemlig smerteligt bevidste om, at vi bliver nødt til at forny os fra år til år for at blive ved med at trække folk ned på Ringen Grundlovsdag.

I skrivende stund er forberedelserne til træffet Grundlovsdag 2020 i fuld gang. Vi har fået næstformanden fra ASK Hedeland med i arrangørgruppen – et samarbejde jeg personligt ser meget frem til. Vi har stadig ambitioner om at blive en miniudgave af Goodwood Revival, men vi må se hvor tæt vi kan komme på den drøm.

De truende udsigter med den globale corona-pandemi kan risikere at spænde ben for ambitionerne i år.

Det brænder jeg for Niels Jørgen Rasmussen

Ved præsentationen af Historisk Samfund for Roskilde Amts Årbog 2015, der indeholder bidrag om *Syd for Banen*, blev vi spurgt, om der var en eller anden, der brændte for et eller andet, og som kunne komme med 3 minutters indlæg. Som næstformand i *Syd for Banen* måtte jeg sige, at det kunne jeg da godt.

Da Mogens Ohm Jensen blev sognepræst ved Jakobskirken, undrede han sig lidt over hvor det naturlige centrum, tyngdepunktet, identiteten i sognet var. Han havde en snak med Jytte Larsen, der havde ordnet hår – og verdenssituationen – for damerne i kvarteret i en menneskealder. Hun fortalte, at hendes fætter kendte alt og alle i kvarteret. Det var afdøde Henning Olsen, der havde været post, rådhusbetjent og pedel på Østervangsskolen, og som havde boet i kvarteret i hele sit liv. Han var født og havde haft hus på Gormsvej. Henning Olsen var fuld af historier og anekdoter og havde en rigtig god hukommelse. Han vidste, hvem gulvskrubbermorderen var og hvor hun boede. Han vidste, hvem der havde arbejdet på garveriet, og hvem der under besættelsen var nede i grusgraven og skyde med pistoler.

Nybyggeri på Musicon. Højskolen og Rockmuseet

Præsten havde i sit arbejde og ved begravelsessamtaler fået en masse fortællinger om arbejdspladser og livet i kvarteret, fortællinger, der let kunne forsvinde og blive glemt.

Området var under forandring, en forandring, der bedst illustreres af Roskilde Ring. Først grusgrav og skærvefabrik, så

Byvandring på Musicon 2019

racerbane, der gjorde motorløb verdenskendt i Danmark, og endelig park for kvarterets fritidsudfoldelser.

Grusgraven syd for Roskilde Ring blev til Betonvarefabrikken Sjælland, der blev til Unicon, der blev til Musicon, Roskildes nye kreative bydel med Ragnarock (rockmuseum), skaterbane, danseteater og meget mere.

Rådhuset flyttede herud på den gamle Dyrskueplads, det administrative centrum var ikke længere Stændertorvet. Retten i Roskilde kom til. På Maglegårds store jorder var Slagteriskole, Slagteriernes Forskningsinstitut, Teknisk Skole, Handelsskolen og Madkulturen. Der var masser af arbejdspladser og forandringer.

Og alt det og historien om det ville vi gerne opfange og beskæftige os med i *Syd for Banen*.

Jeg mente at Østervangsskolen, som var min arbejdsplads i 37 år var et af kraftcentrene for udviklingen af kvarterets identitet. Derfor gik jeg ind i bestyrelsen sammen med Henning Olsen og Tommy Hansen, lokalhistorikeren, som har skrevet om sygehuset. Henning Bjørn Larsen, som især interesserede sig for besættelsens historie var med de første år. Han er nu afløst af Svend Erik Christensen, som også har medvirket til denne bog.

Det har vist sig at være en rigtig god sammensætning, der bliver støttet af foreningens suppleanter Lotte Fang-Borup og Kaj V. Hansen, som kendes fra bl.a. byvandringerne i Roskilde.

Vi har fint fremmøde til vores arrangementer og der er stor lokal interesse. Vi må gøre et eller andet rigtigt, siden 50 mennesker kan forsamles en aften om f.eks. en for længst nedlagt madrasfabrik.

Og hvad er det så jeg har brændt for?

Roskilde Teater er lige blevet 50 år. Roskilde Teater er en teaterforening, der tilkøber forestillinger, de producerer altså ikke noget selv. Deres første formand var bibliotekar Niels Munk, som mange kan huske. Den næste var skoleinspektør Mark Jensen fra Østervangsskolen, min gamle inspektør. Nuværende formand er Lars Olsen, altså kun 3 mand på 50 år, det er ret flot!

Min kone Ebba Pilmann, som også er tidligere lærer fra Østervangsskolen, er leder af Roskilde Teaters Børne- og Familieteater. I en snak med nogle bestyrelsesmedlemmer blev efterlyst materiale fra foreningens start. Hvad der fandtes måtte ikke bare smides ud, det burde være på Lokalhistorisk Arkiv.

Ved Niels Munks død havde man vist forsøgt at overdrage det hele til Lokalhistorisk Arkiv, men de ville gerne have sorteret det lidt. Der kom ikke noget til arkivet ved den lejlighed.

Der blev vist smidt en masse ud og et par kasser kom ud til Mark Jensen. Der var bl.a. den første protokol med referater, ansøgningskopier, en masse udklip og programmer fra diverse forestillinger og teaterforeninger. Mark Jensen, der døde i 2019, orkede ikke at sortere i det.

Han mente, at foreningens nu afdøde forretningsfører Tove Sinding også havde en masse arkivmateriale, men om arvingerne havde "ryddet op" vidste han ikke. En tidligere scenemester kunne huske noget om nogle plasticposer eller sække med et eller andet ude under Lynghøjskolens Teatersal.

Skoleinspektører og pedeller bliver somme tider udskiftet, og de nye har det med at skulle markere sig og rydde op. På Lynghøjskolen var der skiftet ud et par gange. Jeg fik nogle af sækkene hjem og er begyndt at sortere og smide ud.

Det er min hensigt at gennemgå det hele sammen med min kone og lave en indholdsfortegnelse og så overdrage det hele til Lokalhistorisk Arkiv.

Vi har ingen specielle forudsætninger for dette arbejde, men vil bruge den sunde fornuft, og så påstår vi, at vi har forstand på, hvad eftertiden skal huske. Så kan det være, at der engang vil være nogen, der vil sætte pris på, at vi har gjort, som vi har gjort.

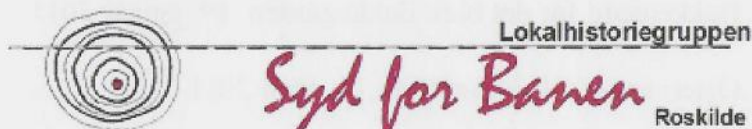
Maleri Niels Jørgen Rasmussen

Jeg synes, at det er vigtigt at stoppe op en gang imellem og overveje om der er noget, der skal gå videre til Lokalhistorisk Arkiv. Det er noget vi alle kan gøre ved de arbejdspladser og institutioner, vi har kontakt med. Der sker så mange sammenlægninger, udflytninger og oprydninger. Der kan komme store huller i vores kollektive hukommelse.

Og hvordan det vil gå med de sidste 25 års arkivmateriale, der alt sammen ligger gemt digitalt eller oppe i skyen og kan slettes med et klik, det er et helt andet spørgsmål.

Logoet til Syd for Banen Niels Jørgen Rasmussen

Selve navnet på foreningen *Syd for Banen* blev foreslået af Mogens Ohm Jensen som et lidt provokerende hip til det traditionelle, lidt borgerlige, matadoragtige, gamle Roskilde, der er fuld af ærværdig historie. Man kan stadig høre roskildensere bruge vendinger som ”bo på den rigtige side af banen” eller ”kan man bo der?”.

Ja, det kan man, og i de senere år er der sket en stor byudvikling netop syd for banen. Rådhuset, Retten i Roskilde og ikke mindst den kreative bydel Musicon med teater og Rockmuseum, for ikke at tale om Roskilde Festival, og meget mere er kommet til. Mange gamle arbejdspladser er forsvundne til fordel for nye. Det er denne udvikling og historierne om det, som foreningen beskæftiger sig med.

Niels Jørgen Rasmussen viser i udformningen af logoet, at centrum er blevet flyttet. Det viser den røde plet i ”skydeskiven”, der ligger neden under kortsignaturlinien for jernbane. ”Skydeskiven” kan også tolkes som årringene i et træ, det siger noget om alder. Ordet Banen er skrevet med stort, en hilsen til det gamle retstavningsprincip, hvor navneord skulle med stort begyndelsesbogstav. Bogstavtypen er en liggende og lidt afslappet håndskrifttype, der passer godt til foreningen. Der er ikke meget stift og strittende der.

Logoet bruges på brevhovedet, som klistermærke på vingaver til foredragsholdere og ikke mindst på plakater, som ses her efterfølgende.

Plakater

Niels Jørgen Rasmussen har kreeret plakater til langt de fleste af arrangementerne. På de følgende sider kan du se et udvalg af plakaterne. Alle plakater kan ses på www.sydforbanen.dk under menupunktet plakater.

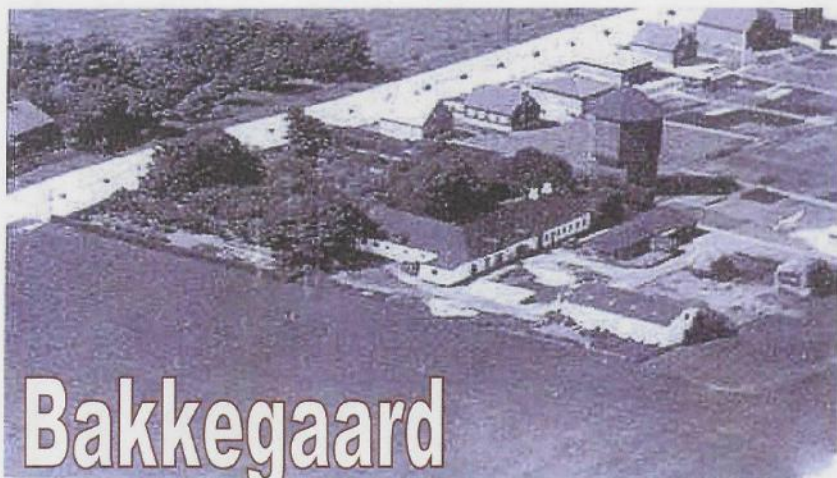
1. Bakkegaard før det blev Bakkegården. 19. januar 2011
2. Østervangsskolens første år. 11. april 2011
3. Røde Port og Københavnsvej. 12. november 2012
4. Havsteenfamilien på Store Maglegaard. 28. januar 2013
5. Snerlevej. Vejens Bog. 15. april 2013
6. Retten er sat. 8. september 2014
7. Vand og vandforsyning. 6. oktober 2014
8. Rygter, myter og halve sandheder fra besættelsen. 30 januar 2017
9. Hedegårdenes Skole 110 år. 15. november 2017
10. Roskilde Dyrskue 50 år. 7. oktober 2019

Lokalhistoriegruppen

Syd for Banen

Roskilde

Bakkegaard

-før det blev Bakkegården

Lokalhistorisk foredrag
onsdag d. 19. januar kl. 19.00 i Jakobskirken, Astersvej 11

Hvordan så det ud i gamle dage?

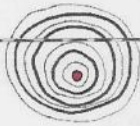
Hans Lærke fortæller om livet på Bakkegaard

Historier og billeder v/ beboerne

*Tag dine egne historier og fotos med og fortæl,
hvis du har noget som ikke må gå i glemmebogen*

Gratis adgang Kaffebord kr. 20,-

Arr: Lokalhistoriegruppen "Syd for Banen"

Lokalhistoriegruppen

Syd for Banen

Roskilde

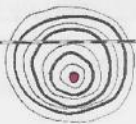

Østervangsskolens første år

causeri v/Mark Jensen tidl. Skoleleder
videofilm fra de første årsfester v/ Niels Jørgen Rasmussen tidl. Lærer

Generalforsamling i "Syd for Banen"

mandag 11. april kl. 19 i Jakobskirken, Astersvej 11

Lokalhistoriegruppen

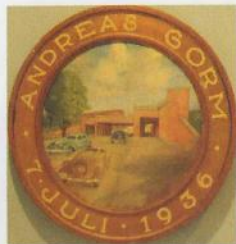
Syd for Banen

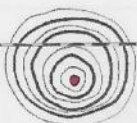
Roskilde

Omkring Røde Port og Københavnsvej

mandag d.12. November kl. 19.00 i Jakobskirken, Astersvej 11

- en aften med Lotte Fang-Borup m. fl.
- hør om indfaldsvejen til Roskilde, DAK og Hedegårdenes Skole
- kom og fortæl dine egne erindringer fra kvarteret
- tag dine gamle fotos m.m. med, som kan vises frem

Lokalhistoriegruppen

Syd for Banen

Roskilde

Havsteen-familien på Store Maglegaard

Mød hofjægermesteren og hans kone
i skikkelse af Bente Harbo og Tommy Hansen
og hør om gården, der lagde jord til sydbyen

mandag d.28. januar kl. 19.00 i Jakobskirken, Astersvej 11, Roskilde

Søndre Ringvej

Bakkedraget

Havsteensvej

Køgevej

Stenvænget

Bakkesvinget

Ringparken

Maglelunden

Havelodden

Rabalderstræde

Darupvej

Maglehøjen

Lydmuren

Maglegaardsvej

Lokalhistoriegruppen

Syd for Banen

Roskilde

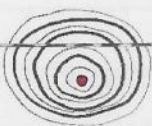
Snerlevej

Hans-Otto Witt-Nielsen præsenterer:
”Oplæg til en bog om Snerlevej”
Fotos og materiale om hvert hus på vejen

– kom og giv dine erindringer med !

mandag 15. april kl. 19 – 21 Jakobskirken Astersvej 11

Lokalhistoriegruppen

Syd for Banen

Roskilde

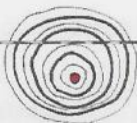

Retten er sat!

Besøg den nye retsbygning - Ved Ringen 1
mandag d. 8. september kl. 19-21 pris 20 kr

Vi bliver vist rundt, og bagefter fortæller Lotte Fang i kantinen om rettergang, benådning og straf i Roskilde fra middelalderen og frem til vore dage.

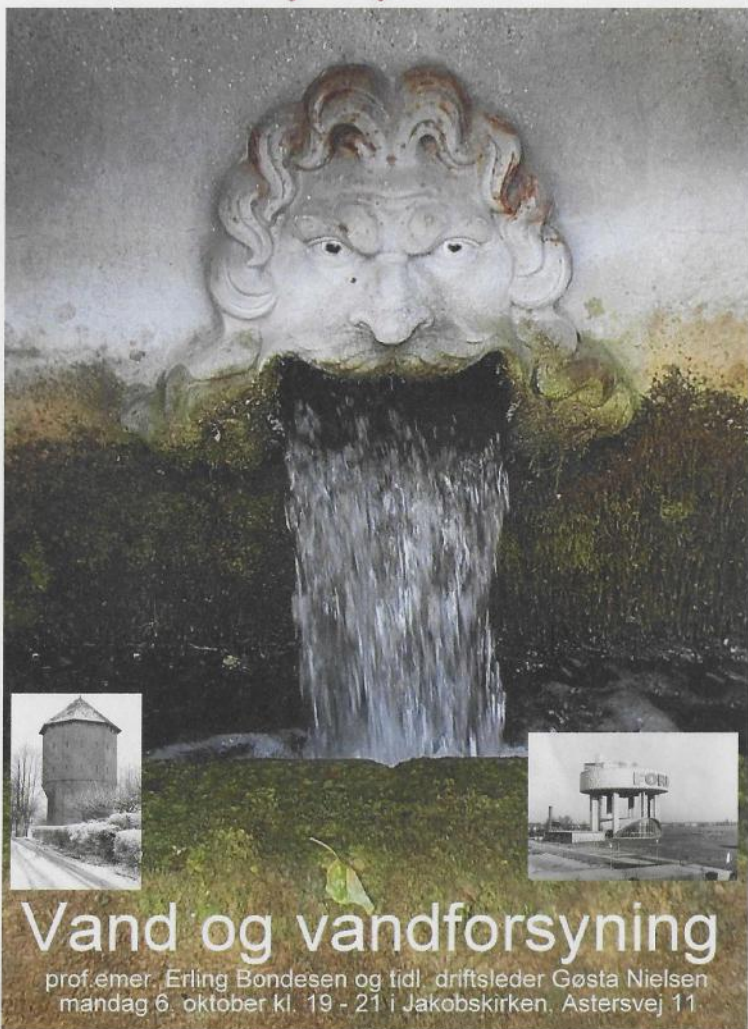

Lokalthistorigruppen

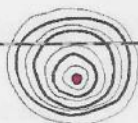
Syd for Banen

Roskilde

Vand og vandforsyning

prof. emer. Erling Bondesen og tidl. driftsleder Gøsta Nielsen
mandag 6. oktober kl. 19 - 21 i Jakobskirken, Astersvej 11

Lokalhistoriegruppen

Syd for Banen

Roskilde

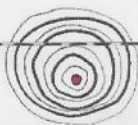

Lektor, Ph.D. historiker og forfatter Jakob Sørensen:

Rygter, myter og halve sandheder fra besættelsen

mandag 30. januar 2017 kl. 19.30

auditoriet på Roskilde Rådhus
indgang Køgevej 80 (den gamle Amtsgård)
arrangeres sammen med Historisk Samfund for Roskilde Amt

Lokalthistorigruppen

Syd for Banen

Roskilde

Hedegårdenes Skole 110 år

v/ lokalhistoriker, lektor Hans Chr. Eisen og skoleleder Morten Naumann.

Onsdag d. 15. november kl. 19 i hallen på Hedegårdenes Skole, Københavnsvej 34
(indgang gennem skolegården):

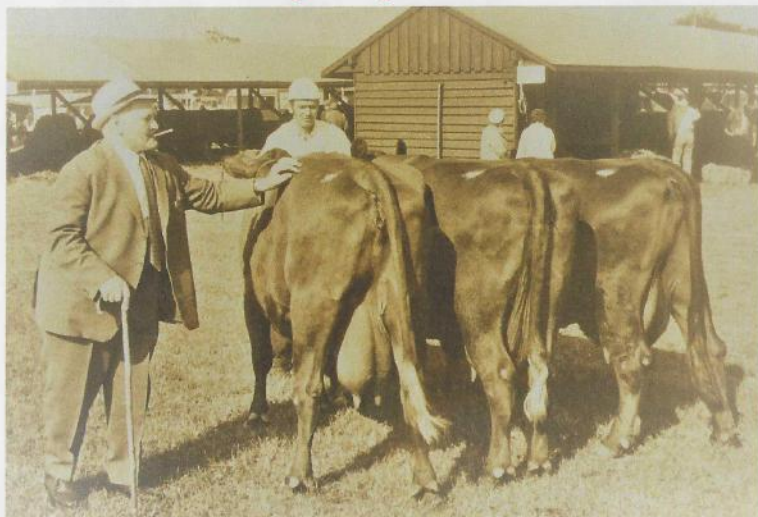

Lokalthistorigruppen

Syd for Banen

Roskilde

Roskilde Dyrskue i 50 år

foredrag af journalist Henrik Denman
mandag d. 7. oktober 2019 kl. 19.30

Auditoriet på Rådhuset (gl. Amtsgård) Køgevej
et samarbejde mellem Historisk Samfund og Syd for Banen

Syd for Banens arrangementer

Lokalhistoriegruppen *Syd for Banen* har i sine første ti år holdt over 80 arrangementer: foredrag, byvandring og besøg på virksomheder, skoler og institutioner. Nogle er arrangeret i samarbejde med Historisk Samfund for Roskilde Amt, andre lokalhistoriske foreninger og lokale idrætsforeninger og borgergrupper. Nogle er afholdt på bestilling fra interessegrupper. Jakobskirken har lagt lokaler til mange foredragsaftener. De velbesøgte byvandring i Roskilde om sommeren, tilrettelagt af Lotte Fang-Borup og Kaj V. Hansen, har i flere år også omfattet en byvandring syd for banen.

Allerede inden den stiftende generalforsamling samlede *Syd for Banen* mange mennesker. Tilslutningen fortsatte i det virtuelle rum under corona-krisen i foråret 2020, som satte en midlertidig stopper for foreningens møder. I korte interviews fortalte ældre mennesker i bydelen erindringer fra maj 1945, formidlet på Jakobskirkens hjemmeside i anledning af 75-året for Danmarks befrielse den 5. maj 2020.

Medlemmer af bestyrelsen har skrevet artikler om bydelen til årbøgerne for Historisk Samfund for Roskilde Amt og Jul i Roskilde. Tommy Hansen har udgivet lokalhistoriske hæfter om Vestermarken og om sygehuset. Blandt Lotte Fang-Borups mange bogudgivelser har særligt ”Gader og stræder i Roskilde kommune” fra 2015 materiale om sydbyen.

Niels Jørgen Rasmussen har fotograferet og lavet layout til foreningens plakater gennem alle 10 år. Udvalget på de foregående sider giver et indtryk af alsidigheden. Alle plakater kan ses på www.sydforbanen.dk.

Arrangementer 2010 - 2020

Lokalhistorisk aften om kvarteret omkring Knudsvej den 20. januar 2010 med pedel Henning Olsen og lærer Niels Jørgen Rasmussen

Byvandring i kvarteret omkring Eriksvej den 5. maj 2010 med pedel Henning Olsen, byrådsmedlem Kaj V. Hansen og lokalhistoriker Lotte Fang-Borup

Boglancering ”Vestermarken – et tilbageblik på området syd for banen” på Bakkedraget 64 den 27. juni 2010 med lokalhistoriker Tommy Hansen og sognepræst Mogens Ohm Jensen

Besøg på Slagteriskolen og Skoleslagteriet den 31. august 2010 med direktør Else Erikstrup

Stiftende generalforsamling den 13. september 2010 med efterfølgende causeri om gadenavne syd for banen med lokalhistoriker Lotte Fang-Borup

Slagteribyen Roskilde. Foredrag den 16. november 2010 med tidl. forstander Karl Teglmund, Slagteriskolen

Foredrag om Bakkegaard før det blev Bakkegården den 19. januar 2011 med gårdejer Hans Lærke, med bidrag fra beboere i Bakkegården

Amtsgården – arkitektur, kunst og arbejdsplads. Besøg den 29. marts 2011 med tidl. medarbejder Mogens Petersen, formand for Lejre Kunstforening, og teknisk chef Lauge Brandt

Generalforsamling den 11. april 2011 med efterfølgende causeri om Østervangsskolens første år med tidl. skoleleder Mark Jensen og visning af årsfestvideoer v/ lærer Niels Jørgen Rasmussen

Besøg på Store Maglegaard og det nye madhus MadX den 16. juni 2011 med lokalhistoriker Tommy Hansen, pedel Henning Olsen og direktør Judith Kyst

Roskilde brænder. Besøg på Roskilde Brandstation den 22. november 2011 med lokalhistoriker Lotte Fang-Borup og de tidl. brandmænd Knud Andersen og Ebbe Bødker

Vandgrød 156 gange om året. Foredrag om Roskilde Sygehus’ historie den 20. februar 2012 med Eva Tønnesen, leder af Roskilde Lokalhistoriske Arkiv

Fra Unicon til Musicon. Generalforsamling den 26. marts 2012 med foredrag om betonvarefabrikken Unicon med tidl. centerchef Henning Mikkelsen og om planerne for Musicon med sekretariatsleder Trine Schreiner Tybjerg

Byvandring på Musicon den 20. september 2012 med tillidsmand Svend Aage Sundberg og Thomas Eisenhardt, kunstnerisk leder af Aaben Dans

Besøg på Slagteriernes Forskningsinstitut den 25. oktober 2012 med tidl. underdirektør Svend Vahlun

Foredrag om Røde Port og Københavnsvej den 12. november 2012 med lokalhistoriker Lotte Fang-Borup

Foredrag om Havsteen-familien på Store Maglegaard den 28. januar 2013 med lokalhistoriker Tommy Hansen og organist Bente Harbo

Modstandskampen i Roskilde 1940-1945. Foredrag den 26. februar 2013 med lærer Henning Bjørn Larsen

Prikkerunde. Generalforsamling den 18. marts 2013 med markering på kortet af, hvor butikkerne lå

Vejen's Bog. Foredrag om Snerlevej den 15. april 2013 med programmør Hans-Otto Witt-Nielsen

Café Åben Have på Ruggårdsvej 6 den 13. juni 2013 om sti-projektet Walk on the Wild Side med byplanlægger, arkitekt Gunilla Rasmussen

4 byvandring Walk on the Wild Side den 25. august 2013. Arkitekturhistorie med byrådsmedlem Kaj V. Hansen, Sansevandring med koreograf Thomas Eisenhardt, Fotosafari med fotograf Thierry Wielemann og lærer Niels Jørgen Rasmussen, Løb og Leg med Stefan Zola Ahlm og Gunilla Rasmussen

Syd for Banen – græsrodde og genfødsler. Foredrag den 9. september 2013 i Historisk Samfund for Roskilde Amt med lokalhistoriker Tommy Hansen og sognepræst Mogens Ohm Jensen

Ringparken 60 år. Foredrag den 24. september 2013 med konsulent Svend Erik Christensen, medlem af afdelingsbestyrelsen i Ringparken

Et gensyn med Maglegårdskolen. Besøg på Roskilde Handelsskole den 7. november 2013 med viceskoleinspektør

Erik Clausen og tidligere lærere og elever

FDFs historie i Roskilde. Foredrag den 13. januar 2014 med lokalhistoriker Tommy Hansen

Generalforsamling den 24. februar 2014 med ti fortællinger, som fotoalbummet gemte

Foredrag i anledning af Jakobskirkeens 40 års jubilæum den 31. marts 2014 med tidl. kirketjener Johannes Andreassen

Kødets gang. Rundvisning i det nye skoleslagteri, Maglegårdsvej, den 29. april 2014 med Tina Frederiksen

Kærlig Hilsen Roskilde. Vandringsforestilling den 5.-14. september 2014 i Østervangskvarteret med Aaben Dans, baseret på lokale fortællinger

Besøg i Retten i Roskilde den 8. september 2014 med retspræsident Jørgen Lougart og lokalhistoriker Lotte Fang-Borup

Donation fra Foreningen Roskilde Festival ved Frivillig Fredag i Roskildehallerne den 26. september 2014, kr. 25.000 kr. til stiprojektet Walk on the Wild Side

Foredrag om vand og vandforsyning den 6. oktober 2014 med professor emer., geolog Erling Bondesen, byrådsmedlem Kaj V. Hansen og lærer Niels Jørgen Rasmussen

Foredrag om Kamstrupstien den 3. november 2014 med konsulent Svend Erik Christensen

Besøg i DSBs remise, Skovbogade, den 21. januar 2015 med byrådsmedlem Kaj V. Hansen og frivillige, som arbejder med damplokomotiverne

Generalforsamling den 16. februar 2015 med foredrag om Walk on the Wild Side med byplanlægger, arkitekt Gunilla Rasmussen

Byvandring på Roskilde Ring den 30. marts 2015 med historiker Christian Møller Jensen

Besøg på Roskilde Tekniske Skole den 15. april 2015 med direktør Jesper Østrup og byrådsmedlem Kaj V. Hansen

Ringen Rundt. Træf for gamle racerbiler og motorcykler på Roskilde Ring i anledning af motorløbsbanens 60 års jubilæum Grundlovsdag 5. juni 2015 med tidl. fritidsklubleder Otto Jensen og historiker Christian Møller Jensen. Eventen blev gentaget de næste år på Ringens fødselsdag med Christian Møller Jensen som tovholder i samarbejde med *Syd for Banen*, KnuckleGrease Garage, SixtyFivers m.fl.

Byvandring Walk on the Wild Side den 7. juni 2015 med konsulent Svend Erik Christensen, byplanlægger arkitekt Gunilla Rasmussen og Jacob Heide Madsen, leder af Sangkraftcenter Roskilde Synger

Byvandring i Østervangscetret, Jakobskirken og Astershjemmet, den 19. august 2015 med sognepræst Mogens Ohm Jensen og centerleder Gitte Wallin Limkilde

Foredrag om Roskilde Madrasfabrik den 5. oktober 2015 med konsulent Svend Erik Christensen

Byens Lys. Foredrag om Energitårnet på KARA/Noveren den 26. oktober 2015 med belyningsarkitekt Gunver Hansen og byrådsmedlem Kaj V. Hansen

Præsentation af Årbog 2015 for Historisk Samfund for Roskilde Amt den 23. november 2015. Mundtligt oplæg af lærer Niels Jørgen Rasmussen som introduktion til artiklerne af konsulent Svend Erik Christensen og sognepræst Mogens Ohm Jensen

Hvad giver historien os? Foredrag den 15. februar 2016 med historiker og forfatter Søren Elmerdahl Hemmingsen

Det lå her før. Generalforsamling den 14. marts 2015 med fortællinger fra bydelen

Besøg på Paramount og Lo Specchio den 6. april 2016. Jørgen Andersen fortalte om spillestedet og Andreas Buchtrup om amatørscenen sammen med Svend Erik Christensen

Foredrag om gader og stræder i Roskilde kommune den 2. maj 2016 med Lotte Fang-Borup

To nye skoler syd for banen. Byvandring ad Maglegårdsvej til Ros Privatskole og TCR 10. klassecentret den 17. august 2016

med byrådsmedlem Kaj V. Hansen

Hjemmesiden www.roskildesudvikling.dk. Præsentation den 5. september 2016 med tidl. sparekassedirektør Kurt Buchtrup

Oplevelsestur i tre spor Walk on the Wild Side den 25. september 2016. Fotosafari med fotograf Kasper Jørgensen, parkour med instruktør Tim With Berland, sportsklubber og kulturinstitutioner med konsulent Svend Erik Christensen

Garveribyen Roskilde. Foredrag den 31. oktober 2016 med konsulent Svend Erik Christensen

Rygter, myter og halve sandheder fra besættelsen. Foredrag den 30. januar 2017 med lektor, Ph.d. og forfatter Jakob Sørensen

Foredrag om et arbejdsliv som grænsegænger mellem syd og nord for banen den 27. februar 2017 med lærer Mogens Rimm, tidl. leder af Kanal Roskilde

Generalforsamling den 27. marts 2017 med foredrag om kort og billeder syd for banen med lokalhistoriker Per Steenholdt

Indvandrerne historie. Foredrag den 24. april 2017 med lærer Halime Yilmaz om at have rødder både i Danmark og i Tyrkiet

Byvandring til Haveforeningen Granly den 11. juni 2017 med besøg hos haveejerne

Rundvisning på KARA/Noveren den 28. juni 2017 med byrådsmedlem Kaj V. Hansen

Religionskrigen i Roskilde. Foredrag om sygehusenes historie den 18. september 2017 med lokalhistoriker Tommy Hansen

Barn syd for banen. Byvandring den 12. oktober 2017 til Børnehuset Spirrevippen med leder Sarah Asseraf Olesen og Vognmandsparkens Børnehave med leder Lillian Gregersen og Lars Pilmann, formand for bestyrelsen

Rundvisning på Rådhuset den 23. oktober 2017 med borgmester Joy Mogensen og byrådsmedlem Kaj V. Hansen

Hedegårdens Skole 110 år. Foredrag den 15. november 2017 med lokalhistoriker, lektor Hans Christian Eisen og skoleleder Morten Naumann

Foredrag om Slagtererhvervets historie i Roskilde den 22. januar 2018 med Mogens Christensen, tidl. kontorchef på Slagteriskolen

Generalforsamling den 26. februar 2018 med fem fortællinger om 'Mit Roskilde'

Herfra min verden gik. Foredrag om opvæksten i Blomsterkvarteret og skoletiden på Østervangsskolen den 9. april 2018 med lektor, Ph.d. Camilla Sløk

Roskilde KFUM – fodbold og fællesskab. Besøg i klubhuset den 16. maj 2018 om 90 års fodboldhistorie med Børge Karlsen, Kurt Skjoldby, Paul Jørn Larsen, Jørgen Lundgreen og Tommy Alleshauge

Skulptur-tur kunstværkerne i sydbyen. Byvandring for Ældresagens medlemmer den 20. august 2018 med sognepræst Mogens Ohm Jensen og lærer Niels Jørgen Rasmussen

Byvandring til den ældste del af sygehuset og kapellet den 3. september 2018 med sygehuspræst Katrine Louise Raun og lokalhistoriker Tommy Hansen

Lægerne på Anstalten. Foredrag om Roskilde sygehus 1857-1934 den 29. oktober 2018 med lokalhistoriker Tommy Hansen

Havelodden? Nåh, ude i det kvarter! Erindringsglimt om nabo-skab og kulturliv den 12. november 2018 med organist Bente Harbo og operasanger Erik Harbo

Syd for Banen. Lokalhistorie fortalt i Seniorklubben i Jakobskirken den 20. november 2018 med sognepræst Mogens Ohm Jensen

Foredrag om vejen fra Ringparken til rektorstolen den 29. januar 2019 med rektor Claus Niller

Generalforsamling den 25. februar 2019 med tre fortællinger fra området: fyrværkerifabrikken i grusgraven med Birthe Ravbjerg, købmandsbutikken på Trekronervej med Tove Jensen, Roskilde Andel med tidl. daglig leder Jørgen Oredson. Fotoserie af et Roskilde i udvikling ved Niels Jørgen Rasmussen

Tre veje og en sti. Foredrag om byudviklingen langs indfaldsvejene den 11. marts 2019 med konsulent Svend Erik Christensen

Fra landbosamfund til bydel. Foredrag om dansk landbokultur 1950-2018 den 9. april 2019 med professor Johannes Nørregaard Frandsen

Kampen om lokalhistorien. Foredrag den 13. maj 2019 med museumsinspektør, Ph.d. Kim Furdal, Ærø Museum

Byvandring til Zealand – Erhvervsakademi Sjælland den 21. august 2019 med direktør Peter Schwalbe og byrådsmedlem Kaj V. Hansen

Byvandring på Musicon den 16. september 2019 med byplansarkitekt Gunilla Rasmussen

Industri miljøer langs Kamstrupstien. Byvandring for Kommunistisk Partis medlemmer den 29. september 2019 med konsulent Svend Erik Christensen

Foredrag om Roskilde Dyrskue i 50 år den 7. oktober 2019 med journalist Henrik Denman

Foredrag om Roskilde Andel den 12. november 2019 med lokalhistoriker Tommy Hansen og tidl. daglig leder Jørgen Oredson

Roskilde Ring 60 år efter. Foredrag om det virtuelle museum og mindestenene den 27. januar 2020 med historiker Christian Møller Jensen

Gæt hvor det er. Generalforsamling den 24. februar 2020 med efterfølgende fotoserie med Roskilde-motiver ved lærer Niels Jørgen Rasmussen.

Den levende sydby i Roskilde

Som byplanlæggeren ser bydelen

Af Magnus Haahr Nielsen,

arkitekt MAA og byplanlægger, Roskilde kommune

Intro

Roskilde Sydby er med sine ca. 8.250 indbyggere en mangfoldig og blandet bydel med en bred sammensætning af husstande, boligtyper, handel, erhverv, uddannelse og grønne områder.

Bydelen har mange kvaliteter og rummer et stort potentiale for at udvikle sig til et sammenhængende og levende område.

Sydbyen har brug for et løft. Området fremstår opdelt og med områder, der trænger til fornyet opmærksomhed. Der er behov for at skabe nye og bedre forbindelser og styrke fællesskabet på tværs af eksisterende grænser.

Alle tal for bydelen i denne artikel gælder området afgrænset af jernbanen mod nord og vest, motorvejen mod syd og Vindingevej mod øst. Altså kun en del af det område, som den lokalhistoriske forening *Syd for Banen* dækker.

En udviklingsstrategi, der sætter retning

Roskilde Byråd har i 2019 under overskriften 'Sydbyen bobler' igangsat arbejdet med en ny udviklingsstrategi for Roskilde Sydby med ambitionen om at skabe en mere sammenhængende, attraktiv og levende bydel. Dette er motiveret af byrådets nye boligpolitik 'Byer i social balance', hvor visionen er at styrke udsatte boligområder, få stærke områder til at løfte mere og sikre, at nye områder udvikles stærke og mangfoldige.

Sydbyen rummer alle tre typer af boligområder, hvorfor udviklingsstrategien også har et boligpolitisk afsæt og arbejder for at indfri denne vision. Af samme grund vil strategien både arbejde med områdets fysiske, kulturelle og sociale potentialer.

Udviklingsstrategien skal igangsætte og lede udviklingen af bydelen over de kommende år. Det skal ske gennem inddragel-

se af borgerne, søsætning af nye projekter, tiltrækning af investeringer og understøttelse af lokale og borgerdrevne initiativer. Som afsæt for udviklingsstrategien har Roskilde Kommune udarbejdet en foranalyse med demografiske og fysiske analyser, der danner det videnskæssige grundlag for udarbejdelsen af selve udviklingsstrategien.

Udarbejdelsen af en udviklingsstrategi for Roskilde Sydby lægger sig i naturlig forlængelse af Roskilde Kommunes arbejde med den strategiske udvikling af Roskilde by.

Med visionen om 'Den Dynamiske Bymidte' (2012) er der arbejdet for at styrke byens attraktivitet. Bymidstens kulturelle liv er blevet styrket gennem fysiske tiltag og projekter som fornyelsen af Stændertorvet, Byens Hus og Kulturstrøget m.fl. Dertil skæbes der nye mødesteder med projekter i Kildegården, Skoleslagteriet og INSP!

I det store Ny Østergade projekt ved Roskilde Station er det ønsket at 'binde byen sammen' ved at koble handelslivet i bymidten og på Ro's Torv med et nyt stormagasin og ved at skæbe en bred underføring under jernbanen. Det skal også styrke forbindelsen mellem bymidten og Sydbyen og koble sig på den nyetablerede Musiconsti, der giver gående og cyklister en lige vej til det nye Musicon-område.

Musicon er Sydbyens nyeste bydel, hvor kreativitet og musisk udfoldelse står i centrum for udviklingen af et nyt boligområde, hvor den gamle betonfabrik Unicon havde til huse. I løbet af de næste år vil flere og flere borgere flytte ind, og hverdagslivet vil for alvor begynde at udspille sig her.

Arbejdet med at udvikle Roskilde Sydby er det næste naturlige skridt og skal medvirke til at skæbe en helstøbt by, så Sydbyen bliver endnu bedre at bo, arbejde, studere og leve i.

Mange unge og midaldrende

Borgerne i Roskilde Sydby dækker flere aldersgrupper. Der er overvejende flest unge i aldersspændene 17-22 og 23-29 år og midaldrende i aldersspændene 40-49 og 50-59 år. Tilsammen udgør de 50 % af borgerne og er to primære - og meget forskellige - målgrupper i arbejdet med Sydbyen.

Ser vi på områdets geografi i forhold til alder, så ses det tydeligt, at de unge i 20'erne er bosiddende i de kollegier og studieboliger, som findes både i Musicon og ved Rådhusparken. Blandt de 23-29 årige findes der dog også nogle i både AB Vestermarken, Roskilde Have samt Rosaparken. De midaldrende derimod er at finde på tværs af områdets boligområder, men lidt flere i både villaområdet, Ringparken samt E/F Rosengården.

15 % af borgerne i Roskilde Syd er i alderen 66-75 eller 75+ år, mens børn under 12 år udgør 12 % af borgerne.

Mange enlige og mange uden børn

Der bor flest enlige uden børn (45 %) eller par uden børn (25 %) i Roskilde Sydby. I alt udgør de 70 % af familietyperne. Til sammenligning udgør disse to familietyper 63 % både i Roskilde Kommune og i Danmark. Billedet ser derfor ikke markant anderledes ud.

Den sidste fjerdedel, der har børn, fordeler sig med 11 %, der har 1 barn, 10 % der har 2 børn, og 3 % der har mere end 2 børn.

Ser man data på et kort, viser det, at familierne med hjemmeboende børn i overvejende grad er at finde i villaområderne, mens dem uden er bosiddende i Sydbyens mange lejlighedsområder.

Den høje andel af husstande uden børn afspejler en målgruppe, der har andre behov end områdets familier. De behov skal identificeres som en del af inddragelsesprocessen.

Lavere beskæftigelsesniveau

Overordnet kan man sige, at der er en lavere beskæftigelsesgrad i Sydbyen end i Roskilde Kommune samlet set. I alt er der omkring 2 % færre i arbejde her.

Der er samtidig en højere beskæftigelsesgrad på lønmodtager-niveau end i hele kommunen, og det hænger fint sammen med, at der også ses et lavere indkomstniveau og et lavere uddannelsesniveau i bydelens befolkning.

Der er en sammensætning af beboere, som fortrinsvist udgøres

af lønmodtagere, pensionister og efterlønnere, uddannelsesaktive samt arbejdsledige.

Lavere økonomisk velstand

Bydelen har pæne husstandsindkomstniveauer, men set i forhold til resten af kommunen, står kommunen som helhed bedre.

Den gennemsnitlige årlige husstandsindkomst er på 472.033 kr., hvilket er 23,3 % lavere end den gennemsnitlige husstandsindkomst i hele Roskilde og 12,5 % mindre end den gennemsnitlige husstandsindkomst i Danmark. Det skal bemærkes, at den høje andel af enlige også spiller en rolle i forhold til de lavere husstandsindkomster.

Beskæftigelsesniveau og indkomstniveauer følges ad, og de to forhold bør også få en opmærksomhed i arbejdet med Roskilde Sydby.

Urban boligsammensætning

Roskilde Sydby er et af de mest urbane områder i Roskilde Kommune vurderet alene ud fra boligsammensætningen. Her er der en markant overvægt af etageboliger, som udgør 53 % af den samlede boligbebyggelse. Det er ca. 20 % mere end for resten af Roskilde Kommune, hvor etageboliger udgør 33 %, men afspejler meget godt billedet af Roskilde som by.

Tilsvarende findes der en mindre andel af enfamiliehuse samt rækkehuse. Andelen af enfamiliehuse udgør 27 % i Roskilde Sydby, hvilket er lidt højere end resten af Roskilde. Rækkehuse er der derimod markant færre af i Sydbyen, sammenlignet med resten af Roskilde.

I udviklingen af Sydbyens boligmasse er denne viden relevant. Det peger på, hvilke boligformer der kan bidrage til en mere blandet boligsammensætning. Eksempelvis kunne andelen af rækkehuse øges ved byomdannelse og fortætning.

Høj andel af almene boliger

Foruden en høj andel af etageboliger findes der i Roskilde - og i Sydbyen - også en betragtelig højere andel af almene boliger sammenlignet med resten af kommunen. I Sydbyen findes der 32 %, mens der på kommune- og landsplan findes 23 % i snit.

Sammenholdes dette tal med målsætningen om 25 % almene boliger for nye områder, der indgår i Boligpolitikken, giver det et præj om, at nogle områder i Roskilde Sydby allerede har mange almene boliger. Andre steder som på Musicon og i villaområderne ville flere almene boliger bidrage til en mere blandet boligmasse.

Ser vi på ejerboligerne udgør de i dag 48 % af boligmassen i Sydbyen, hvilket er 10 % færre ejerboliger end i resten af kommunen, men lidt flere end i Roskilde by. Andelsboliger udgør 7 %. Begge ejerformer kan, sammen med andre boligtyper, bidrage til at blande boligområderne mere dér hvor de er meget homogene i dag.

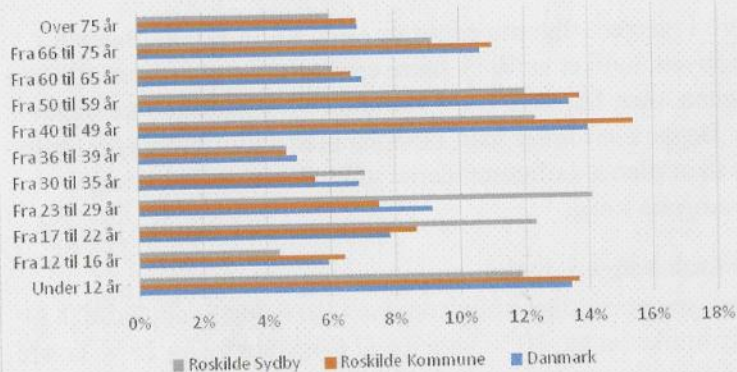
De små boligers bydel

Den gennemsnitlige boligstørrelse i Roskilde Sydby er 82,8 m², hvilket er ca. 10 % lavere end Roskilde by og 25 % lavere end for resten af kommunen.

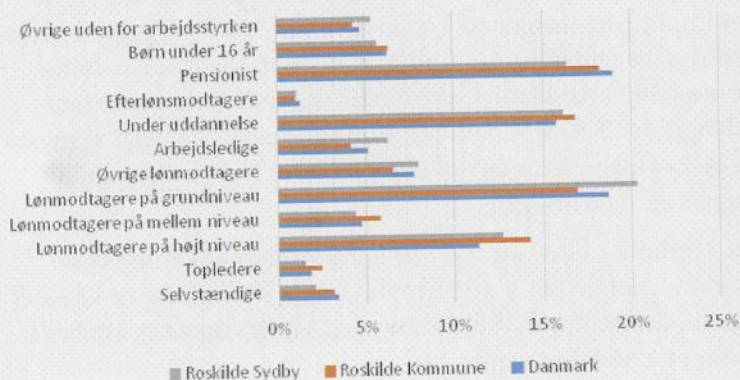
I Sydbyen er 22 % af boligerne mellem 41-60 m², og i byen som helhed er 18 % i den størrelsesorden, mens det kun er 12 % af boligerne i resten af kommunen. 60 % af boligerne i hele Sydbyen er under 80 m². Tallet afspejler boligmassens sammensætning med mange lejligheder, studieboliger og almene bebyggelser. I Ringparken har Boligselskabet Sjælland igangsat en helhedsplan, hvor en del af de mindste lejligheder sammenlægges og moderniseres.

Set i forhold til den nuværende beboersammensætning er de "mindre" boliger en vigtig forudsætning, for huslejerne er på et niveau, de har råd til. Således også et vigtigt opmærksomhedspunkt i det videre arbejde.

Alderssammensætning i Roskilde Sydby i %

Beskæftigelsesniveau i Roskilde Sydby i %

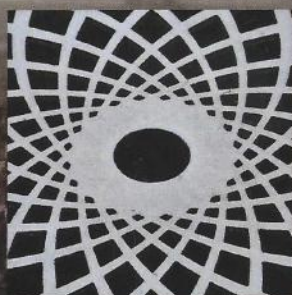

Syd for Banen

Historier fra Roskilde

Det begyndte med bacon og racerbane, det fortsatte med grus, beton og rock. Der var madrasfabrik, garverier og en hofjægermester. Der kom skoler og skaterbaner, der kom Rådhus og Retten i Roskilde, og en kreativ bydel voksede frem, sydbyen i Roskilde.

Den lokalhistoriske forening Syd for Banen, der nu har eksisteret i 10 år, dykker ned i beretningerne om dengang og giver et bidrag til den kollektive hukommelse.

Syd for Banen og Olufsen

